

Nunta lui Constantin Lipan. Stonebenge. Cîntă Ştefan Colibaba şi fiul său, Toader

gănii. Mîncau vegetaţia şi se mîncau unele pe altele. Dacă se punea vreun storm, de le împiedica să înainteze, apoi începeau să se mănînce între ele pînă se împuţinau. Ţin minte : nu puteai închide ochii noaptea de gălăgia pe care o făceau în zbor : sfirr, sfirr... Gîndeam că plouă... că vine o furtună cu ploaie... Urlet şi întunecare şoseau asupra omului. Stol după stol, stol după stol... Se trezeau copiii ţipînd, speriaţi, cînd le auzeau izbindu-se de ferestre... Cîinii se ascundeau schelălăind pe unde găseau un loc, găinile cîntau cocoşeşte, vacile strecheau în fence, rupînd funiile... Retezau şi sforile pe care uscam rufele, în curte... Erau atît de mînioase, că ne temeam să mai ieşim din casă. Multe zburau alăturea cu omul, fără sfială de sunet, de ceva... Şi mă gîndeam la tata : ce i-o fi trebuit lui Canada ?"...

Un regat pentru o fîntînă...

● Povesteşte Domnica Stef :

„Împreună cu omul meu, Mihai Stef, şi ajutaţi de naşul Mike Manea şi de cumnatul Ion Ştefănescu, ne-am făcut o casă de brazde în Wood Mountain. În jurul nostru s-au mai aşezat alde Petrea Roşca, Ştefan Manea, Neculai Munteanu, George Manea, David Cojanu şi nenea Ion. Nu mă plictiseam, aveam la cine să merg la ceai ori la un pahar de rachiu. Eu tocmai îmi înfăşam bebele în ziua aceea de august din 1915. Bebele era Mihai, băiatul meu cel mare... Afară era o arşiţă de Doamne fereşte... Baba Cojanu spunea că aşa fierbinţeală e semn că Dumnezeu vrea să ne trimită o pedeapsă pentru păcatele noastre. N-a apucat baba să ajungă acasă la dînsa că am şi auzit afară o răsuflare grea... Părea că cineva slobozeşte nişte foale de covali... Sticla (geamul) de la kichină a sărit în ţăndări, iar rooful căsuţei se clătina, măi, se clătina... Bebele a început a ţina, iar mie mi se muiaseră picioarele de nu puteam face doi paşi. Aveam o pisicuţă albă, primită de la missis Manea, care s-a cuibărit speriată în covata bebelui. Cu greu am reuşit să ajung la uşă, să văd ce se întîmplă. Dar n-o puteam deschide... Părea că cineva o împinge peste mine.

Norocul a fost că soru-mea Casandra se nimerise în casă la missis Munteanu. Cum a văzut prăpădul, a fugit spre noi ; a izbit uşa cu un tîrnăcop şi m-a strigat : tăţică, ieşiţi de-acolo right away ! Într-o clipă am prins curaj : ce e Casandră, ce se petrece cu noi ? Cînd îmi arunc ochii spre cîmp, îmi stă răsuflarea. Uite-aşa veneau, băiete, se rostogoleau şi se svîrcoleau, valuri de valuri şi balauri de balauri de flăcări şi fum... M-am uitat în stînga, în dreapta, la deal, la vale, nici un chip de scăpare... Se ridica fumul pînă în slava cerului, se întindea flacăra ca o apă adusă de vînt... Chierea şi aerul din cale, chierea tot ce era verde, tot ce era uscat... Nu sta, tăţică ! strigă soru-mea. Adă bebele şi hai iute la fîntînă, cît mai avem timp... Mi-am luat băiatul şi am intrat în fîntînă... norocul nostru că săpase omul meu fîntîna aceea şi că era mai adîncă de 10 feet-uri. Dumnezeu să-l hodinească, pe unde-o călători în împărăţia cerurilor, şi să-l indestuleze cu apă, să nu sufere de sete... A intrat şi Casandra taman in time, căci flăcările cuprinseseră casa. A ars pînă la suprafaţa pămîntului. A ars boghia şi căluţul, sărmanul... Mi se rupea inima cînd îi auzeam rînchezînd şi zbătîndu-se, încolţit de faier. Ce era să facem, cum să-l ajutăm ? În fîntînă nu-l puteam băga, nu era loc... Şi-apoi şi noi era să cherim sufocaţi... Flăcările de deasupra treceau în zbor peste capul nostru, taman ca păsările de pradă, şi ne furau aerul. Ne licheam cu faţa de pereţii umezi ai fîntînii şi respiram. Bebele nu mai avea nici puterea să scîncească. Gîndeam că-l voi chierde... Şi apa... Era puţină, dar rece... De atunci am prins reumatism la chicioare... A dat Dumnezeu de-a trecut. Cînd am ieşit la suprafaţă, nu mai recunoşteam nimic. Vecinii noştri scăpaseră şi ei ascunşi în fîntîni. Dar casele, grajdurile, animalele, grainerele fuseseră mistuite de flăcări... Mamă, mamă, ce se mai jeluiau femeile, ce mai ţipau copiii... Că spusese taica, Dumnezeu să-l ierte, cînd m-a condus pe mine şi pe Casandra, pînă la Cernăuţi : nu plecaţi, măi, fetele tatii, că acolo a hi vai de lume şi de om... Tata ştia, fusese poliţ 25 de ani..."

Alte întîmplări de pe Homestead

Au fost ani, după așezarea pe homestead, cînd întîmplările dramatice din Prerie se succedau cu repeziciune. Practic, acest gen de fapte făceau parte din specificul existenței pe aceste meleaguri. Dacă nu erau lăcustele, viermii sau vilvătăile ierburilor, atunci auzeai vorbindu-se de incendii ale unor case, de oameni înghețați sau mîncați de lupi, de boi înecați în lacuri, de boli și de alte suferințe necruțătoare. Cînd nu era colectivă, drama rămînea totuși individuală.

Toporul cu două tăișuri

● Povestește Maria Roșca :

„Cînd a plecat tata, Constantin Dragu, din Hîrșova, n-a vrut să-și vîndă pămîntul ; l-a închiriat pe 5 ani, 30 de acri și grădina lîngă casă... Zicea că stă la Canada 3—4 ani și se întoarce. Că a zis și soacră-mea : de ce să plece el în străini, dacă are atita pămînt ?... Ca să moară în Prerie, Dumnezeu să-l ierte... Că el a înghețat, săracu, chiar în al doilea an de la stabilirea pe homestead... Văzînd că tremurăm de frig, erau 40 de grade bellow, a plecat în pădure, după lemne, chiar în noaptea de Crăciun. Cerul era senin, stelele străluceau, dar mama parcă avea o presimțire : Lasă, măi omule, a zis, nu te mai duce... Că mai bine punem pe foc gardul și mai avem cîteva baligi uscate... Dar el fluiera și-și ascuțea toporul și nu lua în seamă vorbele mamii. Vezi, parcă-l chema... Nu s-a depărtat bine de casă (pădurea era la 7-8 mile), că ne-a chemat mama la fereastră să ne arate niște nori tare uriți ce acopereau luna și întunecau pămîntul. Spre miezul nopții a-nceput să ningă cu niște fulgi mari, cît oul de găină. Noi n-am mai putut adormi pînă dimineața. Ne era teamă de vîntul care urla în ferestre și ne gîndeam îngroziți la bietul tata. Cum o fi avut curajul să plece ?... Apoi s-a dezlănțuit, băiete, un storm, de ziceai că e sfîrșitul lumii. A ținut 3 zile și 3 nopți. N-avea mama curajul nici să iasă pînă la grajd, să dea fîn la vite... Cînd a încercat, a făcut trei pași și s-a rătăcit ; nu mai vedea nici căsuța, nici cerul, nici pămîntul. Norocul ei a fost că s-a împiedicat de sîrma pe care o-ntinsese tata între grajd și casă, tocmai pentru orientare în caz de storm. Bietul tata o legase la îndemnul polițului care umbla toamna de la fermă la fermă să-i avertizeze pe fărmari să lege sîrmele acelea...

Vorba este că tata nu s-a mai întors... L-am căutat un an și jumătate... L-a căutat poliția... Tot în acela storm au mai pierit și două fete de școală ale rancherului Achman, care s-au răsturnat cu sania și au înghețat. În a doua primăvară sora lor mai mică a găsit din întîmplare un schelet lîngă un copac ; tată, l-a chemat ea pe rancher, vino, că sînt niște oase și zbiară vacile și nu mai vor să pască... Omul s-a dus degrabă, crezînd că sînt fetele lui. A găsit însă un singur schelet, iar alături toporul nostru cu două tăișuri... A mai găsit portofelul cu bani și scrisori de la România și așa l-a probuit că era tata..."

Neamțul din Limerick

● Povestește mrs. Leona Munteau :

„În iarna anului 1911, a fost un mare vifor și un ger cumplit. Petre Iorga, tatăl nostru, plecase la Moose Jaw, 200 de mile pe jos, să cumpere zahăr și ulei. Întîrziase mult, peste două săptămîni, și eram tare îngrijorați că s-a rătăcit și l-au mîncat lupii. Într-o dimineață, pe cînd se mai potolise viscolul, auzim cîinii lătrînd. Vine tata !, strigă frate-meu Ion. Prin nămeți se apropia un om clătinîndu-se și poticnindu-se la fiecare pas. Îl priveam cum se apropie, însoțit de cîinii care lătrau ; cum a deschis ușa bordeiului, s-a prăvălit pe scări în jos. Plin de gheață pe față, pe haine și pe mîini... Mama și bunica l-au tras lîngă foc și i-au turnat pe gît cafea caldă. Abia mai respira... Avea gheață și pe lîngă pleoape... Lacrimile îi înghețaseră, bietul...

N-am aflat cine a fost pînă în 1932, cînd la frate-meu Constantin a venit un vecin, un neamț din Limerick, să cumpere buhai înregistrați. La masă, s-au dat ei în vorbă, cum ne-am dat noi acum. Zice omul : „Am fost rătăcit prin zona asta în nineteen eleven, cînd mă duceam să cumpăr fîn pentru cai. La Twelve Mile Lake am alunecat de pe mal cu cai cu tot, de la 20 feet-uri înălțime. Abia am reușit să scap dintre ghețuri, mi-am luat furcoiul și am rătăcit două zile și două nopți în căutarea unei așezări omenești. Țin minte, a mai spus neamțul, că-mi luasem orice gînd de la viață cînd am auzit, ca prin vis, lătrat de cîini... Nu știu cum am ajuns într-un bordeiaș în care două femei și cîțiva copii mă îngrijeau și-mi dădeau cafea caldă. Ei au fost salvarea mea... Și mai țin minte că în clipa în care mi-am revenit din moarte, fiindcă eram mort pe trei sferturi, am zărit un ceas ca acesta al vostru, un ceas vechi cu clopot, «Original Jungans»... !

Atunci frate-meu Constantin a spus : Domnule Martin, că Martin îl chema, dumneata ai fost salvat în bordeiul părinților mei...

O, ce bucurie pe neamț... Cum i-a mai sărutat mîinile mamii și bunicii, cum ne-a îmbrățișat, plîngînd de emoție, pe fiecare... Bun om a fost neamțul acesta din Limerick... A rămas cel mai

bun prieten al familiei noastre... Și n-a uitat să ne spună că în primăvara de după acel accident a găsit locul în care muriseră caii... A venit și le-a luat hamurile de piele..."

Un cîntec de dragoste pe patul morții

● Povestește mrs. Ileana Vulpe :

„Cu ăl dintîi om, Stan Dinu, am dus o viață fericită. Nu eram lipsită de nimic. El lucra la gheață la Moose Jaw. De unde o tăia, de unde o aducea, nu știu... Într-o zi l-au adus doi oameni pe brațe, că el nu mai simțea laba piciorului... L-am băgat în spital. Doctorii i-au dat niște ace, dar umflătura se urca în sus pe picior... Doctorii : mă, tu să mergi la alți doctori... L-am luat acasă, dar n-a mai trăit, sărmanul, decît 4 zile... A vărsat tot sîngele din dînsul... Erau podelele roșii, zău... Faci taman ca ăla : înghețase și sîngele în vine la blestemata de ghetărie...

Optsprezece ani am stat văduvă ; Costache Vulpe, un vecin, a rămas și el singur... Îl cunoșteam din Țara Veche : eu mă născusem în Cilibichioi, el in Cuza Vodă... Zice : Mă, Ileană, mîine-poimîine murim. Unde te duci, tot singur ; unde te duci, tot singur, zău, tot singur... Hai să ne luăm. Și-am mai trăit alături de Costache 3 ani. Și el, săracu, s-a prăpădit. Căzuse în garage la missis Callniuc... Picioarele i-au rămas moi, abia le tîra după dînsul...

Moșul Florea vine la noi și zice : Măi Costache, hai frate să bem o bere ! Eee, moșule, zic, lasă-l că-mi pare că s-a făcut cam fudul... Uite, eu lucru la igliță și el nu vrea să se scoale de pe scaun... Merg la dînsul : Ce-i cu tine, hai de pune-te pe pat... Am chemat ambulanța. Unde-i big guy ?, zice medicul. L-au luat la spital. Am dat telefon la fete, să știe și dînsele. Mă duc la spital și ascult la ușă, nu voiam să intru cînd dormea... Cînd colo, înăluntru era missis Sudima, o prietenă de-a lui de pe preeră... Și ce făcea ? Cînta, băiete, un cîntec de dragoste... Costache avea 4 galoane de sticlă sub pat, cu pipe-uri de-ale lor, și era amețit tare de cap, că nu puteai să-nțelegi nimic de la dînsul... Dar missis Sudima cînta, băiete, de dragoste și de frică și de trandafir verde... și nu știu ce mai zicea... Am deschis ușa... Missis Sudima, zic, cîte galoane are omul ăsta pe dînsul, dumneata crezi că lui îi trebuie cîntecul ăla al dumitale ? Zic : el nici nu te vede cu ochii... și dumneata atîta minte porți, că-ți trebuie cîntecul ăla-n spital, hai ?... Iacătă o nărsă (engl. nurse)... Nărsa : femeia asta a cîntat ? Zic : da. Missis, zice, în spital nu se cîntă ! Este any relation cu el ? Zic : nu. Dacă nu-i any relation, zice, missis, no more !

. Acum îmi pare rău... Faci taman ca ăla : bietul Costache era pe patul morții și poate acel cîntec îi alina ultimele clipe..."

Echipa de basseball din Boian, 1931, campioană a districtului Vegreville formată din Const. Chelba, Const. Hanca, Gh. Chelba, Florea Toma, prof. Ștefan Matei, Gh. W. Toma, Gh. J. Toma, Toader Romencu, T. Hanca și Ion Sfecla

Boian, 1931. Părintele Vasile Coban în mijlocul elevilor de la Școala veche

Dumitru Bulai, unul dintre primii proprietari de automobile din zona Kayville, împreună cu soția, Sofia, și copiii Ion și Gheorghe, în anul 1918.

August, 1979. Mii de spectatori, pe muntele Găina, urmăresc spectacolul prezentat de dansatorii din Regina.

ILUMINAȚI DE NOSTALGII

Pe lîngă anii calamităților naturii și dramele acomodării cu viața pe homestead, în istoria din secolul douăzeci a cuceririi Preriei, sînt înscriși, desigur, și ani cu recolte bogate și nădejdi de mai bine. Sînt anii 20, în care s-au construit mai multe școli și s-au consolidat comunitățile (a fost înființat, de exemplu, Clubul Românesc din Regina), s-a dezvoltat rețeaua de căi ferate, s-au pietruit drumurile, s-au înmulțit silozurile și grînarele.

Anii de boom (Boomtime, cum ar spune James H. Gray). Românii, ca nație adînc legată de tradiții, au reînviat în inima Preriei obiceiuri și ceremonialuri din Țara Veche. Un timp, ei au trăit în ferme apropiate, încercînd să refacă viața de grup a satelor. Simțeau nevoia să poată vedea pe fereastră dacă la vecini arde lampa, sau opaițul, dacă cineva lucrează la grajd sau în grădina de legume. Încercau astfel să scape de teroarea de a fi singuri sub cupola Marelui Cer atît de amenințător uneori și atît de neobișnuit pentru ei.

De asemenea, necunoașterea limbii engleze îi punea în situația de a nu putea comunica decît între dînșii, izolîndu-i pentru un timp de viața marilor așezări și orașe.

Un grup de români canadieni în vizită la cetatea de scaun a Sucevei.

Dialogul amintirilor

Într-un dialog al amintirilor, Alex şi Paulina Holovaci din Roblin, Manitoba, evocă amintiri pline de farmec. Reproducem, cu fidelitate, un fragment :

Mr. Alex Holovaci : — Dacă merg înapoi 40-50 de ani, îl văd pe bătrînul meu cît era de aspru şi-mi amintesc că mă scula hăt de dimineaţă să învîrtesc tocila pe care ascuţea cazmaua... Eu mă culcasem cu puţin înainte de a mă fi trezit el, căci fusesem la dans. Numai ce-l auzeam : suceşte, mă Alex, nu dormi !...

Mrs. Paulina Holovaci : — Şi mama era tare aspră... Nu mă lăsa la dans, mă punea să fac munci grele la cîmp, să le fac demîncare celor 2 fraţi şi 5 surori...

Mr. Alex Holovaci : — Straşnic mi-a plăcut muzica, acordeonul... Dar eram şi oleacă bolnav. Mi-a dat tata banii, 175 dolari, să merg în **States**, la clinică. Cei de acolo mi-au spus că am ceva cu nervii, mi-au dat nişte piluri şi mi-au dat drumul... La întoarcere m-am oprit la Winnipeg, la **nişte friends. Îmi rămăseseră** 100 de dolari necheltuiţi... Am mai cerut 200 la cei băieţi şi i-am pus pe toţi în acordeon... Cînd am ajuns acasă, l-am ascuns sub pat. Căutam mereu să rămîn singur şi să cînt. Mă trimitea tata la grăpat ; legam caii de plochi şi veneam iute acasă să mai învăţ un cîntec... Ooh, ce patimă era şi aceea... Cînd l-a găsit tata a vrut să-l sfarme. Mama l-a salvat. Pe-ncetul, s-a muiat bietul om şi-a plătit acordeonul...

Mrs. Paulina Holovaci : — Tatăl meu îndrăgea foarte să cînte din fluier.

Mr. Alex Holovaci : — Şi tata mergea cu fluieraşa pe toloacă... Noi, copiii, încercam să învăţăm a cînta din fluieraşe, că ne pornisem de-acuma a umbla cu coleamda, la Crăciun, de la casă la casă... Purtam pînă dimineaţa o stea frumos împodobită...ai, ai, ai, ce ne mai fuduleam cu dînsa către poleaci şi ucraineni... Dar pînă la ziuă abia dacă stringeam un dolar de fiecare, dar şi pe acela îl ţineam în vreo 4 cioturi (colţuri de batistă — n.a.) legat... Mama mi-l cerea : dă-mi să-ţi cumpăr o cămaşă !

Mrs. Paulina Holovaci : — Mama ne spunea : vreţi cămăşi ? Luaţi lînă şi împletiţi, învăţaţi-vă cu lucrul de mînă... Cînd i-am spus că mă mărit, s-a bucurat foarte, a fost tare **agreement...**

Mr. Alex Holovaci : — Pe Paulina am cunoscut-o la nunta unui poleac... Tare mi-a plăcut de dînsa, că avea părul straşnic roşu... Pînă nu demult a avut părul roşu... Era tînără, 17 ani... Mama murise de un an cînd tata a spus : măi, Alex, te-nsori tu ori eu ? M-am gîndit : dacă tata se-nsoară, Alex nu mai are pămînt... Aşa că am mers cu democratul în stăroştie acasă la dînsa...

Mrs. Paulina Holovaci : După căsătorie am intrat şi eu în corul bisericii pe care-l dirija dînsul... Cu acel cor în limba română am cîntat la Radio şi T.V. de multe ori...

Mr. Alex Holovaci : — Putem spune că timpul nostru a fost bun... am avut lucru bun... timp de poarcă, de hockey... Nevasta a avut timp de cusut ori de mers la **hală**, la ceva **meetinguri...** Eu eram **manager** şi **coach** de **ball team...** De-atunci mi se spune **Chaster, ca nick name.** Am mînat şi **bus**-ul şcolii, timp de 9 ani. Mă sculam la 4 ceasuri dimineaţa. Semănam pînă la 7, mă spălam puţin, săream pe **bus** mergeam 2 mile şi jumătate, veneam înapoi, iar semănam pînă la 3 ceasuri şi iar mergeam după copii să-i aduc la casele lor... şi iar semănam pînă la miezul nopţii... Dormeam 4 ceasuri pe noapte şi mă **filuiam** bine, după cum mă **filui** şi în prezent...

O intîlnire a descendenţilor primilor emigranţi români în Canada (1928).

„Casa română" din Edmonton, unul dintre cele mai moderne cămine de bătrîni destinate pionierilor români din Canada.

Clubul „Mihai Eminescu"

Surprise Party

● Povestește mrs. Maria Roșca :

„Eu, să mai fiu tînără, n-aș putea trăi în oraș... La farmă aveam de toate... Mulgeam vaci, trimiteam smîntîna la vînzare, făceam unt. Laptele îl dădeam la porci, erau mofturoși... Aveam fență (engl. fence) bună, izvor curgător cu apă bună... Nu ca apa din Regina...

Cînd se spunea că în toată Canada este hard time, la noi, la farmă, era good time... Ne țineam de surprise party... Într-o sîmbătă seara la unul, în altă sîmbătă la altul... nimeni nu știa cînd îi vine rîndul... Îmi amintesc : într-o seară, prin decembrie, ne-au vizitat doi prieteni, Petrache și Moldoveanu. Ne-am așezat noi frumos la masă, împreună cu învățătoarea care stătea la noi în gazdă, am gustat cum se cade din bucate și am golit un șip de rachiu ; cei doi tot izbucneau în rîs... Ce nevoia au oamenii ăștia de-i găsește mereu rîsul ?... Vine timpul culcării, stingem lampa... Cînd, iacă-tă, se aud zurgălăi. Aoleu ! strigă bărbatul meu, Petrea : Surprise Party ! Și voi, blestemaților, ați fost trimiși ca iscoade, zice omul meu către cei doi flăcăi. Încuie ușa, Mariță !, zice el către mine. Am încuiat-o, dar ce folos ? Petrache și Moldoveanu au deschis-o și ne-am pomenit cu o grămadă de neighbours peste noi... Zice învățătoarea : Oare nu te-ai gîndit, Mariță, de ce ți-am cerut mașina și mi-am călcat rochia ? N-ai avut aidiă (de la engl. ideea) ? Zic : nu... Dar ce să mai vorbim : am tras dulapul la perete și am deschis ușa către shack-ul din spate. Am pus mai multe lemne în sobă, am aprins vreo trei lămpi și am așezat masa. Fiecare venise cu băutură și mîncare... Se vorbiseră, vezi bine ; numai ăla nu știa nimic, care ajungea gazdă... Au adus și lăutari, ba bine că nu... Cum spun : era casa plină... și au băut, băiete, și au mîncat, și au dansat pînă dimineața...

Cînd venea primăvara ne părea rău că nu puteam să-i isprăvim pe toți : mai scăpau nevizitați cei ce locuiau prea departe..."

„Bună seara, cinstiți meseni !"

● Povestește Tom Banda :

„La Kayville era o mare comună de români. Cei cîțiva nemți și evrei care trăiau alături de noi vorbeau tot românește...

Dominau bucovinenii... Oamenii ăștia erau tare jucăuși ; le plăceau cîntecele și petrecerile. Se întîlneau duminica într-un grajd al lui Vasile Rițcu, unde încingeau un joc de-și rupeau pingelele. Fiecare aducea gustări și băutură. După dans, se strîngeau roată în jurul cîte unuia care avea book-uri de poezii românești ori de istorii... După fiecare poveste, să mai luăm, măi, cîte una !... Pînă-i prindea poliția și le confisca băutura...

Aveam doi cai, Pegy și Molly, pe care-i foloseam numai pentru mers la jocuri ; nu-i puneam nici măcar la căratul gunoiului din grajd.

Iarna, urcam 18-20 de fete și feciori în sanie și hai la joc, băiete !... Plecam de la noi de-acasă... Cît timp locuiau pe farmă nepoții lui Costan Ursu, îi luam pe ei ca muzicanți... Îi luam cu noi în sanie... Hai la Kayville, la hală ! Hai, băiete, la joc ! Crăpau lemnele de ger... Ne întorceam dimineața tot într-un cîntec și un chef... Răsuna preera de vocile noastre... Cum ajungeam acasă, fugi la grajd, dă mîncare la găini și animale... Fă focul în sobă. Ne mișcam, măi, ca pe sîrmă, pînă picam truditi de oboseală... Luam locul fraților mai mici, în pat, care se trezeau din pricina căldurii.

Atunci, pe timpurile cele bune, nu făceai diferența cînd te duceai în vizită la cineva... că e ora de masă sau de somn... Dacă i-ai găsit mîncînd, ți-ai pus scaun și-ai mîncat... Dacă mămăligă cu lapte aveau, mămăligă cu lapte mîncai... Și nunțile !... Cîntau Pricochie Siminiuc sau Nicuță Moscaliuc cu benzile lor... Strașnici lăutari, măi băiete !... Și unul și celălalt aveau obiceiul să doarmă cîntînd... Nicuță sforăia cu țigara stinsă-n gură... Dar n-ai văzut să le tacă o clipă scripca... Cîntau, măi, și dormeau, fiindcă nu aveau timp de hodină. Cine-i lăsa ? Nunta ținea 2-3 zile... Ai mers acasă cu boghia, ai dat mîncare la vite ori something, după care te-ai întors la nuntă... La nunțile cele mari cîntau amîndoi : Nicuță în casă, pentru rudele miresei și ale mirelui, Pricochie afară, pentru tineret... Dar și bătrînii jucau după Nicuță și baba lui... După ce se găta de mîncat, se strîngeau toate mesele și scaunele și începeau să joace babele de la oale... Ai, ai, ai, ce mai săreau, ce mai chiuiau... Cînd venea timpul de pahar dulce, strigai : Bună seara, bună seara, cinstiți meseni ! Paharele sînt zugrăvite, faceți bine de primiți și cît vă trage inima la tineri să dăruiți ! Ziceai : cutare, cutare !... Joe Dobra, fărmar mare, neam cu tinerii... Are acasă 100 de cai și 100 de boi, 500 de găini și

Copiii învață dansuri românești la Clubul „Mihai Eminescu".

500 de cocoși... Fărmuiește două secții și vorbește englezește... Și tot așa îi citeai mai vreo citeva... ca să-l faci să dezlege băierile pungii... Eu, spun drept, eram strașnic priceput la strigatul darului sau paharul dulce, cum îi spuneau bătrînii...

După o săptămînă urma nunta la mireasă. Socrii mici și ei plăteau lăutari și puneau masă. Din nou nu plecai acasă 2—3 zile, mai cu seamă dacă era iarnă și nu prea aveai treabă prin gospodărie.

De ziupa numelui, alta ; fieștecare om își serba numele. Îl chemam pe Pricochie... Lui, dacă-i dădeai găluște și rachiu, apoi cînta ceasuri întregi... Cînta fără bani, tare bun om era acela... Îi prindeai un dolar în piept cu un ac și cîntă, băiete ! Cam negricios, semăna o țîră a țigan... Cam ca Mike Juravlea de înalt, ba chiar mai înalt... Știa, măi, la cîntări !... Dacă-ți zicea el cîntecul miresei cu vocea lui unsă cu rachiu, apoi le făcea pe mireasă și pe soacra mică să plîngă..."

Cum a jucat Gus Donison ?

● Povestește Gus Donison :

„Am fost tare mare jucător în tinerețea mea. Mulți veneau la nunți să mă vadă pe mine... La nunta mea cu Zanova Stratulat au venit la o sută de fărmari... Cînta țiganul Nicuță Moscaliuc, care venise cu tata pe vapor... Ioi, ioi, ioi, ce-i mai zicea acela din vioară ! Ce mai înflorea acela !... Nu găseai alt ca el în toată preera. Dar și picioarele mele îl ascultau, de credeai, Dumnezeule, acum se crapă pămîntul. Femeile, vezi bine, răcneau după mine să le iau la joc. Pe toate le fărmam. Ziceam : Ioi, ioi, ioi, voi mă omorîți pe mine dragelor...

Țin minte : cînd am vrut și eu să mă adun de pe drumuri și să mă stabilesc la casa mea din Stonehenge, am venit din Regina cu passenger-ul. Cîștigasem ceva bani pe la niște boși. Măi, zic, ce party mi-au făcut babele și fetele din zona aceea !... M-au așteptat ca pe un crai, în station, cu ploști cu rachiu home made...

Nu că mă laud ; dar întreabă la Clubul Românesc : cum a jucat Gus Donison ? Ce fel de jucăuș a fost el ? Mergi la o petrecere sau la o nuntă, și dacă nu ți-a spune că sînt din top men, îți dau 100 de dolari..."

În anii 1983 și 1986, am întreprins o călătorie de documentare prin localități din Canada în care se află însemnate comunități de cetățeni de origine română, urmași ai pionierilor despre care relatam mai sus. Dintre multele însemnări reporterićești realizate cu această ocazie, am selectat următoarea :

Nuntă la Willingdon

N-aș fi crezut că voi avea norocul de a participa și la o nuntă în această călătorie !

Acest noroc s-a ivit într-o zi de sîmbătă, pe cînd mă aflam în casa unchiului Gheorghe D. Toma din Boian, Alberta. A venit vestea că sîntem invitați în Hală la Willingdon, la nunta unei tinere romănce. Nu mă așteptam la o nuntă românească tradițională. Nu cred că ar mai fi posibilă astăzi în Canada. Abia dacă se mai păstrează vechile obiceiuri în unele zone

de munte din România. Dar eram totuşi curios să văd ce se-ntîmplă.

După slujba de la biserică, ne îndreptăm spre Hala comunitară destinată ceremoniei. Alaiul coboară din maşini şi se rînduieşte in spatele mirilor. Voalul miresei este purtat de doi paji. După ei, vin domnişoarele şi domnişorii. Urmează lăutarii şi apoi nuntaşii, „cum li-s anii, cum li-i rangul". Deasupra uşii de la intrare sînt aprinse becuri roşii. Se formează o coadă : toată lumea trebuie să semneze în Guest Book. Ne aşezăm la mese. Lume multă, peste 400 de persoane. Pe masa mirilor, în faţa orchestrei, se află mari buchete de flori albe, pîini împletite, colaci rumeni. Fărmarul Ion Porojnic observă : „Păcat că s-a pierdut obiceiul vechi. Pe vremea noastră, prin anii 20—'30, sîmbăta făceam nunta la mireasă, iar duminica venea mirele şi-o lua la el, unde iar punea o masă. Luni era masa pentru cei bătrîni".

Pe mese, în pahare de plastic, se află un fel de sirop de trandafiri. Nici un fel de alcool. **Pentru alcool este self service.** Barul este în colţ şi este aprovizionat cu Rye, Gin, Rum, Coke, Gingirel, Juice, Beer. Vinul lipseşte. De altfel, vinul nu se prea bea în această zonă.

Pe un panou, în spatele orchestrei, s-a scris cu litere argintii : „Congratulations Georgina and Tony". Mirii sînt Georgina şi Anthony. Socrii mici : românii Petrea şi Victoria Ienciuc. Tony este englez. Lucrează la **City Bus.** După ce „a mînat" bus-ul cîţiva ani, el a trecut acum la birouri, „la office".

Preotul spune Tatăl Nostru şi binecuvîntează bucatele (între care nişte delicioase sarmale). Începe concertul lingurilor. Patru sute de persoane izbesc lingurile de marginea farfuriilor pentru a crea un fundal sonor necesar mirilor cînd se sărută. Mirii se sărută. Numărul decibelilor este mai mare decît în apropierea aeroporturilor internaţionale. Cei doi frumoşi tineri sînt fericiţi şi se îmbrăţişează ca în „Pe aripile vîntului", cu un fel de disperare. Abia apucă să se aşeze, cînd infernala mitralieră a lingurilor şi furculiţelor se declanşează din nou, necruţătoare. Un nou sărut. Graficul decibelilor creşte brusc şi apoi scade la fel de iute. Urmează **supper**-ul care durează o oră. Mirele ţine un scurt **speach** în care mulţumeşte oaspeţilor pentru participarea la masă. Naşul pare o persoană importantă şi vorbeşte pe un ton patern, cum se cuvine unui naş. Nu sînt prea atent la ceea ce spune, dar cred că îşi încheie toastul cu o invitaţie generală la dans. Invitaţie reluată şi de Petrea şi Victoria Ienciuc, cei doi socri mici care au cîte ceva de spus despre acest eveniment. Am reţinut că este a şasea nuntă pe care o fac în ultimii ani. Prima a fost a lui Andrei, băiatul lor cel mai mare. Au urmat : Ion, Sherly, Marvin, Vasile şi, acum Georgina. Dintre acestea, patru s-au ţinut chiar în această sală. A cincea a avut loc în Boian, iar a şasea, în Atabasca, la 200 mile spre Miezul Nopţii. Dacă cineva îşi închipuie că, de această dată, problemele familiei s-au încheiat, se înşală : Petrea şi Victoria Ienciuc mai au încă de căsătorit doi băieţi şi o fată : Vasile, Erny şi Darleen („Draga Mamii" în traducere... afectivă).

Perechile ies în ring. Mesele se strîng la repezeală. „Clean up the tables !" dă cineva un ordin. Muzica mi se pare obosită. Instrumentiştii sînt pe punctul să adoarmă. O ghitară electronică, o vioară, un acordeon, un xilofon, o baterie (tobe şi talere) sînt instrumentele care-şi propun să-i facă pe cei 400 de nuntaşi să se mişte într-un ritm oarecare. N-am văzut orchestră mai eterogenă ! Grasul acela chel ; bătrînul cu papillon şi cămaşă cu mîneci scurte ; domnul acela cu ochelari şi aer de intelectual ; tînărul cu ochelari şi vestă; celălalt domn cu ochelari ; bateristul fără ochelari — toţi, fără excepţie, au aerul unor bunici generoşi care şi-au propus să-şi distreze nepoţii cu cîteva note muzicale citite cuminte de pe portative. Ceea ce se dansează nu este nici vals, nici tango, nici samba, nici cha-cha. Domnişoarele în rochii cu volănaşe şi pantofi albi se leagănă într-un ritm nedefinit, agăţate timid de braţul cîte unui domnişor frumos pieptănat sau al cîte unui tătic mîndru de odrasla lui. „Dacă nu iese cu bătaie, spune socrul mic cu aerul lui Stan Păţitul, totul este **all right**". Mireasa dansează cel mai mult ; fiecare invitat are orgoliul de a o învîrti de cîteva ori în ritmul acela greu de urmărit pentru o ureche muzicală normală. Este purtată fără milă dintr-un colţ în altul al ringului ; se vede că a obosit şi e transpirată, dar o dată se mărită fata în viaţă ! Trebuie să ţină minte această zi ; fiecare o invită la dans ignorînd că abia îşi mai trage răsuflarea. Vorba ceea : „Sus, sus, sus, picioare moi, c-au dat dracii peste voi !".

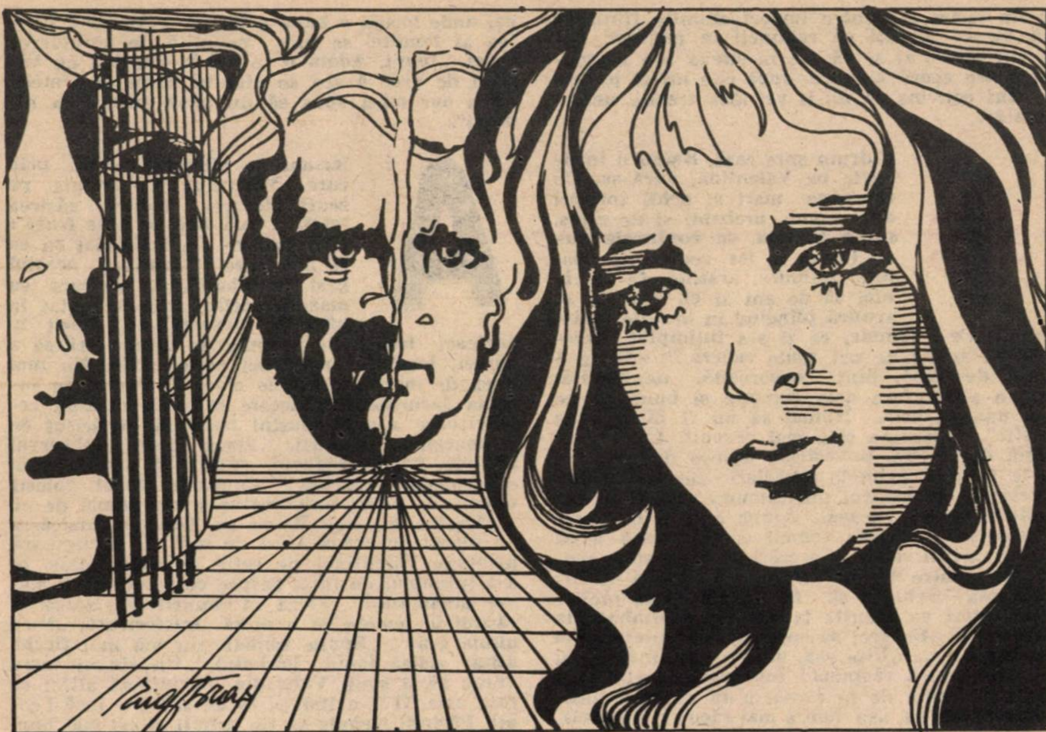
Un grup de domni stau retraşi lîngă bar şi comentează dispariţia vechilor obiceiuri de nuntă, botez, înmormîntare. Aceşti domni poartă nume inscrise în arhivele provinciei încă de la sfîrşitul secolului trecut ; sînt nume de pionieri veniţi din Boian, Bucovina, după 1890 : Soprovet, Hauca, Chelba, Toma, Huţca, Jurcu, Mihalcean, Sîrbu, Sfecla.

În sfîrşit, se apropie momentul oferirii **prezenturilor** şi a banilor. Se face o coadă lîngă masa mirilor. Orchestra intonează vag o veche melodie : „Azi am să-mi crestez în grindă...". Copiii, printre mese, strîng în coşuri de nuiele **empty beer glases.** O puştoaică în pantaloni scurţi din voal roz dansează cu un bătrînel fericit care îi este probabil bunic. Orchestra încearcă melodia din filmul francez „Un bărbat şi o femeie". Barul se închide, mesele se trag la perete, nuntaşii se pregătesc de plecare.

Mirii par a avea, în sfîrşit, timp mai mult unul pentru celălalt. Îmi amintesc că mirii din Oaş, în ziua nunţii sînt legaţi unul de altul cu un chischideu, un fel de şervet lucrat în casă şi brodat cu motive florale. În loc de a se lega prin chischideu, care este un obicei rămas de la daci, Georgina şi Tony se ţin frumos de mînă atunci cînd îşi iau rămas bun de la oaspeţi.

Ion Longin Popescu

Fragmente din volumul „Land of Promise" apărut sub egida Asociaţiei „România", în 1986

Grafică de Eugen Taraş Oituz

Biletelul

Şi bunul Homer „aţipeşte cite odată". Adică chiar şi marii scriitori pot să aibă şi ei pagini sau chiar cărţi ce nu se ridică la înălţimea operei lor. La urma urmei e omenesc ca totul, totul, să nu fie absolut perfect, ţinu Raicu să-l explice pe Horaţiu. Cînd profesorul auzi replica lui Raicu, care tocmai îi terminase de săpat fîntîna rămase perplex, năucit. Preţ de cîteva minute nu putu rosti un cuvînt. Buzele parcă îi erau încleştate. Se uita la omul care tocmai îşi aprindea o ţigară, ca la o minune. Rosti apoi cu o voce ce abia se auzea. „Adică cum, dumneata, un om de rînd, simplu, îl citezi pe marele poet latin cu atita dezinvoltură, ca răspuns la critica mea că puţul ce mi l-ai făcut nu-i chiar o treabă de prima calitate, aşa cum lucrezi dumneata de regulă !". „Exact asta am vrut să spun, că la o sută de fîntîni executate impecabil se mai nimereşte şi cite una cu mici defecte. Vă miraţi de unde ştiu lucrurile astea ? Nu vă uitaţi la ţinuta mea de lucru. Nivelul de cunoştinţe ale unui om n-are întotdeauna legătură cu înfăţişarea lui, inclusiv cu ţinuta vestimentară. Să vă inventariez meseriile pe care le ştiu ? Sînt maistru, controlor de calitate la uzina pe care o cunoaşteţi. Ca să ajungi aici, să controlezi munca oamenilor, trebuie să fi trecut prin multe. Apoi, mă pricep bine la dulgherie, lăcătuşerie, instalaţii sanitare, mecanică auto. Ştiu să construiesc o casă, să fac fîntîni, instalaţii electrice. La începutul carierei mele am fost învăţător. Atunci am avut timp berechet de citit. Mă rodea în permanenţă curiozitatea de a şti. În liceu cînd am auzit de Homer, de Horaţiu, de Ovidiu nu m-am lăsat pînă nu le-am citit operele. Şi unele vorbe de duh, citate, mi s-au întipărit în minte. În timp ce unii stăteau la cîrciumă ori jucau şeptic de dimineaţă pînă seara, eu citeam. De ce să nu recunosc ? M-a pasionat munca dar mi-a plăcut să şi cîştig. Mi-aţi văzut doar gospodăria, domnule profesor. Totul e făcut cu mîna mea. La treburile mai grele, cu volum mare de lucru, m-au ajutat cei doi fraţi. Încolo... numai cu braţele mele. Am, fiindcă am muncit de la 5 dimineaţa, cînd dau de mîncare la animale şi pînă noaptea tîrziu. Poate nu mă credeţi. Poate ziceţi în gîndul dvs : „Doar ăsta n-o fi fachir !". Şi acum îmi fac timp de citit şi nu numai lucruri uşoare. Odată ce ai căpătat „microbul" ăsta minunat al cititului, nici un vaccin nu te poate scăpa de el. Zic unii că fac bani îndeosebi din curse cu ARO-ul meu. Bineînţeles că nu-mi pot refuza prietenii, cunoscuţii cînd sînt la nevoie. Dumneavoastră dacă vi se iveşte ceva în familie, o îmbolnăvire subită sau mai ştiu eu ce, pot să vă refuz ? De unde carburant ? Altă întrebare stupidă care şi-o pun unii răuvoitori. „Atita timp cît există şantiere, S.M.T.-uri, tractoare, va fi şi motorină". „Nu ştiam, nea Raicule, că eşti un om aşa de... De admirat, nu altceva.

Te-am iertat și pentru imperfecțiunile fîntînii". „Să nu vă gîndiți că rămîneți în pagubă. Tot eu vin într-o zi și vă fac în cîteva ore retușurile". „De acord maistre, după cîte mi-ai povestit, sînt convins că nu-ți vei lăsa treaba neterminată".

n drum spre casă, Raicu o întîlnește pe Valentina, vară-sa. Cu cearcăne mari și ochii înroșiți de nesomn, probabil și de plîns, suptă la față, cu conturele gurii lăsate în jos, semne de tristețe, mîhnire, arătînd de 50 la nici 35 de ani ai ei. Femeia se aruncă plîngînd în brațele maistrului. „Ce-i femeie, ce ți s-a întîmplat, liniștește-te, spune, te pot ajuta cumva ?" «Adela a plecat de-acasă. Sînt nenorocită, nenorocită. Cum a putut fata asta cuminte și bună să ne facă una ca asta. Numai să nu fi făcut vreo prostie". Valentina și-a mai revenit. Cu o voce calmă dar tristă, povestește despre debutul fetei la fabrică, primele aprecieri ale maistrului, povestește de băiatul din comuna vecină care o conduce uneori acasă... Ajung la punctul forte al istorisirii. Emoția femeii crește parcă după fiecare cuvînt rostit „Ce crezi că mi-a spus aseară așa printre altele ?" „Să știi mamă că nu întotdeauna trebuie să fii bătrîn ca să mori". M-am uitat cu atenție la ea. Era schimbată la față, tristă. „Ce vrei să spui cu asta Adela ? am întrebat-o eu... „Uite așa, mi-am exprimat și eu un gînd", mi-a răspuns ! Încercările mele de a afla mai multe de la dînsa, n-au dat rezultate. S-a închis în ea, așa cum a mai făcut și altădată. A început să-și calce apoi niște bluze, fuste Era tîrziu. „Nu poți face treaba asta mîine, fata mamei ?" „Ce poți face azi nu lăsa pe mîine", mi-a replicat ea zîmbind trist. „Doar voi m-ați învățat asta". Nu mi-am dat seama că ea de fapt se pregătește de plecare. Mă apropiam de casă. Veneam de la secția anexă. O știi pe nevasta factorului poștal din comună, Maria. Una brunetică, mică de statură, n-are nici 30 de ani. Mă aștepta în dreptul băcăniei. Voia parcă să-mi spună ceva dar nu îndrăznea, n-avea curaj. „Ce-i Marie, care-i baiul ?" Femeia tace și lasă capul în jos. Apoi cu o voce sfîrșită. „Despre Adela îi vorba, tanti Valentina". Știți, ea îmi mai spunea cîteodată păsurile. A fost dimineață pe la mine și mi-a spus că pleacă". „Și tu de ce nu mi-ai zis nimic ? Unde dracu' pleacă ?" „V-am căutat peste tot. Mi s-a spus că sînteți plecată la oraș, cu situațiile lunare". „Și cum adică, ți se destăinuiește ție și mie nu-mi spune nimic ?". „Probabil n-a avut curaj, tanti Valentina. Eu... n-am nici o vină". „Pregătește mașina Raicule. Ajută-mă să găsim fata". „Și unde s-o căutăm, tu, Valentino ? Poate fi undeva la vreo colegă, la cămin, la soră-sa mai mare, la bunici. Înseamnă să umblăm toată după-amiaza de nebuni, fără folos. În plus, nu uita că eu mi-am rupt oasele toată dimineața la fîntîna profesorului, iar la 10 seara intru în schimbul de noapte". „Te înțeleg Raicule, dar e vorba de fata mea, de tot ce am mai scump". „Vrei să-ți spun ceva, Valentina. Dacă vă e așa de dragă, de ce vă purtați cu ea ca niște zbiri ? Tu și mai cu seamă bărbată-tu. De ce o îndepărtați de voi ? N-am de gînd însă acum să-ți țin lecții. Să mergem. Cu cine începem ?" „Să mergem întîi la căminul de nefamiliști"». N-au găsit-o nici acolo, nici la soră-sa, nici la bunici. Se înserase bine cînd au intrat în cătunul Seaca, unde locuia o bună prietenă a Amaliei. Prîslea al familiei se juca pe uliță, în apropierea casei. „Ionuț, Adela îi la voi ?" Copilul, un băiețel de vreo 5 ani se uită bănuitor la femeie. „E..., dar mi-a spus să nu spun nimic la nimeni".

larmat de bilețelul găsit, prin care Valentina își anunța pe scurt plecarea pentru găsirea fetei, și mai ales de acea frază : „Nu știu ce s-a întîmplat cu ea și nici care îi motivul acestui gest nesăbuit". A parcurs cu mașina același itinerar notat în bilet de nevastă-sa, a oprit în aceleași locuri. Se apropia de ultima etapă a cursei, locuința prietenei soției sale. Nu mai avea de mers decît vreo cinci kilometri. În lumina farurilor strălucește ceva. E oglinda retrovizoare a unei mașini trasă în lăstărișul de la marginea pădurii. „Dacă n-aș fi observat oglinda, nu-mi dădeam seama că autoturismul e ascuns în verdeață". Cunoaște locul folosit uneori de tineri îndrăgostiți și nu numai de ei.

„Mașina lui Nea Raicu cu Adela și maică-sa au plecat de vreun sfert de oră". Îl informează prietena Valentinei pe soțul acesteia. „Dar ce s-a întîmplat cu fata, despre ce-i vorba ? E măcar sănătoasă ?". „O să vă lămuriți voi acasă" îi răspunde femeia cu o mină misterioasă. „Nu-i nimic grav". „Spune femeie, nu mă mai fierbe atîta" ridică tonul bărbatul. „Un singur lucru vreau să-ți spun Valeriule. Purtați-vă altfel cu fata asta. O fi avînd ea 20 de ani dar încă-i copil. Părinții trebuie să fie primii și cei mai buni prieteni ai odraslelor, o știți doar și voi. Tu închis în tine, nu vorbești și cînd rîzi se schimbă timpul. Valentina — nervoasă. În permanență îi ninge și-i plouă". „Mersi pentru prelucrare". Omul trîntește ușa, se urcă în mașină și demarează. Turismul din tufiș e în aceeași poziție. Omului i se pare ceva bizar. „Dar asta-i mașina lui Raicu !". Lovit de un pom, autoturismul e avariat grav. Parcă s-a înfășurat după copac. Ușile i-au zburat cît colo. La lumina lanternei se vede valiza verde a Adelei cu lucrurile împrăștiate peste tot. Pete de sînge, cioburi din parbriz. Probabil că șoferul și pasagerii au fost duși la spital.

„Eram obosit după munca de azi dimineață, nervos, de umblatul ăsta din comună în comună. Emoționat de povestea Adelei, de plînsul și mărturisirea ei că e în a doua lună, de starea în care se găsea Valentina cînd a auzit vestea. Refrenul, vorbele ei, ale soției tale îmi stăruie și acum în minte. „Doamne, ce-o să zică tata ?". Le-am spus la un moment dat. „Ce tot vă văicăriți atîta ? În fond fata are 20 de ani, băiatul e bun, vrea s-o ia de nevastă. O să vă facă un băiat că tot n-aveți nici unul în familie. Asta să fie cel mai mare rău de pe lume ! Aduceți o cană de zaibăr și să ciocnim. O să jucăm la nuntă. Apoi să vă bucurați de cel mic. Să fie într-un ceas bun ! Am avut un noroc chior. Mașina îi bună de aruncat, iar noi toți sîntem teferi, cu excepția vînătăilor, și a unor tăieturi, ce-i drept, nu puține. La spital ne-au întors pe toate părțile. „N-aveți nimic". „Veniți mîine pentru schimbarea pansamentelor". Da, e drept, mergeam cam tare. Mai aveam 20 de minute și trebuia să intru în schimb. „Să nu cumva să certați fata, s-o ocărîți. Nu rezolvați nimic, dimpotrivă. Oricum, faptul e consumat".

Victor Beda

MARILYN MONROE

UN MIT CLASAT?

Aceea care prin dispariția ei misterioasă — în apogeul vîrstei și al gloriei — avea să zdruncine star-system-ul, făcîndu-i pe avarii producători să se gîndească la o înlocuire a supremației vedetei la Hollywood, a fost păpușa fragilă care, ca actriță, s-a numit pur și simplu... Marilyn.

Într-un articol intitulat „Hollywood, 63" (Informations et documents, Paris, 1963), Vivian Testemale consemna: „Pe plan psihologic, împrejurările dramatice ale morții lui Marilyn Monroe, un star prin excelență, au dat o groaznică lovitură star-system-ului: misterul care înconjoară dispariția sa mai face să planeze și astăzi asupra capitalei cinematografului o stare de neliniște. Acum se încearcă, cu mai mult sau mai puțin succes, să se înlocuiască mitul starului cu mitul subiectului. Pentru a face un film nu te mai bazezi pe o vedetă, ci pe o intrigă bună". Încercarea producătorilor s-a dovedit, în timp, o mare utopie. Chiar dacă s-au dat Oscaruri unor filme numai și numai pentru poveste (vezi Chinatown, de Roman Polanski, Midnight express, după un scenariu de Oliver Stone etc.), vedetele continuă să atragă atenția mulțimii... Să fascineze și să uimească. Despre ele oricine vrea să știe totul, ce fac, cu cine s-au iubit, cu cine s-au căsătorit, dacă au sau nu copii din flori, dacă și-au cumpărat o insulă sau un munte, dacă se droghează, dacă visează, ce mănîncă, dacă mănîncă, dacă, dacă, dacă...

Despre „fenomenul vulnerabil", cum avea s-o numească Jean Negulescu pe Marilyn, s-a vorbit ani de-a rîndul, decenii de-a rîndul, fără să se poată elucida misterul în care s-a atins strălucirea unei mari vedete...

Pentru a putea povesti viața lui Marilyn, trebuie să începem cu cel mai cutremurător moment: moartea ei. Nu se va putea ști niciodată ce s-a întîmplat în seara nefastă de vară a anului 1962... nu se va putea afla cine ar fi trebuit să vină la ea și n-a venit, nu se va mai putea afla vreodată pe cine a căutat, pe cine nu a găsit, nu se va putea afla nici cine a sustras cu atita prudență scrisorile compromițătoare, din momentul în care s-a aflat de sinuciderea ei, nu se poate vorbi cu certitudine nici măcar despre o sinucidere... Ceea ce e sigur e faptul că Marilyn a fost găsită cu mîna pe telefon, dornică și disperată, pînă în ultima clipă, de comunicare, de lipsa ei. Numărul pe care-l formase nu voise să răspundă. Se pare că în noaptea aceea infinit de lungă, Marilyn ar fi chemat la telefon pe toată lumea, pe cei apropiați, pe cei mai puțin apropiați, pe cei pe care i-a iubit, pe cei despre care a crezut că au iubit-o. Ziariștii au strecurat știri cu privire la anumite legături ceva mai suspuse, cu fratele președintelui, dacă nu chiar cu președintele S.U.A. În noaptea aceea îi sunase, prin urmare, chiar și pe cei doi amici care au introdus-o la nivelul prezidențial... Nimeni nu vroia să mai existe pentru ea.. Nimeni nu vroia să-i mai recepționeze mesajele, s.o.s-ul...

Ancheta deschisă cu 23 de ani în urmă, se încheia cu o frază scurtă: «Toată lumea s-a înregistrat, pentru ea, la „abonați absenți"». La capătul firului, nu mai putea fi nimeni pentru Marilyn. Venise timpul cînd nimeni nu mai avea nevoie de „păpușa fragilă", de „blonda fascinantă", prostuță, dar încîntătoare, cînd nimeni nu mai avea nevoie de „bomba" care arunca în vise de nesperat, milioane de oameni.

Un moment de deprimare puternică o determină să mărească doza de barbiturice (cu care se obișnuise), după care Marilyn, dulcea, reaua, exploziva Marilyn, nu avea să se mai trezească niciodată...

De la mizerie la glorie, cîțiva pași...

De la începuturi pînă la sfîrșitul vieții, bărbații au jucat pentru ea rolul hotărîtor: ei au împiedicat-o, au exploatat-o, au înșelat-o, i-au întors spatele, au părăsit-o fără scrupule... Acela care ar fi trebuit să-i fie tată a părăsit-o înainte de a veni pe lume..., fără să-l poată cunoaște vreodată. Norma Jean — adevăratul ei nume — s-a născut la 1 iunie 1926, într-o maternitate comună a Los Angelesului, dintr-o mamă pe jumătate nebună (alcoolică și isterică) și dintr-un tată necunoscut. S-a născut la doi pași de inima Hollywoodului, în chiar sînul mizeriei. Impresionată de frumusețea copilului roz și blond, Gladys Baker (mama) a început să plîngă: tatăl micuței bastarde o părăsise demult, luîndu-i alți doi copii pe care-i aveau împreună. Încredințată unei supraveghetoare, Norma nu-și va mai găsi căminul, liniștea sufletească. Nursa — de meserie, monteuză, săracă — nu va putea păstra copilul. Asistența publică o va muta din orfelinat în orfelinat, de la o familie la alta, în căutarea unor părinți adoptivi. În 9 ani, Gladys nu și-a luat copilul decît de 2 ori (cîte o lună), pînă cînd, îmbolnăvindu-se grav, s-a internat în spital.

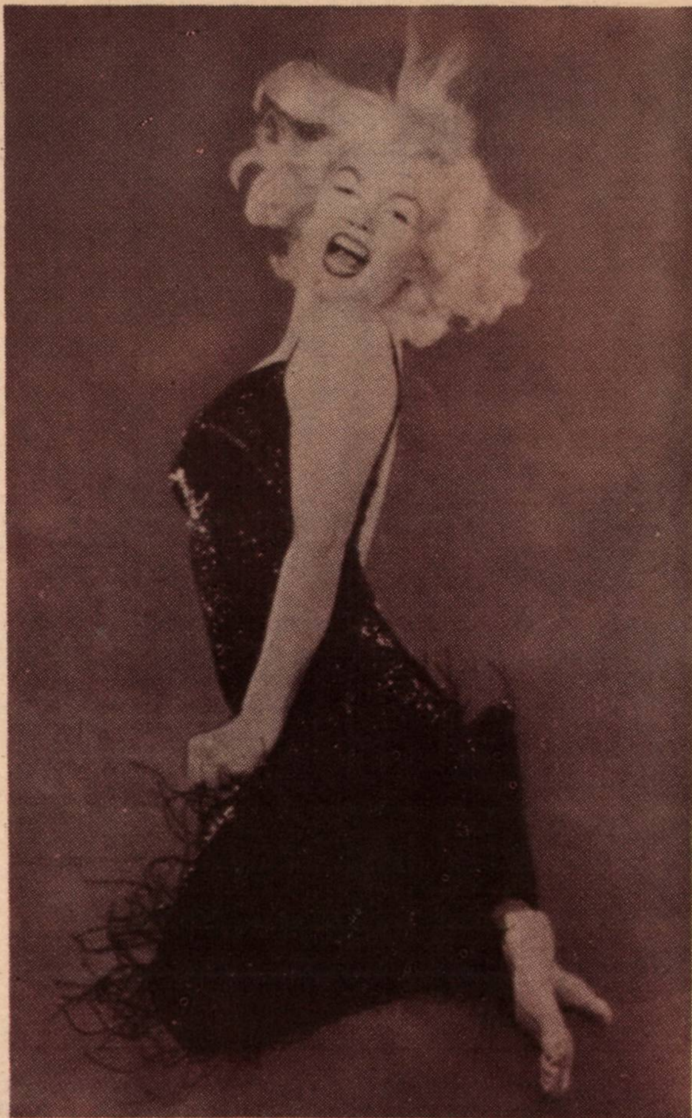
Multă vreme va crede că se numește Baker, apoi Mortensen, apoi Gifford, încercînd să-și afle cu încrîncenare rădăcinile. Prin anii '50 a sperat cîteva clipe să-și regăsească în Gifford tatăl adevărat, dar, speriat de complicații, omul a refuzat categoric să o întîlnească. Norma, copilul-valiză, plimbat prin orfelinate, pe la mătuși și prieteni, găsește în 1941 un cămin la tanti Ana, în California, la marginea Hollywoodului. La marginea acestui oraș legănător de vise, cutremurător în deziluzii, la marginea acestui univers miraculos care sanctifica mîinile și picioarele vedetelor, imprimîndu-le, pentru veșnicie, amprentele în calda-

rîm. Aici a început Norma să viseze visînd accesul pe porţile mari ale Hollywoodului... În acea epocă binecuvîntată, cînd cinematograful era rege peste toate distracţiile, Norma Jean descoperea magia visului în alb/negru, petrecîndu-şi zile în şir, în aceeaşi sală de cinema, văzînd zilnic acelaşi film. Dar Norma deja nu mai era un copil.

La 13 ani, va povesti ea mai tîrziu, formele i se rotunjiseră : „băieţii mă priveau altfel decît pe celelalte fete". Reţinuse că bărbaţii sînt periculoşi : la 3 ani cineva a vrut să o strîngă de gît, la 6—7 ani, taţi de ocazie au vrut, pe rînd, să o violeze. Era considerată de celelalte fete ca o „trouble-maker" (fată care atrage privirile, dar şi necazurile).

La renumita şcoală a lui Van Nuys, în periferia nordică a Hollywoodului, unde îşi urma studiile, Norma l-a întîlnit pe tînărul de condiţie, James Daugherty (21 de ani). Avea maşină, o slujbă, îi putea oferi un echilibru. Primul bărbat ceva mai gentil i-a devenit primul soţ. Norma avea 16 ani şi această căsătorie, pusă la cale de tanti Ana, nu-i va aduce o fericire prea mare (chiar dacă avea, în sfîrşit, casa ei !). Un an-doi, James a consumat cu stoicism şi răbdare cartofii cruzi şi cîrnaţii arşi pe care-i pregătea soţia, apoi, din dorinţa de evadare, s-a înrolat la marină, plecînd în război. În lipsa soţului, ea începe să lucreze într-un atelier de ambalaje pentru paraşute. Energică, tînără, Norma se consumă, vrînd să se afirme, să fie utilă. Bărbaţii încep să o privească insistent, la muncă, la cantină, în pauze, pe stradă ; peste tot pe unde trece, simte privirile lor. A devenit mai frumoasă, mai rotundă. Bărbaţii fluieră de admiraţie pe urmele ei, iar femeile încep să-şi manifeste gelozia pe faţă.

Alura ei, de candoare şi sănătate, amestecul nedefinit de falsă inocenţă şi provocare involuntară încep să fie tot mai pregnante în ochii ei aprinşi, pe buzele ei senzuale, roşii ca focul. Primul fotograf care s-a oprit asupra Normei — dîndu-şi seama că imaginea acestei femei e făcută să fie fixată pe peliculă, a fost David Conover. Făcînd un reportaj despre soţiile americanilor de pe front, David o cunoaşte pe Norma, care se pretează cu bucurie la şedinţele lui de „pozat". Conover distribuie clişeele şi o agenţie de manechine o va convinge că are altceva mai bun de făcut, decît să plieze paraşute. Aşa ajunge foto-model. Cum întrevede o mică speranţă de notorietate, Norma se grăbeşte să divorţeze (1946), pentru a fi liberă. În acelaşi an, la numai 20 de ani, va rupe barierele bine păzite ale studiourilor „20-th Century Fox", pentru a întîlni un „talent scout" (descoperitor de talente). Lui Ben Lyon i s-a întîmplat acelaşi lucru ca şi lui Conover, ca şi tuturor fotografilor, operatorilor, regizorilor, impresarilor de mai tîrziu, care aveau să-şi oprească privirea asupra Magicei Blonde. Fotografii pretind să fi descoperit ceea ce Billy Wilder avea să numească „impactul ei sexual". Ben Lyon a înţe-

Explozivă, nebună, firească, în timpul aşa-zisului test de „jumping".

Copil fiind, are surîsul provocator.

zadarnic să se producă ceva în viaţa ei, simţind cum zilele trec. În primul său film, „Hello" a avut de rostit un singur cuvînt, care s-a tăiat la montaj. În „La pèche au tresor", cu Fraţii Marx, a avut de rostit opt cuvinte. Mici rolişoare, pierdere în incertitudini, şedinţe foto, dintre care una ceva mai de durată, cu Tom Kelley, care-i cere să-i pozeze goală, în schimbul unui cîştig de 50 de dolari. Cu banii cîştigaţi, Marilyn a reuşit să recupereze o maşină accidentată. Rezultatul şedinţelor foto e miraculos : şase milioane de calendare „Marilyn" pătrund în casele celor mai austere familii americane.

Pe vremuri, patronii marilor companii din Hollywood, Fox, Columbia, Warner, dispuneau (pe baza contractelor) de vieţile angajaţilor, ca un proprietar de caii săi. Fox o concediază de Marilyn, fără să fi făcut mai nimic. Columbia o angajează şi face cîteva filme care nu-i aduc nici un pic de strălucire. „Dangerous Years" (Vîrstă periculoasă) de A. Pierson în '47, apoi, „Love Happy" (Fericit în dragoste) de L. Miller, în '49. Fiecare rolişor vădeşte spontaneitate, o anume maliţiozitate în jocul acestei blonde leneşe care scoate flăcări pe ochi, care rîde din nimic, făcînd o poftă nebună de rîs celor care o privesc. Puţin cîte puţin, Marilyn îşi completează singură personajul, întregindu-şi propriul „emploi".

Copilul-valiză ajunge actriţa-valiză, care îşi schimbă stăpînii după cum schimbau ei cămăşile. Se întoarce la Fox, crezînd că i se vor oferi alte şanse.

les că Norma Jean avea „altceva" — în surîs, în prospeţime, în acea dezinvoltură pisicoasă, veselă şi agresivă cu care-şi oferea farmecul, cu care se abandona în faţa camerei, în acea emanaţie de „sexyness", care o diferenţiază de toate celelalte frumuseţi ale lumii, ale pieţei americane. Căci California a fost şi va rămîne piaţa frumoaselor sălbatice. O alchimie de simplitate, de nevinovăţie, de ostentaţie, peste care plana o fragilitate a cristalului, a păpuşii care se poate sparge la cea mai mică atingere. O alchimie surprinzătoare a contrariilor. Întruchiparea însăşi a inocenţei şi a seducţiei. Aceasta era Norma, Unica.

Marele patron de la Century Fox, bossul cu trabucuri verzi şi cu o canapea maiestuoasă, tot atît de verde, pe care îşi primea, în fiecare amiază, aspirantele la glorie, veselul mustăcios, genialul antreprenor, cel mai mare producător al vremii sale, Darryl F. Zanuck, nu avea să se înşele : „Este fantastică !", s-a pronunţat, angajînd-o. Zanuck a determinat-o să-şi schimbe numele: Marilyn de la Marilyn Miller — o actriţă de filme muzicale şi Monroe, de la numele bunicului ei. Fabricîndu-şi starurile, a decis că apropierea celor două nume au o rezonanţă bună. Marilyn semnează un contract la Fox şi se şi închipuie parcurgînd drumul gloriei. Începutul e trist. Contractul nu-i asigura nici o distribuire, nu presupunea nici o certitudine. Aştepta

Criza culturală şi fuga de adevăr

Dificultăţile Hollywoodului reflectă aspectele crizei care domină, la momentul respectiv, viaţa culturală şi politică a Statelor Unite ale Americii. Industria filmului e instabilă pentru că am-

bianța culturală e instabilă, zguduită de contradicția dintre aspirațiile democratice ale poporului și puternicele interese, care împing la agresiune și război. Declinul filmului american este consecința imediată a descreșterii prestigiului Statelor Unite, ale căror țeluri sînt transpuse pe plan cultural, prin intermediul cinematografiei. La sfîrșitul celui de-al doilea război mondial — după moartea lui Franklin Roosevelt, după explozia norului morții deasupra Hiroshimei — schimbările de ordin cultural au fost evidente. În această perioadă au apărut filme ca „Anii cei mai frumoși ai vieții noastre" de William Wyler (46), „Monsieur Verdoux" al lui Chaplin, acuzînd cu vehemență războiul, prin prisma momentului istoric cînd Hollywoodul începuse să adopte o atitudine favorabilă războiului, apărînd fățiș asasinatele în masă care au caracterizat perioada conflictului din Coreea. Atmosfera apăsătoare a războiului rece era întreținută și de stăpînii Hollywoodului.

În aceeași perioadă, la Washington aveau loc „investigațiile" în domeniul filmului, întreprinse de Comitetul de Cercetare a Activității Antiamericane, introducînd în toate domeniile culturii americane o atmosferă de panică, de teamă. Ședințele din 1947, in jurul vinătorii de vrăjitoare, au provocat senzație pe plan național. Împotriva invinuirii că filmele americane fac propagandă comunistă s-au ridicat vocile unora dintre cei mai mari regizori și actori ai timpurilor. Judy Garland a cerut : „Înainte ca orice american liber să fie citat, vă rog să spuneți ce aveți de spus". Românul Eduard G. Robinson, William Wyler, Myrna Loy, Lauren Bacall, Humphrey Bogart, Burt Lancaster s-au pronunțat răspicat in fața acuzatorilor de la Washington. Frank Sinatra se întreba: „Au de gînd să ne bage în sperieți și să ne reducă la tăcere ? N-aș crede !" Dincolo de optimismul lui Sinatra, tăcerea coborîse peste Hollywood. Extinderea listelor negre a coincis cu ascensiunea McCarthismului, perioadă în care tot mai mulți artiști ai vieții americane au avut de suferit, prin reducere la tăcere, prin ascunderea în anonimat sau trăind sub semnul interzicerii „ideilor primejdioase". Atitudinea Hollywoodului față de război este formulată în funcție de sfera de influență a Pentagonului. În cartea sa „Filme despre pace și război", Robert Hughes își exprimă dorința ca un reporter cu imaginație, „intreprinzător și norocos, să afle la cît s-au ridicat sumele menite să subvenționeze propaganda pentru investiții militare... Oricine ar izbuti să afle întreaga istorie a relațiilor dintre Washington și Hollywood... ar merita cel puțin premiul Pulitzer" (Films of Peace and War, New York, 1962).

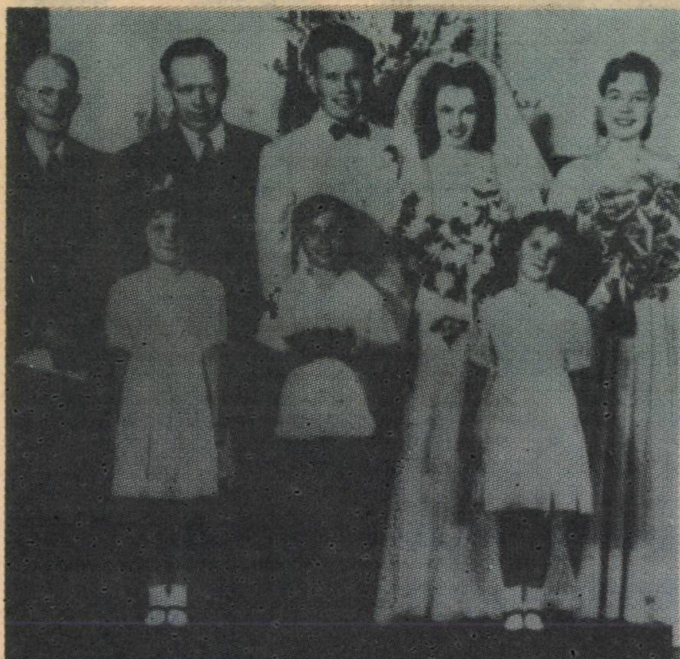
Adolescența ii imprimă surîsul de conveniență.

Fuga de adevăr, lipsa de sensibilitate a filmelor de război, au permis încurajarea superproducțiilor, pentru realizarea cărora s-au alocat sume uriașe și a căror platitudine a compromis numele unor mari realizatori. Goana după falsul senzațional a fost inaugurat de Cecil B. de Mille cu reeditarea celor „Zece porunci" în 1956 : a urmat Wyler cu mediocritatea „Ben-Hur" (15 milioane dolari), Cleopatra, anunțat drept „cel mai mare film realizat vreodată" a dus casa Fox în pragul falimentului. Numele lui John Ford a putut să apară pe genericul unei caricaturi a westernului american (Doi au călărit împreună).

Era tot mai evident că valoarea creațiilor cinematografice nu poate fi plămădită în afara aspirațiilor umane, în afara vieții autentice, în afara adevărurilor vieții morale și sociale.

vreme prudentă, dar cum nu putea face deosebire între interes şi prietenie, se lasă totuşi purtată de val...

Este limpede că Marilyn a reuşit singură, fără ajutorul nimănui. Graţie forţei naturii sale, graţie inventivităţii proprii, graţie personajului pe care numai ea l-a putut încarna, Marilyn a cîştigat dreptul de a fi star, adică dreptul de a nu rămîne o casnică, dreptul de a fi un bun public. Corpul ei este expus pretutindeni, în toate casele, pe toţi pereţii dormitoarelor din toate căminele de bărbaţi ale lumii. Afişele ei tapetează camere sordide sau luminoase, cabinele sălilor de cinema sau ale maşinilor de cursă lungă. Ea devine „îngerul ocrotitor", „buna femeie sacră" la care visează doar, să o atingă sau să-i adulmece mirosul, să o „ronţăie", cum ronţăie ea diamante în comediile muzicale în care apare victorioasă, alături de Laureen Bacall şi Jane Russel. Marilyn, superbul, sfîşietorul star, îşi începe drumul incandescenţei : ea este păpuşa care iradiază, care aprinde inimile cele mai uscate cu flăcările ochilor obraznici, cu incendiul părului ei atît de blond, cu silueta perfectă a dansatoarei de ca-

La 16 ani Norma Jean Baker se căsătoreşte cu James Daugherty.

Dreptul de a fi star

În micile ei apariţii, profesionistul cu ochiul format putea intui focul de artificii pe care-l ascundea Marilyn. În 1950, bănuindu-i calităţile, John Huston i-a încredinţat în „Asphalt Jungle" (Quand la ville dort) două secvenţe cheie, care au propulsat-o în fruntea afişelor. Apariţia fulgurantă din filmul lui Huston avea să-i schimbe viaţa. Marilyn există. Se scutură, cît poate de repede, de povara anonimatului şi se înconjoară de actriţe în vîrstă, care încearcă să o sfătuiască de bine, pentru a nu se pierde în valul tentaţiilor ispititoare. Primul sfat se referea la bărbaţii care vor începe să o asalteze, invitînd-o să ia cina, în restaurante de lux — pentru motivul că frumoasa blondă, o pradă uşoară, „putea fi o femeie cu care se poate ieşi". Marilyn este o

În „Staţia de autobuz" alături de Don Murray

baret, cu furourile ei fixe de satin, cu rujurile ei țipătoare, cu vocea ei inimitabilă, răsfățînd, chemînd, îngenunchind, înnebunind pe oricine... Marilyn devine produsul strălucitor, bine lustruit, bine finisat (nu întotdeauna bine sfătuit), reprezentanta acelei „new glamour" (noua strălucire seducătoare), care avea să stîrnească isteria unui secol, a lumii întregi.

Joseph Mankiewicz o distribuie în „All about Eve", film care revelează ambițiile înalte ale realizatorului și măiestriei cu care a știut să stăpînească duelul dintre Bette Davis și Anne Baxter. Între doi monștri sacri, Mankiewicz a făcut să se nască al treilea. Marilyn încarna rolul tinerei ambițioase, ce avea să cîștige locul „Evei" prin tot felul de subterfugii. În 1952, Fritz Lang îi dă un rol în „Clash by night" (Ciocnire în noapte).

Instalată în lumea filmului ca sex-symbol, Marilyn va fi exploatată ca atare de interesele industriei cinematografice. Marii producători se bucură în sinea lor de descoperire. Șușotesc pe seama ei, făcîndu-și proiecte ambițioase de îmbogățire. Joe Schenk, Zanuck, Harry Cohn, „ultimii nababi", sînt tot mai siguri că trupul acestei fete e o marfă proaspătă, vandabilă și o fac uneori să înțeleagă că dacă ea își joacă „blondele ei idioate", ea trebuie să se și comporte ca atare, să fie la fel și în realitate, pentru a nu le strica jocurile.

Încep să apară solicitările. În 1953, succesele filmelor Niagara, în regia marelui Henry Hathaway și Gentlemen prefer Blondes (Domnii preferă blondele), în regia lui Howard Hawkes, încep să provoace „marele scandal", desfășurînd, din plin, marele foc de artificii care era Marilyn.

Prin însemnările din „Things I Did... and Things I Think I Did (Lucruri pe care le-am făcut, lucruri pe care cred că le-am făcut, New York, 1984), Jean Negulescu completează portretul marii vedete. Amintirile lui Negulescu vin din perioada premergătoare realizării filmului „How to marry a Millionaire", precum și din timpul filmărilor. Marilyn era „zeița iubirii, Venus". „Fenomenul vulnerabil" reprezenta pentru bărbați „ceea ce dorim cu toții în visele noastre cele mai îndrăznețe". Începîndu-și ascensiunea spre glorie, Marilyn-sex-simbolul detesta să rămînă doar un obiect al adorației, păpușa începuse să gîndească. Nimeni nu avea nici chef, nici vreun interes să o bage în seamă cu noile ei idei revoluționare. Jean Negulescu a cunoscut-o prin intermediul lui Howard Hawks care tocmai terminase de filmat cu ea „Domnii preferă blondele". Înmînîndu-i scenariul, Marilyn nu s-a arătat deloc entuziasmată : „A fost confuză și nu a vrut să accepte scenariul pînă cînd nu i-am spus că Dl. Zanuck m-a rugat să i-l dau". Abia atunci a repetat cu respect numele lui Zanuck, a luat scenariul, dispărînd fără urmă. Citindu-l într-un tîrziu, Marilyn s-a confesat impresarului său, Charlie Feldman. Sfătuită de acesta să stea de vorbă cu Negulescu, Marilyn, impulsivă cum era, s-a dus direct la biroul regizorului, fără să aibă răbdare să dea un telefon, pentru a-și anunța vizita. Îmbrăcată strident, cu voce

Marilyn pozînd cu un surîs artificial.

Cu Tom Ewell în „Şapte ani de gîndire"

mieroasă, cu ochelari închişi, cu un aer insolent, Marilyn a început prin a-i impresiona secretara. Întîlnirea cu Negulescu a fost destul de ciudată. Vorbea puţin, cu vocea blîndă, bine căutată, ca de copil răsfăţat vrînd să afle cît mai multe de la interlocutor prin tăcerile ei prelungite ;

„Dl. Feldman mi-a cerut să vă văd."

„Charlie este un prieten bun şi generos (Am spus-o ca pe un compliment în favoarea ei. Nici o reacţie).

„Dl. Feldman mi-a spus că o să-mi explicaţi."

„Ce să explic ?"

„Rolul meu".

(Ştiam că acum e tulburată).

„Aţi citit scenariul, D-ră Monroe ?"

„Da."

„Şi ?"

„Nu ştiu..."

„D-ră Monroe, aţi citit scenariul. Este un scenariu strălucit, scris de Nunnally Johnson. Rolul vă este cît se poate de potrivit. Pot să vă spun despre ce este vorba ?"

Şi-a luat ochelarii de la ochi şi a spus cu voce tare : „Ştiu despre ce este vorba, dar..."

„Dar ce ?"

(Tot tare) : „Cine sîntem noi ?"

(Asta-i bună ! Răspunde doamnei. Fii deştept.)

„D-ră Monroe, sînteţi trei fete frumoase, Loco, Schatze şi Pola, dorind să se căsătorească cu milionari. And the kind of girls you are, the contents of your icebox explains : hot dogs, orhids and champagne. Este acesta răspunsul la întrebarea dvs. ?"

Nu acesta era răspunsul. A început prin a-şi pune din nou ochelarii închişi dar nu şi i-a mai pus. M-a privit direct în ochi, nu cu privirea ei ocolită, lungă, nesigură. Şi din nou şi-a găsit vocea : „Care este motivaţia personajului meu ?"

„Motivaţia, D-ră Monroe ? Fără ochelari sînteţi oarbă ca un liliac. Asta-i motivaţia."

Copilul încurcat şi-a lămurit marele „dacă"... „Asta-i tot ?"

„Da, Marilyn. Asta-i tot."

Şi-a pus ochelarii fumurii şi a plecat încîntată.

Din chiar prima zi de filmare, Marilyn a îndrăznit să-şi acorde privilegiile unuia dintre cele mai mari staruri. A venit pe platou după bunul ei plac, considerînd programul filmărilor ca pe o încălcare a drepturilor ei civile". (pag. 217—219, op. cit.).

Dorindu-şi ascensiunea cea mai mare cu putinţă, nu doar în film, ci şi în viaţa socială, Marilyn se trăda, provocindu-şi colegele de breaslă. În pauza filmărilor cu Negulescu, Marilyn o întreba pe Betty Grable : „You know who I'd like to marry ?" (Ştii cu cine mi-ar place să mă mărit ?) Betty întreba : Cu cine ? Marilyn răspundea : „Cu Rockfeller". Îşi repeta întrebarea şi la rîndul ei răspunsul de o mie de ori, ca şi cînd replicile ar fi făcut parte din rolul ei, pînă deveneau, de fapt, rolul ei. Dar gîndul ei, felul ei de a fi rămîneau acolo, în tot ceea ce se imprima pe peliculă.

În căutarea bărbatului puternic

Marilyn îşi dorea marea Tandreţe, marea Iubire. Îşi dorea să fie iubită ca om, ca actriţă, pentru mintea ei, pentru felul ei drăgăstos de a fi, nu pentru „şoldurile cele mai frumoase din Vest". Cu cît îşi dorea mai mult să întîlnească marea, adevărata, dezinteresata dragoste, cu atît se trezea mai singură. Cu cît era mai capabilă să exprime pe ecran, sub proiectoare, o nebună, incredibilă bucurie de viaţă, dăruindu-şi corpul cu uşurinţă, expunîndu-se fără complexe şi fără vulgaritate, dezvăluindu-şi completa ei feminitate, cu atît era, în realitate, mai nesigură, mai angoasată, fără somn, mereu tulbure în întîlniri, mereu în întîrziere, mereu în panică, în derută, căutîndu-şi, parcă, drumul pierzaniei. Singură pe lume, fără tată, fără soţ, fără un copil, Marilyn Monroe îşi doreşte un bărbat, unul adevărat, cum o spune, cîntînd cu vocea ei inimitabilă, în minunatele ei apariţii ireale, din filmele pe care le-a turnat în serie. Îşi dorea ca acest bărbat să fie mare, puternic, capabil s-o ocrotească, s-o mîngîie. În acest moment al vieţii ei, cea mai mare popularitate o atinge celebrul jucător de base-ball, Joe di Maggio, care bate toate recordurile. El era cel mai mare, cel mai frumos, cel mai puternic. De origine italiană, cu tenul mat, cu părul negru, Joe era bărbatul care place femeilor. Întîlnirea dintre aceşti doi monştri sacri se produce şi începe o poveste furtunoasă care aprinde spiritele ziariştilor şi ale fotografilor. Idila dintre vedeta nr. 1 a filmului şi campionul de base-ball se încheie cu un mariaj tumultuos, la San Francisco, în ziua de 14 noiembrie 1954, cînd Joe, înfumurat, declară unui prieten : „Va fi încîntată să-şi părăsească meseria, pentru a deveni o femeie de casă."

O stea se căsătoreşte cu altă stea. Se ştie, sînt alianţe imposibile. Dar Marilyn nu vrea să ştie. Va face totul

Momentul Joe di Maggio și imaginea scandaloasă care l-a determinat să o părăsească.

pentru ca marele și frumosul ei atlet să fie fericit. Au casa lor (ea a trăit doar in camerele hotelurilor de lux), ea ii face menajul cum se pricepe mai bine, iar el așteaptă să vină momentul cind Marilyn va renunța la cinema, privind mulțumită, in papuci, la televizor. Lucrurile nu s-au petrecut așa. Gustînd odată din cupa gloriei, Marilyn o savurează ca pe cea mai fină băutură. La Tokyo, poliția a trebuit să intervină pentru a elibera cuplul asaltat de mii de fani. Spre surprinderea lui Joe, mulțimea de admiratori scanda cu frenezie nebună doar numele lui Marilyn.

În timpul voiajului de nuntă în Asia, Joe se va convinge definitiv că pentru soția lui n-a venit ceasul taclalelor de familie. În fața miilor de soldați americani din Coreea, Marilyn a provocat un fenomen de isterie colectivă. În prezența ei, Joe avea să se simtă, pentru prima dată, omul invizibil, zeul detronat. Abia aici și acum, Joe realizează că s-a căsătorit cu un mit. Despre primirea extraordinară, pe care i-au făcut-o soldații americani, avea

să mărturisească 10 ani mai tîrziu : „a fost unul dintre cele mai orgiastice momente ale vieții mele". Fotografiile păstrate din timpul acela pot proba cu expresiile soldaților, ale acestor bărbați sălbăticiți în tristul peisaj al războiului din Coreea, care se umanizau, se dilatau, se aprindeau, privindu-și și ascultîndu-și „zeitatea" cîntînd, visul lor, pin-up-girl-ul lor ; aplaudau nebunește, strigîndu-i ore în șir numele, jurîndu-i, la nesfîrșit, infinita lor admirație. Acest moment avea s-o marcheze pentru tot restul vieții și de aceea îi plăcea să evoce, adeseori, episodul soldaților americani : „Aveam toți bărbații la picioare. Aș fi putut să-i supun cum doream. Simțeam că posed lumea."

Joe di Maggio — care se credea idolul de neînlocuit al americanilor — nu avea să-și revină în urma unui astfel de șoc. Dacă vor divorța mai tîrziu (pe motiv de incompatibilitate), se poate presupune că „incidentul" coreean și-a avut importanța lui.

Cu bustul cel mai provocator din lume, Marilyn întruchipează frumusețea însăși. După ce a văzut filmul „Sept ans de reflexion" (Șapte ani de căsnicie), ziaristul Norman Mailer scria că acesta e „cîntecul său de lebădă, ca și sex-symbol-ul". Celebra scenă în care curentul de aer rece al unei guri de metrou newjorkez umflă rochia albă, largă, a lui Marilyn, creîndu-i cea mai extatică plăcere, devine pentru Joe motiv de divorț. Asistînd la filmare, campionul de base-ball este îngrozit de ceea ce vede. Joe consideră scena penibil de șocantă și părăsește locul de filmare, plecînd la hotel și făcîndu-și bagajele, nevrînd să mai privească în urmă.

Cu această imagine, cu adevărat șocantă, Marilyn exprimă acea bucurie-satisfacție-sexy, pe care nimeni, de la ea încoace, nu mai putut-o repeta.

La Londra după premiera filmului „Prințul și dansatoarea" (alături de Laurence Olivier).

În loc de mariaj, fotoreporterii...

Anul 1955 apare drept cel mai fericit pentru Marilyn. Are propria ei casă de film și un fotograf cunoscut, care îi este prieten : „Cu Milton Greene am descoperit ceva nou, o speranță nouă", va spune ea. „Pentru prima oară în viața mea mă simt intimidată. Mă lasă să gîndesc, în timp ce camera lui e mereu în acțiune. Ca și cum m-ar pătrunde".

Philip Halsman— bărbatul care i-a făcut 90 de coperți la „Life" și care a inventat „jumpologia", a reușit cele mai bune fotografii ale vedetei. „Se poate descoperi profundul caracter al oamenilor, explică el, făcîndu-i să sară. În timpul efortului, ei nu se preocupă de expresia chipului lor. Marilyn, sărind, are, prin excelență, un surîs generos".

Puțin cîte puțin starul începe să se caute, să vrea să se interiorizeze. Încearcă, mai întîi, să-și organizeze viața, care pînă atunci fusese întîmplătoare, incoerentă, zgomotoasă, haotică. „Prostuța păpușă blondă" se trezise și vroia să gîndească. Privind cu luciditate înapoi, își dădu seama că studiourile au furat-o la contracte, că toată viața a filmat pentru nimic, că a fost exploatată, scoasă la vînzare ca o marfă. Luîndu-și inima-n dinți, capricioasa inconștientă decide să-și conducă singură drumul

prin viață, prin această viață incertă, de dansatoare pe sîrmă.

Înființîndu-și propria ei casă de filme, își poate permite să refuze turnarea următorului film. Ține o conferință de presă genială, plină de umor, de vervă spirituală, în care îi ironizează pe ziariștii care încearcă să-i pună întrebări dificile, încuietoare. Marilyn pare deja matură, pregătită să lupte, să-și înfrunte partenerii de afaceri, ca și prietenii. Nu-i mai rămîne decît să-și caute „o minte" pe măsură, și-a spus Marilyn pentru sine.

În căutarea intelectualului

Urmează, deci, episodul Arthur Miller, întruchiparea idealului ei, bărbatul vieții ei, arhetipul intelectualului.. Fascinația pentru Miller a început din 1950, în plină hăituire McCarthistă, cînd dramaturgul a venit la Hollywood cu o propunere a scenariului „Pe chei". În decursul celor cîteva săptămîni s-au văzut de cîteva ori. Cînd Miller se întoarce la New York, Marilyn se simte singură, sfîșiată. Un an mai tîrziu, cu ocazia unui interviu, ea îl citează pe Miller în fruntea listei autorilor preferați, așezîndu-l înaintea lui Tolstoi. Dacă în 1955 părăsește Hollywoodul pentru New York, este și pentru a se apropia de Miller. După ce se reîntîlnesc, totul decurge foarte repede, în favoarea lui Marilyn. Pentru ea, Miller are toate datele fizice și intelectuale ale ocrotitorului ideal. Este înalt, îi poate cuprinde umerii cu un singur braț, poartă ochelari — accesoriul obligatoriu al egghead-ului (tête d'oeuf), cum e numit în America intelectualul, este atent, civilizat, într-un cuvînt, un om de lume. Pe deasupra, la momentul acesta, este cel mai mare dramaturg al generației sale.

Victimă a listelor negre, Miller e bănuit și el de activități anti-americane, urmînd să dea explicații. În ochii lui Marilyn, el devine eroul, martirul, omul în afara normelor

Deja cu privirea rătăcită

și legii, motiv pentru care va fi atrasă și mai intens de el, de cauza lui. Iat-o deci, luînd decizia de a părăsi Hollywoodul, dictatura studiourilor, vulgaritățile patronilor și ale curtezanilor, pentru a veni la New York și a trăi liniștită, alături de el, de noua ei legătură cu acest bărbat superior josnicei societăți hollywoodiene.

Anunțarea logodnei lor în iunie 1956, îl proiectează pe Miller cu brutalitate direct în universul isteriei care înconjoară un star, direct în centrul vertijului. Corespondenta revistei Paris-Match la New York, Mara Serbatoff, și-a aflat moartea într-un accident în urmărirea celebrului cuplu. Arthur Miller și Marilyn Monroe s-au căsătorit în secret. O scurtă și discretă ceremonie (la 23 iunie 1956), înainte ca fotoreporterii să afle și să-i asalteze, tracasîndu-i, nelăsîndu-i singuri. Pentru actriță, această căsătorie însemna fericirea supremă. Arthur se păstra ceva mai rezervat. De la bun început, a considerat că nu trebuie să-și implice soția în partea lui de creație. Ceea ce era scrisul lui Miller, începea să fie un tabu pentru ea. Miller nu va scrie decît foarte tîrziu pentru Marilyn, cînd va fi chiar prea tîrziu (abia în 1960), cînd prin „Misfits" (Inadaptabilii) se va produce ruptura definitivă, în urma căreia Marilyn nu-și va mai reveni niciodată.

În absența vedetei, la Hollywood, bîrfele se amplifică : „va reveni, bine merçi, își șopteau producătorii, n-are ce să facă, nu cunoaște decît febra studiourilor, nu cunoaște decît comenzile atenție, motor, machiajul și gloria..." Patronii de la Fox erau totuși neliniștiți : lăsaseră să le scape din mînă cloșca cu puii de aur, sursa cea mai mare de venit, starul lor pe care-l minuiseră cum au vrut, după capriciile și interesele lor. În interiorul fiecărui studiou, star-system-ul era bine stabilit, riguros și permanent controlat. Ascensiunea ca și regresul fiecărei vedete se

cunoaşte de catre agenţii producătorilor în fiecare clipă. Valoarea vedetei se măsoară prin barometrul „box-office-ului". Rapoartele săptămînale ale directorilor de săli informează producătorii asupra numărului de „fotolii" vîndute de un actor sau altul. În clipa în care se constată cea mai mică instabilitate, vedetele se pot aştepta la o excludere de pe lista de reînnoire a contractelor. Termometrul star-system-ului rămîne corespondenţa primită de studiou. Solicitările de autografe şi de fotografii relevează nivelul de simpatie al publicului pentru actorul căutat. La începutul organizării vedetariatului, producătorii încheiau contractele starurilor numai pentru doi ani, apoi angajamentele s-au prelungit la o perioadă de şapte ani, pentru a se putea exploata complet efortul publicitar investit în lansarea noului ales. Începuturile Hollywoodului au însemnat crearea unei mitologii cinematografice. Mitul vedetei domnea pretutindeni, iar starul era divinizat, urmărindu-i-se fiecare gest.

Cel care a marcat o cotitură în istoria mitului vedetei a fost Rudolph Valentino, care prin moartea lui (1926) a creat isterii în masă, a provocat sinucideri după sinucideri de-a lungul celor opt zile cît s-a permis defilarea publicului pe lîngă catafalcul marelui adorat.

Vedeta a mai continuat o vreme să acapareze atenţia excesivă a publicului, dar, odată cu filmul sonor, se stabileşte un echilibru convenabil între diverşii colaboratori ai creării unui film. Stelele de la Hollywood se menţin pe locuri fruntaşe, dar la concurenţă rămîn, totuşi, producătorii. Lista salariilor celor mai ridicate, publicate în anul 1941 (în ajunul intrării în război a S.U.A.) de secretarul Finanţelor, menţiona : Louis B. Mayer apare ca magnat, cu încasări de 697 000 dolari, Hall Wallis cu 265 000 dolari (producător), Darryl F. Zanuck cu 255 000 dolari. La vedete, ordinea încasărilor era următoarea : Gary Cooper — 482 819 dolari, James Cagney — 368 333 dolari, românul Eduard G. Robinson — 255 000 dolari, Bing Crosby — 250 000 dolari, Ginger Rogers — 219 500 dolari, Eroll Flynn — 211 000 dolari. Pe lista regizorilor figura doar John Ford cu un venit anual de 320 000 dolari.

Chiar dacă în anii 50—60 situaţia vedetei s-a mai stabilizat (fiind mai puţin supusă fluctuaţiilor), „monştrii sacri" au de suferit... Succesul urcă, succesul este acela care-i poate pierde, dacă ei, actorii, nu ştiu sau nu se pot opri la timp. În ciuda tuturor metamorfozelor prin care a trecut, de-a lungul deceniilor, star-system-ul, „în ciuda tuturor eforturilor scenariului pentru a particulariza personajele, actorul domină totul", spunea, în 1946, André Malraux (Esquisse d'une psychologie du cinéma).

Şi pentru că patronii ştiau cît de bine domină actorul, se dedau unui joc riscant... Pentru a o îmblînzi pe Marilyn şi pentru a o atrage din nou în cursă, Fox, Warner, Columbia acceptă — ceea ce însemna o revoluţie în imperiul star-system-ului — ca Marilyn să aibă dreptul de decizie asupra filmelor viitoare. Cu această formidabilă promisiune (scrisă) pentru o vedetă, Marilyn avea curajul să pornească iar bătălia Hollywoodului.

Revenind, deci, pe platouri, toarnă în 1956, în regia lui J. Logan, Bus stop (Staţia de autobuz), pe care îl apreciază ca oferindu-i unul dintre cele mai pline roluri, putînd face dovada unui autentic talent. Din acest moment, cu fiecare an, celebritatea ei cîştigă în rezonanţă şi ajunge la apogeu într-un timp destul de scurt. În 1957, Marilyn toarnă alături de prinţul actorilor — Laurence Olivier — şi în regia lui, filmul „Prince and Showgirl". În aparenţă, nimeni nu poate fi mai fericit. În aparenţă, lui Marilyn nu-i lipseşte nimic... Era tracasată, nedormită, dopată de barbiturice (fără de care nu mai ştia ce e somnul) luate la întîmplare, cu şampanie sau cu vodcă, agitată, neîmpăcată cu sine... Ceva nu-i dădea voie să se bucure de nimic... Ceva o îngrijora şi în acelaşi timp, tulburînd-o prea mult, o arunca în uitare...

Lui Arthur Miller i se întîmplă ce i s-a întîmplat şi lui Joe di Maggio, cu deosebire că reflecţiile şi reacţiile celui dintîi se fac de la nivelul omului de spirit. Singur, îşi dăduse seama că e minunat să fii scriitorul cel mai respectat din lume. Alături de ea realizase, curînd, că e dificil, ca intelectual, să umbli pe urmele unei actriţe, în calitatea „domnului Marilyn". Sosirile pe aeroporturi, în faţa mulţimii de fotografi, interviurile obositoare, căutările fanilor, ale reporterilor, trăncănenile scandaloase, anturajele ciudate, nesigure şi, mai ales, nesincere, apăsau toate asupra acestei legături matrimoniale, pe care Marilyn se căzneşte, din răsputeri, să o apere, apăsau toate asupra acestui bărbat (preocupat de alte probleme), care nu era făcut să trăiască alături de o

Momentul Arthur Miller, pentru care Marilyn părăsește Hollywood-ul.

actriță nevropată, apăsau toate asupra echilibrului psihic instabil al lui Marilyn, care simte că nu e pregătită să trăiască alături de un om al reflecției, al liniștii, al orgoliului. Cuplul hăituit mai face o încercare utopică de refacere, prin dorința comună de a avea un copil. Două încercări, două eșecuri. Marilyn face o gravă depresiune nervoasă. Miller suferă lîngă ea, dar n-o poate ajuta cu nimic. Este limpede că amîndoi luptă din răsputeri să prelungească viața cuplului zdruncinat.

Tot ce o mai putea redresa pe Marilyn era doar filmul... Miller se decide să-i mai întindă o mînă... O însoțește la Hollywood, unde ea face un nou film, se abandonează, o vreme, acestei lumi de cinema, care îl atrage și îl respinge, în egală măsură, făcînd tot ce-i face ei plăcere... Pe nesimțite, între ei s-a instalat această stare tulbure a contradicției, cu întreg cortegiul de amărăciuni, de reproșuri, de ranchiuni, de mici înșelăciuni. O vreme, dramaturgul de pe Broadway s-a pretat să fie agentul ei de publicitate, impresarul ei. El începe să-i scrie scenariile (numai pentru ea), îi alege fotografiile care trebuie să-i ilustreze interviurile, reportajele, se ocupă de cariera soției mai mult decît de propria carieră. Ochii lumii și gurile rele aveau grijă să observe și să consemneze anume stagnări ale succesului lui Miller.

Apogeul — începutul căderii

Și dacă era greu să trăiești lîngă o femeie ca Marilyn, era și mai greu să lucrezi cu ea. Pentru How to marry a Millionaire, cu regizorul Jean Negulescu, Marilyn a început prin a se comporta ca o tigroaică și a sfîrșit prin a fi o „pisicuță". După ce își exaspera partenerele de joc cu reacțiile ei imprevizibile (repetînd de o mie de ori fraza cea mai șocantă a rolului, pînă o transforma în leit-motivul zilei), după ce le teroriza luîndu-și aerul de actriță preocupată profund doar de căutarea personajului, de găsirea nuanței celei mai bune, a tonului celui mai bun, urmau surprizele din timpul filmărilor. Fără excentricitățile ei, fără răspunsurile ei anapoda, fără nici o legătură cu nimic, Marilyn n-ar fi fost Marilyn.

Singurul mod în care se simțea bine, în deplin confort, era doar acela prin care putea rămîne goală. Goliciunea ei nu avea, însă, nimic urît, nimic obscen, nimic dizgrațios. Goliciunea făcea parte din ea, din firescul ei, ca și privirea tăioasă, ca o lamă de oțel, printre genele strînse. „When I was a little girl, I often had this dream: I walked the length of the church with no clothes on. Naked and with no feeling of wrong, sin or shame", relatează Negulescu în amintirile lui despre Marilyn: (Cînd eram mică, am avut adeseori același vis: parcurgeam întreaga biserică fără haine pe mine. Goală, fără sentimentul vinovăției, al păcatului sau al rușinii.).

Într-o seară, se filma un cadru cu Marilyn dormind, visînd. Regizorul avea cadrul pregătit, lumina instalată, ar fi putut da „Motor". Marilyn se mișca încet pe sub cearceafurile fine, de mătase, care o acopereau, desenîndu-i conturul corpului. „Nu m-am putut lipsi de plăcerea de a mă apropia de pat și de-a aranja faldurile cearceafului mai aproape de corpul ei. Doar eram regizorul", povestește, în continuare, plin de umor Negulescu. Mulîndu-i așternutul pe corp, mîinile senzitive ale aceluia care făcuse cîndva pictură, au simțit goliciunea: „Marilyn, ești goală ??" Fără să deschidă ochii, ea a mormăit o alintare. „Ce te faci dacă se iscă un incendiu și trebuie să sari din pat și să fugi?" Atunci a deschis ochii: „În scenariu scrie „goală". Eu sînt goală". Cu cît era mai celebră, cu atît era mai nesigură. Plină de complexe, timidă, căuta să se consulte, în-

Marilyn împreună cu Arthur Miller în fața focului concentrat al gazetarilor.

totdeauna cu alții, înainte de a da un răspuns.

Billy Wilder are amintiri mai urîte după colaborarea cu ea. Some like it hot (Care a rulat la noi sub titlul „Unora le place jazz-ul"), aducea ecranelor, în 1959, o bijuterie de umor, de dinamism și imaginație ; celor care au realizat filmul, în schimb, le-a lăsat un gust amar. Prezența lui Marilyn în echipă (alături de Tony Curtis și Jack Lemon) a însemnat întreținerea unei permanente stări de tensiune, de iritare. Super-starul își disprețuia semenii și se purta de sus cu toți membrii echipei. Venea pe platou cînd vroia, făcînd special să întîrzie ore în șir, cînd pășea cu aerul insolent al celei mai perfecte inconștiente. Nu se concentra decît asupra propriului rol, netinînd seamă de nici un partener de joc, nici măcar de regizor. Obsedată tot mai mult de „jocul ei de actriță", Marilyn se lăsa condusă în taină de consilierii ei oculți care o făceau să creadă că apariția ei pe platou trebuie să semene cu oficierea unei slujbe, a unui ritual. Că apariția ei trebuia să inspire adorare și teamă. Pe cît era de bine sfătuită, pe atît de ușor Marilyn își putea schimba hotărîrile de la o clipă la alta, descumpănind pe oricine ar fi urmărit-o mai de aproape. Marea ei instabilitate de caracter i-a adus din partea lui Billy Wilder și a echipei excluderea de la dineul tradițional de la sfîrșitul filmului. Îndepărtarea, evitarea ei de către întregul colectiv al echipei i-au provocat unele umilințe, alte necazuri, alte căderi în sine, pe care singură și le căutase. Avînd totul și nimic, Marilyn nu putea trăi în armonie nici cu sine însăși. Imaginea pe care o construise despre sine, nu-i mai plăcea. Se simțea prost în propria-i piele, ea care se simțea bine numai cu goliciunea ei... Detesta imaginea blondei aparent ingenue, ca și cum nu mai era vorba despre ea. I se părea că toți producătorii și regizorii o vor arăta cu degetul, ca fiind, odată pentru totdeauna, fata care, avînd nevoie de bani, a pozat goală. Nu se iubea mai mult, ca să se apere, dimpotrivă, se iubea cel mai puțin. Paradoxul era că nu acorda nici o importanță expunerii corpului ei, la care nu a ținut niciodată. Tirania corpului ei irezistibil se întorcea acum împotriva aceleia care a crezut că poate tiraniza toată viața. Fuga de sine se manifestă în tot felul de deghizări, acoperindu-se în tricouri largi, ascunzîndu-se în haine lungi și căciuli mari de blană, izolîndu-se, departe de lume, în casa lui Miller din Connecticut. Răul originilor se răscula în sine și ea nu putea înțelege ce se întîmplă. Odată cu vîrsta, pe măsură ce chipul frumos se lăsa brăzdat de riduri, ochii aceia mari, care rîdeau altădată, trimițînd săgeți otrăvite în toate direcțiile, exprimau tot mai mult un gol imens, o tristețe inexorabilă. Sărmana „păpușă fragilă", suferind de o melancolie ale cărei resorturi nu le afla, nu-și mai putea ține echilibrul decît înghițind sute de barbiturice, mult alcool și multă cafea. După „Let's make Love" (Să ne iubim), regizat de George Cukor, ea ajunge să-și interpreteze rolul propriei existențe. Sărmana dezaxată va fi miezul scenariului scris, pentru ea, de Miller. „Misfits" va fi titlul noului său film, în alb/negru, scris de soțul ei la ora dezintegrării cuplului. Despre „Inadaptabilii" lui John Huston se va vorbi ca despre o arcă a ghinionului. Ca despre o arcă a decăderii pentru toți cei trei mari actori care-l interpretau. Cînd au plecat să filmeze în Nevada, Marilyn era sfîșiată de îndoielile ei, Clark Gable era pe punctul de a muri, iar Montgomery Clift era complet devastat. Misfits a ajuns simbolul distrugerii cu cele trei portrete de americani decăzuți, îmbarcați în arca aceleiași nebunii a gloriei, pe care Scott Fitzgerald o consideră condiția sine qua non a fundamentării „visului american al reușitei, al celebrității, al îmbogățirii". Filmarea din Nevada a fost pentru toți și mai ales pentru ea, mai haotică, pierzînd aici o parte din sănătatea ei fizică și psihică.

În noiembrie 1960 se separă de Arthur Miller. În 1961, după neașteptatul eșec al filmului „Inadaptabilii", după divorțul de Miller (care a sfîșiat-o), după moartea prematură a lui Clark Gable, Marilyn ajunge neurastenică. Înspăimîntată să înfrunte realitatea, ea nu este destul de puternică să țină piept greutăților vieții și, mai ales, eșecurilor. Petrece un timp, într-un spital de psihiatrie. Singur, Joe di Maggio înțelege că fosta lui soție are nevoie de căldură umană și îi face o vizită, ridicîndu-i puțin moralul.

Cîteva luni mai tîrziu, înfloritoare din nou, ea va cînta

Momentul alienării, «The misfits», de John Huston, după Arthur Miller. Alături de Marilyn, Clark Gable.

la gala inaugurală în cinstea noului președinte al S.U.A., John F. Kennedy. Oamenii de condei povestesc că noul ales și-ar fi oferit, în chip de cadou inaugural, Blonda legendară. Că totul nu s-ar fi oprit aici. După ce Marilyn ar fi făcut marele pas, John ar fi dăruit-o, mai departe, fratelui său, Bobby. Desigur, revistele lumii, în goană după scandal, mai și inventează tot felul de istorii, dar nu e mai puțin adevărat că Marilyn s-ar fi îndrăgostit de John F. Kennedy, un președinte atît de frumos, de tînăr, de realizat. Cine ar fi stat să analizeze panoplia „trofeelor ei de vînătoare", și-ar fi dat seama că ceva mai măreț nu ar mai fi putut găsi, iar mai jos nu s-ar mai fi putut opri. După frumosul campion al base-ball-ului — vedeta Americii, după „campionul" literelor — vedeta intelectualilor Americii, Marilyn nu mai putea aspira decît la reprezentantul celui mai înalt nivel cu putință. În zborul ei către măreție, și-a desfăcut larg aripile, crezînd că visul poate dura o veșnicie.

Ultimele sale luni sînt neclare. Lasă impresia tuturora că ar trăi singură, apoi, reîncepe să primească ziariști, fotografi, care îi promit cele mai frumoase imagini, cele mai patetice, cele mai emoționante. Marilyn se lasă din nou amețită de fleacuri, de mici aventuri amoroase care-i răpesc liniștea, care-o zăpăcesc pentru un timp. Amețită de golul din ea, de șampanie, de insomnii, Marilyn se lasă fotografiată în toată splendoarea decăderii sale, cu surîsul fabricat, teatral, plin de plictiseală, cu corpul jenat de cele cîteva cicatrici (în urma unei operații), abandonîndu-se necruțătoarelor obiective cu acel amestec ciudat de spontaneitate și profesionalism, care o caracterizau de la o vreme.

tudiourile Fox o readuc pe linia de plutire cu un remake al unui film de mare succes „My favorite wife". Filmul se numește „Something's Got to Give", în care Marilyn trebuie să joace alături de Dean Martin și Cyd Charisse, urmînd să fie regizat de regizorul preferat al femeilor, George Cukor. Scenarist, ca și la filmul lui Negulescu, este Nunnally Johnson. Nunnally s-a întîlnit cu Marilyn pentru a-i povesti scenariul și, după trei sticle de șampanie, erau buni prieteni. Marilyn era încîntată de rolul ei. Se simțea din nou fericită ca atunci cînd la premiera filmului „How to marry a Millionaire" era purtată pe brațe de patru polițiști pentru a o putea face să intre în sala de cinema și pentru a nu fi atinsă de mulțimea înnebunită care-i scanda numele în disperare. Cînd îi plăcea un personaj, avea impresia că toată lumea o strigă cu acel nesfîrșit Mariiiiilyyyyyn... Cînd îi făcea plăcere un viitor rol, avea impresia că lumea o privește cu ochi buni și că totul îi va merge bine. Cînd Dean Martin i-a dat telefon, pentru a-i spune că n-a mai citit de mult un scenariu atît de bun și cu roluri atît de bine scrise, Marilyn a fost și mai fericită. Filmările au început în condiții minunate. Simțea că scenariul acesta îi va reîntoarce publicul care o adora și povestea prietenilor, iubiților, oamenilor din echipă, marea ei bucurie și credință. În timpul filmărilor (în franceză filmul s-a numit Ça va craquer), Marilyn este sărbătorită pentru vîrsta de 36 de ani (la 1 iunie 1962). I s-au oferit flori și un tort mare. De la studiou s-a întors acasă singură, petrecîndu-și seara bînd șampanie. Nu se știe cîte zile nu și-a putut reveni, din cauza amestecului cu barbiturice. O vreme nu se mai duce la studiou. Această nouă absență (luată de toți ca o sfidare) provoacă furia Casei Fox, care atacă compania fondată de Marilyn, propunînd noi despăgubiri pentru întîrzieri. Producătorii șușotesc din nou: „Marilyn s-a sfîrșit...", cînd doar în luna martie a anului 1962 ea deținea box-office-ul cel mai ridicat (fiind decla-

O altă secvență din «The misfits»

rată vedeta cea mai populară). La început este speriată, dar beneficiază de susținerea partenerului său, Dean Martin, care refuză să filmeze fără ea. Între timp, ea primește propunerile altor case de filme și Fox îi prezintă scuze.

Pe neașteptate, George Cukor și-a luat un alt scenarist pentru a-i mai cizela cîteva secvențe și pentru a-i mai adăuga cîteva dialoguri. Cu primele pagini triste ei au pierdut-o pe Marilyn. Luaseră decizia să-i schimbe rolul fără să o consulte. Și era vorba de rolul care-i plăcea cel mai mult. Marilyn se îmbolnăvește, Peter Levathes — executive producer la Fox o concediază și producția filmului este oprită. Negulescu a încercat o mediere între Casa Fox și Marilyn, dar nu i s-a permis să ia legătura cu ea sub nici o formă (nici oficial, nici personal), pentru a nu periclita poziția companiei (Marilyn îi dăduse în judecată pentru suma de două milioane, iar Dean Martin pretindea, de la Fox, despăgubiri de opt sute cincizeci de mii de dolari). Cu Marilyn n-a mai luat nimeni legătura, lăsînd ca lucrurile să decurgă normal. Dar Levathes își cunoștea bine interesul și nu putea renunța definitiv la un film început, care se ghicea a fi un film de mare succes. Jean Negulescu e sunat de Nunnally Johnson din Londra: „Vei face tu filmul... Marilyn te-a cerut pe tine...". Levathes l-a invitat pe Negulescu la biroul său : „Cei din New York au decis ca Marilyn să aibă rolul din nou — cu tine ca regizor...". Numai că Marilyn dorea rolul scris de Nunnally Johnson. Negulescu îi cere lui Levathes permisiunea de a filma după primul scenariu, care e preferat de actriță. Producătorul nu acceptă sau, mai bine-zis, promite tratative cu cei din New York. Cu Marilyn nu ia nimeni legătura. Trei zile mai tîrziu Marilyn se sinucide. Poate dacă cineva ar fi luat legătura cu ea, s-ar mai fi încurajat, poate că ar fi făcut-o oricum, fără nici o determinare de motivul întreruperii filmului. Nimeni nu poate cunoaște adevărul.

Fiind în același timp copil, femeie de lume, iubita neajutorată care are nevoie de protecție, Marilyn reprezenta supunerea pe care o dorește un bărbat dar și libertatea lui. Ea a datorat totul Hollywoodului. Faimă, celebritate, bani, o bogăție fără limite, atingînd culmile cele mai înalte ale succesului, pe care vroia să-l păstreze cu disperare. Ea a aparținut, cu adevărat, cinematografului și numai cinematografului.

„Avea un simț atît de exact al intuirii personajului pe care-l juca — în modul de a începe o scenă, de a acorda atenție doar scenei celei mai importante, de a încheia o scenă — încît nici un alt actor nu mai exista în preajma ei. Contribuția sa în materie de cinema a fost atît de rară, de unică, de extraordinară, încît ceea ce ar fi putut fi doar un film bun a atins, uneori, experiența magiei". Sînt cuvintele regizorului român Jean Negulescu, care au ajutat-o pe Marilyn să rămînă în istoria scrisă a filmului cu fruntea sus.

Cuvintele lui Billy Wilder sînt mai puțin calde. Billy n-a învățat că despre cei morți se vorbește întotdeauna doar de bine. Nu i-a putut ierta niciodată jignirile din timpul filmărilor și după trista noapte de 5 august avea să spună despre Marilyn : „Juca precum o cizmă, nu știa nimic, era o prefăcută, dar o suportam, totuși, pentru cele cîteva clipe de lumină pe care le aducea cu fiecare apariție". E mult, e puțin ? E oricum, mare lucru, să lași, pentru veșnicie, urma luminii tale...

Ultimele imagini seducătoare aparțin fotografului Bert Stern, căruia și-a permis să-i mai pozeze goală pentru a contrazice toate gurile rele care o defăimau, care-i semnaseră certificatul apusului înainte de termen.

Ca nimeni altcineva vedeta nr. 1 a Statelor Unite a avut dreptul la o controversă ziaristico-juridico-polițienească asupra împrejurărilor morții ei. Presa occidentală precizează că din ordin prezidențial, F.B.I.-ul ar fi întrerupt orice legătură telefonică cu Marilyn. Se mai precizează că printre ultimele apeluri figurau cîteva numere ale fratelui președintelui, ale lui Bobby. De asemenea, se mai spune că medicii legiști s-au contrazis și disputat în privința cauzei morții acestui monstru sacru al filmului american. Că a fost sau nu sinucidere, cine mai poate demonstra astăzi ??!

Marilyn continuă să rămînă pentru întreaga lume Venus, Zeița Iubirii, Blonda. Fotografia legendară a rochiei albe care se ridică deasupra gurii de metrou, în noaptea new-yorkeză și surîsul ei extatic inspiră toate afișele publicitare, inspiră pe desenatori, pe pictori, pe cineaști...

Marilyn-păpușa de catifea a rămas fără puls... Dorind ca nimeni alta să fie iubită, să fie adorată, să fie în mijlocul mulțimii pentru a se simți divinizată, fermecînd fermecată, Marilyn s-a dus să-și plîngă puțin nemulțumirea pe drumul nopții fără întoarcere...

Cînd oamenii puternici uită ce este iubirea de semeni, se mai stinge cîte o stea, se mai întunecă pămîntul cu încă o clipă...

De unde este, Marilyn mai trimite o rază... doar celor ce au știut s-o iubească, doar celor ce pot iubi cu adevărat...

Nicoleta Gherghel

SIDA în cușca cu lei

În timpuri îndepărtate, pe vremea romanilor, exista plăcerea crudă de a urmări încrîncenarea dintre om şi fiare, în care cel mai adesea leii învingeau.

În cazul articolului de față, este vorba de o altfel de luptă, tot a unor gladiatori, dar de data aceasta luptători sub stindardul științei, care se năpustesc cu cele mai moderne mijloace de investigație asupra unui dușman al omului, care tinde să devină excesiv de puternic și care se numește SIDA.

Totul a început prin '78, cînd s-au descris cîteva cazuri misterioase de îmbolnăviri, survenite la oameni ce păreau că ar „plesni" de sănătate. Deci, nu există decît o istorie de un deceniu. Dar cîteodată și un deceniu poate fi suficient pentru a se scrie o istorie. Cu o boală cum ar fi reumatismul, omenirea se luptă de la începuturile sale, schelete de aproape două milioane de ani au dovedit că homo habilis suferea și el de reumatism. Caria dentară chinuie omenirea tot de cîteva milioane de ani, iar vechimea ei nu se oprește aici. S-au găsit carii pe dinții unor fosile de pești, datînd de peste 30 de milioane de ani, deci caria dentară este chiar mai veche decît omul. Și cînd te gîndești că nu știm prea mare lucru despre ea, nici astăzi... O tratăm cu un succes mai mare sau mai mic și încă nu știm exact cine o generează. Și atunci ce pretenții să avem cînd e vorba de o boală care de-abia și-a făcut apariția de un deceniu ?

Virusul care generează îmbolnăvirea organismului, cu apariția acelui sindrom sever,

Testul pentru anticorpi SIDA

Un virusolog în laborator

imunodeficitar[1]), a fost pus în evidență la extrem de puțin timp de la semnalarea sa în formă patogenă. Este de subliniat, sub formă patogenă, deoarece se pare că el a existat de mult timp într-o formă nepericuloasă, nepatogenă, care însă, la un moment dat, virînd brusc, a devenit agresiv.

Deși momentul în care s-a produs virarea nu poate fi cu exactitate stabilit și nici cauzele care au generat această schimbare bruscă de atitudine către agresivitate nu sînt cunoscute, cert este că un anumit fenomen natural sau un factor artificial a stimulat ciudata metamorfoză.

Să rememorăm cîteva fenomene recente, ale căror implicații asupra sănătății omului se vor cunoaște în deceniile următoare. De ce nu s-ar fi putut întîmpla ceva asemănător în urmă cu cîteva decenii?

La 21 august 1986, lacul crater Iwi sau Nyos din Camerun s-a transformat cu brutalitate într-o uzină a morții, ucigînd prin gazele emanate 1 800 de oameni, mai multe mii de animale domestice și bineînțeles un număr imens de viețuitoare sălbatice, al căror număr nu-l vom ști, practic, niciodată. Chiar dacă diagnosticul vulcanologilor este bazat pe erupția freatică a gazului carbonic, diagnosticul ecologilor este departe de a fi pus și mai ales este imprevizibil pentru moment. Prognosticul este însă și mai rezervat.

Un asemenea tip de cataclism ecologic nu ar fi putut oare influența și mutația „pașnicului" virus necunoscut, în temutul H.I.V. (Human immunodeficiency virus), deci virusul imunodeficitar uman (V.I.U.), care generează SIDA? Cine știe ce maimuță verde (Cercopithecus aethiops), care astăzi este amestecată în această istorie, drept vehicul al virusului, s-o fi aflat prin apropierea unei asemenea catastrofe naturale?

De altfel, cercetările asupra cauzei bolii, a etiologiei ei, adîncindu-se am putea spune, zi de zi, au stabilit că maimuța verde era „calul de bătaie" în cercetările de laborator ale anilor '50 și că încă de pe atunci virusul ar fi început să devină patogen, dar ca să ne exprimăm așa, nu începuse „să-și arate colții". Se pare că de pe atunci el ar fi trecut la om prin intermediul așa-numitelor soluții de continuitate ale epidemiei, adică prin rănile provocate pielii mîinilor celor ce aveau în grijă animalele, prin zgîrierea și mușcarea lor de către maimuțe, la care se adăuga și lipsa de preocupare pentru igienă a îngrijitorilor.

Australia: „Prevenirea este singura cale pe care trebuie s-o urmăm". (afiș)

[1]) Pentru o documentare cuprinzătoare vezi „Ciuma Gay" din Almanahul „Luceafărul" — Istorii neelucidate, 1986, p. 228—241 și „Îmblînzirea SIDEI"? — în Almanahul „Luceafărul" — Istorii neelucidate, 1987, p. 191—200.

Așa se pare că ar fi trecut de la animale la om, virusul H.I.V., cel mai celebru virus — cel puțin pînă în prezent.

De altfel virusul imunodeficienței umane (H.I.V. sau în nomenclatura anterioară lunii mai 1986, HTLV III — LAV), face parte din grupa retrovirusurilor neoncogene patogene, alături de virusul VISNA la oi, virusul encefalitei caprine (la capre), și virusul anemiei infecțioase ecvine (cai). O altă categorie de retrovirusuri oncogene cuprinde două virusuri găsite la păsări, (al leucemiei aviare și al sarcomului Rous), la care se mai adaugă două localizate la om, HTLV I și II.

E adevărat că SIDA a apărut enigmatic, că e învăluită în mister, și de aceea poate i se datorează și celebritatea. Faima i-a fost înelsnită însă și de presă. O serie de gazetari au început să scrie despre ea, umflînd la culme datele problemei și storcind subiectul de senzațional.

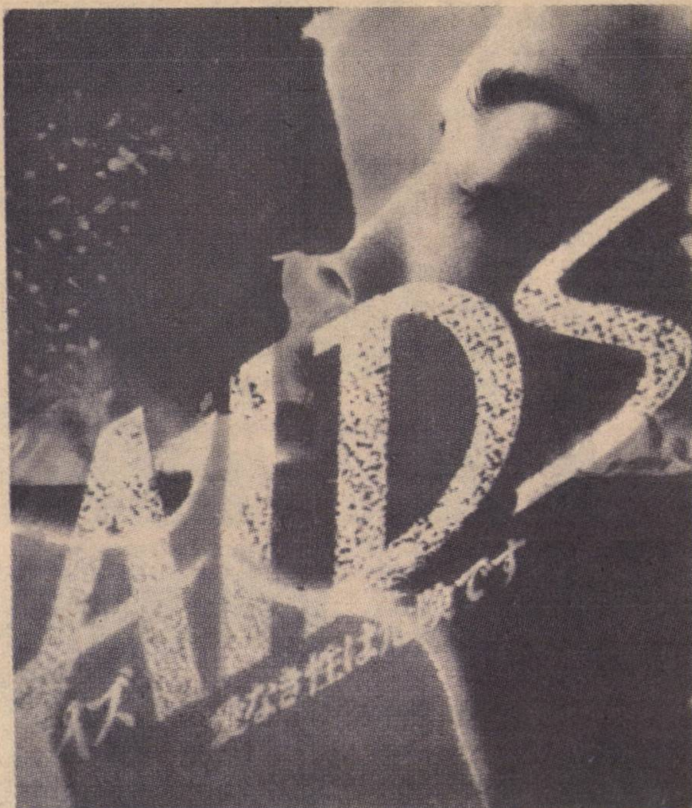
Apariția unor boli produce senzație, eradicarea altora doar un oftat de ușurare. Tabloul patologiei umane se lărgește considerabil. Factorii care generează bolile sînt „ajutați" de stres, aglomerație urbană, poluare, suprapopulare a marilor orașe, polifagia medicamentoasă, medicamentele insuficient experimentate și de cîte și mai cîte. Cine mai poate ști astăzi totul despre îmbolnăvirea organismului? Care medic? Nici unul. În Renaștere, umanistul italian, Pico della Mirandola, scria „Despre tot ceea ce se poate ști, plus încă ceva pe deasupra". Astăzi, nimeni nu cred că poate să facă o asemenea afirmație, nici măcar în glumă.

Au apărut științe de graniță și cîmpul de acțiune a specialiștilor s-a micșorat, deși, paradoxal, de fapt, s-a mărit. În viitor și în medicină, ca și în alte ramuri de activitate, vor fi numai ultraspecialiști, încît va fi nevoie și de medici-dispeceri, care vor ghida bolnavul către ramuri medicale extrem de precise. Specialitatea va deveni oare o capcană în care vor fi prinși specialiștii?

Semnele SIDEI au fost descrise cînd de pneumologi, cînd de oculiști, cînd de dermatologi, cînd de stomatologi, multe alte specialități revendicîndu-și priorități în domeniu.

Concomitent cu specialiștii care se consacră bolii, un contingent gata să înceapă lupta cu perfida îmbolnăvire stă pregătit chiar și acolo unde boala nu a făcut încă ravagii. Intervine acea ultraspecializare, apar specialiști în SIDA ca o subdiviziune a virusologiei, a medicinii interne și bolilor infecțioase. De fapt să nu uităm că în urmă cu o sută de ani, sau poate cu numai cîteva zeci de ani, medicul făcea de toate. Și mai aproape de zilele noastre, cu un sfert de veac în urmă, bunăoară, interniștii se ocupau și de patologia cardiacă. Apoi, s-a separat o subramură a medicinii interne, cardiologia, iar din aceasta ulterior s-a separat o altă specialitate, electrocardiografia. Asta ca un exemplu de ceea ce înseamnă să despicăm „firul în patru".

Ultraspecializarea are desigur efectele ei bune dar are dezavantajul că îngustează orizontul, eliminînd acea privire de ansamblu, atît de necesară atunci cînd este vorba despre medicina organismului uman. De altfel, dacă ar fi să ne luăm după „hîtrul bun de glume" care a fost G.B. Shaw,

Educație sanitară în Japonia

Un afiș din Anglia: „Să nu oferi virusului o nouă gazdă".

New York : Cei doi descoperitori ai virusului imunodeficienței umane, față în față. Luc Montagnier (stînga) și Robert Gallo (dreapta)

definiția specialistului ar fi pur și simplu aceasta : „specialistul este acela care știe din ce în ce mai multe lucruri, în din ce în ce mai puține domenii, pînă cînd ajunge să știe totul despre... nimic“ !

Dar să lăsăm gluma și să ne bucurăm de unul din marile succese ale medicinei moderne. Omenirea sărbătorește zece ani de la învingerea variolei, după mii de ani de teroare, în care au fost făcute sute de milioane de victime. De puțin timp, deci, ea a devenit istorie. Două cazuri depistate în Bangladesh și Somalia, în 1977, au fost considerate ca ultimele răbufniri ale bolii care a speriat omenirea secole de-a rîndul.

O stampă japoneză din secolul al XII-lea are azi valoare de simbol. Ea îl reprezintă pe arcașul Tametomo, care împiedică un demon al variolei să pătrundă în Japonia.

Remarcabila victorie împotriva variolei a fost obținută după 181 de ani de la descoperirea, în 1796, de către medicul de țară englez Edward Jenner, a principiului vaccinului. Spunea profetic Jenner: „această practică va veni de hac variolei, cea mai mare nenorocire a speciei umane“. Și variola a dispărut. S-a creat un loc vacant în schema bolilor transmisibile și imediat a apărut alta, numită SIDA.

Zair : Copii suspecți de SIDA

Care este cursul actual al SIDEI? În creștere. Dar nu este nici pe departe singura boală în ascensiune. Oricum, este cea mai atent studiată și observată astăzi. Cifrele statistice sînt tot mereu modificate. Astfel, în noiembrie '86 erau 34 448 cazuri, în '77 de țări. La 1 iulie 1987 numărul cazurilor comunicate totalizează 52 121 de bolnavi dintre care 37 000 în S.U.A. În august 1987 — 122 de țări comunică 56 395 de bolnavi, ritmul de îmbolnăvire fiind de 75 noi cazuri pe săptămînă. Peste puțin timp, la 9 decembrie 1987, se totalizează 72 004 de cazuri de către O.M.S., într-un număr sporit de țări, și anume 128.

Repartiția continentală este următoarea, pentru această statistică : S.U.A. și restul continentului american — 53 871 de cazuri, Europa — 8 724, în timp ce Africa avea 8 490 de bolnavi. Restul de cazuri fiind răspîndite în Asia (211), Australia (708). Cîte alte îmbolnăviri nu seceră anual milioane de vieți? Cîte vieți a secerat variola ?

Revista „World Health“, editată de Organizația Mondială a Sănătății, arată că la fiecare 15 secunde, un copil moare din cauza pojarului (rujeolei), numărul anual al victimelor acestei maladii ajungînd și astăzi la două milioane de copii. De altfel să nu trecem cu vederea amănuntul că epidemiile de rujeolă au omorît mai mulți indieni decît conchistadorii, care au adus în Lumea nouă nu numai ascuțișul sabiei și focul archebuzelor, dar și tăișul virusului rujeolei. Spaniolii care au apucat să mai revadă bătrîna Europă s-au întors acasă, dacă nu cu un virus, măcar cu o treponemă numită pallida, care, la secole de la „importul“ ei, îngroașă constant dosarul îmbolnăvirilor prin sifilis.

Dar nu numai rujeola seceră în momentul de față viața atîtor copii. Tetanosul natal provoacă anual moartea a 800 000 copii. Aproximativ 275 000 de copii se îmbolnăvesc de poliomielită, care, cu tot vaccinul antipoliomielitic descoperit, rămîne încă unul dintre marile flageluri ale statelor în curs de dezvoltare din Asia, Africa și America Latină. Ce să mai vorbim de tuberculoză, frecvent letală la copii, și care anual face mai mult de 10 milioane de victime, deși arsenalul antibioticelor și chimioterapicelor crește intr-un ritm alert. Circa două sute de milioane de oameni locuind în zonele tropicale sau subtropicale suferă de „boala febrei melcului“, și de-abia acum se pare că s-a preparat un vaccin eficient pe bază de proteine, obținut dintr-un parazit, gălbeaza (Distomum he-

paticum), cu promițătoare rezultate în combaterea ei.

Dar boala lui Chagas, răspîndită în numeroase regiuni ale Americii Centrale și de Sud, al cărei vector este Trypanosoma cruzi, protozoar transmis prin înțepătura insectelor familiei Reduvidelor. Se estimează la 65 de milioane persoanele expuse și la 10—20 milioane cele infectate. Boala se manifestă prin cardiopatii și tot cortegiul lor de simptome.

De altfel, se pare că însuși Charles Darwin ar fi suferit de această boală contractată în urma călătoriei pe vasul „Beagle", în 1834. Dar cîte boli nu au încă leac? Sau cîți bolnavi nu pot ajunge la medicamente?

Cînd este vorba despre îmbolnăviri o cifră de cîteva milioane pare o cifră neînsemnată. Jocul milioanelor este amețitor cînd este vorba de boală... Și dacă ar fi doar atît!

ifrele sînt uriașe și niciodată foarte complete. Dar cine mai stă să discute despre niște lucruri cunoscute de toată lumea, despre niște vechituri? Noul, noul atrage întotdeauna ca un magnet. El este subiectul cel mai comentat. „SIDA este un pericol pentru omenire", scriu ziarele! Dar alte boli ale organismului uman, cum ar fi cancerul, bolile cardiovasculare care răpesc oameni în floarea vîrstei, nu reprezintă oare un tot atît de mare pericol?

Sigur, virusul care generează îmbolnăvirea nu este de neglijat. Periculozitatea sa este mare, atît timp cît el se poate răspîndi, în diferite medii, în diferite zone geografice. Din punct de vedere individual, o mare importanță o poartă „terenul". La indivizii slăbiți după boală, malnutriți, drogați, homosexuali, hemofilici, virusul se dezlănțuie mai rapid și cu mai multă vigoare.

Italia. Propagandă anti-SIDA prin afișe (sus) ● Amsterdam. Toxicomania — o plagă a societății capitaliste (jos).

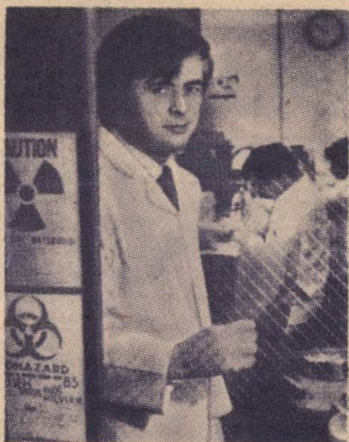

Într-un laborator al Institutului Pasteur — Paris

Cu toate acestea un element de ultimă oră schimbă și aici datele problemei. În partea a doua a anului 1987, o știre cu adevărat senzațională — în sfera SIDEI nu sînt rare știrile de acest fel — anunță că s-au semnalat leziuni ale bolii la sportivi, în special boxeri și luptători, deci sportivi care se întrec direct și care pot suferi leziuni corporale, care permit inocularea cu virus de la adversar.

Nu trebuie nici un moment să uităm că terenul se modifică odată cu vîrsta și este în permanență receptiv la apariția unor elemente noi în evoluția individului.

Factorii care conferă organismului calitățile morfofuncționale și biochimice care-i vor condiționa reactivitatea și deci eficiența adaptării sînt reprezentați de elementele care au concurat la dezvoltarea și întreaga evoluție a individului pînă în respectivul moment, dintre care nu putem să nu enumerăm: factorii genetici, sexul, vîrsta, alimentația, patologia trecută sau prezentă, particularitățile constituționale, imunologice, biochimice, endocrine, nervoase, homeostatice (adică menținerea echilibrată a principalelor constante biologice), factorii sociali, stresul și lista nu se oprește aici. Reactivitatea atestă caracterul activ, sensibil al terenului. În același timp ea mediază, modelează, modifică, atenuează relația dintre cauza deviatoare și efectul ei clinic.

Myron Essex, medic veterinar, pionier al luptei contra SIDA, în laboratorul său din Boston.

Hamburg. Testarea anti-SIDA a emigranților

Nu putem să trecem cu vederea că această știință a terenului a fost denumită de savantul român C.I. Parhon, deschizător de drumuri, drept edafologie[2]). Parhon fiind printre primii care au postulat ideea aprecierii terenului la diferite niveluri de organizare fiziostructurală: organism, aparat, țesut, celulă, umori.

La 16 mai 1986, în a 39-a Sesiune a Organizației Mondiale a Sănătății, se sublinia „Interesul profund al preocupărilor pe care SIDA le-a suscitat la scară internațională, SIDA provocînd un veritabil seism psihosocial în cele mai multe părți ale lumii, poate deveni una dintre cele mai grave amenințări pentru sănătatea publică a acestui secol și totodată o sfidare serioasă la adresa practicii medicale".

Seismul psihosocial a creat dintr-o boală o adevărată modă, o politică, o strategie, o nouă recesiune economică.

SIDA a creat o serie de stări contradictorii cum ar fi: nedumerire, teamă, chiar panică — individuală sau colectivă — ignorare, ironie, sarcasm, curiozitate și sete de informații pe toate canalele, bigotism și retragerea în credință pentru a scăpa de pedeapsa divină, ceea ce a dat „apă la moară" sectelor, șantaj, pînă la stări de demență individuale sau de grup, ca acea manifestare colectivă dintr-un oraș vest-german a unor bolnavi de SIDA, care voiau să inoculeze unor indemni la boală, maladia, ilustrînd poanta „să moară și capra vecinului". Implicațiile sociologice ale îmbolnăvirii vor da la iveală fără doar și poate, nu numai studii și comunicări ci și cărți, multe dintre ele cu argumente pe multe pagini, îmbogățind elementele sociologizante ale medicinii contemporane.

Ca amuzament, vom reda două întîmplări cu implicație socială.

---

[2]) „edafos" — constituție; „logos" — știința despre

La o bancă, un hoţ, apare nu cu arme automate, ci cu un alt tip de armă, virusologică să-i zicem, un tub de spray. — „Miinile sus!, ameninţă hoţul pe funcţionarii băncii, altfel apăs pe buton şi încăperea va fi infestată cu virusul SIDA"...

Într-o închisoare, doi deţinuţi atinşi de maladie, cerînd o favoare care nu li se îndeplineşte, imobilizează un gardian într-o celulă şi-l ameninţă că dacă nu li se dă urgent satisfacţie, îl vor muşca pentru a-l îmbolnăvi. Şi iată cum un virus ajunge armă în mîna unora şi sperietoare pentru alţii.

În partea răsăriteană a Europei epidemia a răzbit mai încet. Urmînd acea viitură a modei, îmbolnăvirea a ajuns la un anume interval şi pe la noi, neatingînd însă amploarea din alte părţi.

Răgazul este cam de cinci ani, ceea ce este un lucru de luat în seamă cînd te înfrunţi cu o boală. Aşa că s-au luat măsuri severe de preîntîmpinare şi combatere eficientă.

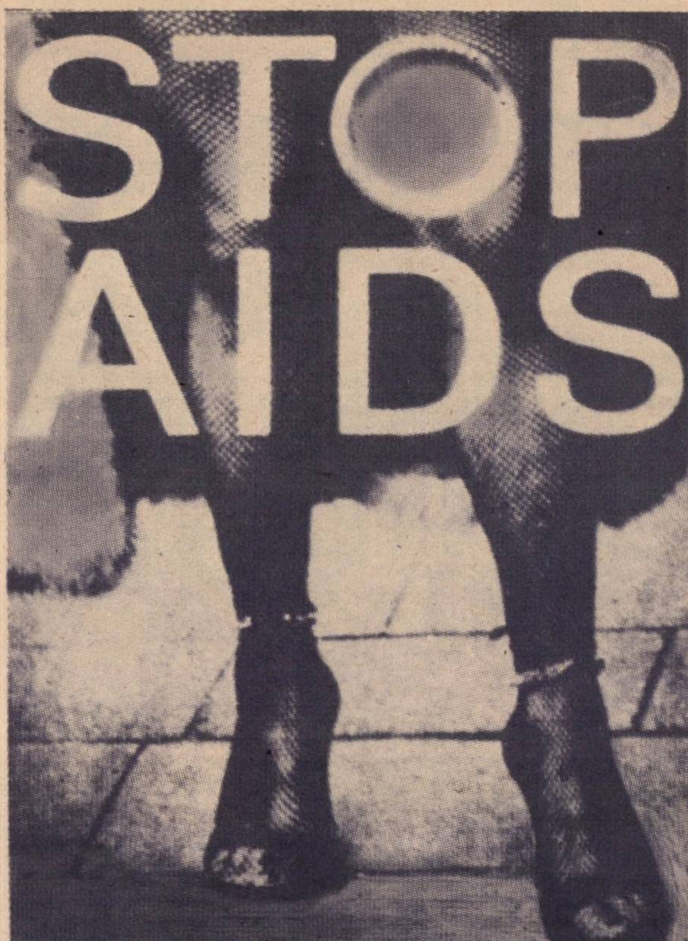
Săptămînalul moscovit „Nedelia" informează că oamenii sovietici de ştiinţă au identificat virusul imunodeficienţei umane, pe un „grup cu risc crescut" în care se aflau şi narcomani, grupul avînd circa 10 000 de persoane, 7 persoane fiind infectate cu virus.

Experienţele desfăşurate la Leningrad au descris, în condiţii asemănătoare, virusul pus în evidenţă în S.U.A. şi Franţa.

În ţara noastră, încă din 1985, s-a instituit un colectiv de supraveghere al S.I.D.A., care funcţionează în cadrul Clinicii de Boli Infecţioase şi Tropicale, de la Spitalul bucureştean „Victor Babeş".

Pînă la 1 aprilie 1987, au fost testate mii de persoane, din care 15 s-au dovedit a avea reacţia pozitivă, două dintre aceste persoane decedînd. Celelalte 13 persoane, purtători asimptomatici, seropozitivi însă la minimum două examene, sînt în continuare atent supravegheate.

La 4 aprilie 1987, Ministerul Sănătăţii din ţara noastră a analizat situaţia mondială, regională şi locală, stabilind măsurile de urgenţă pe scară naţională, cum ar fi : informarea populaţiei, între care se înscrie şi acest al treilea articol publicat de almanahul nostru, cunoaşterea răspîndirii virusului, controlul donatorilor de sînge, asigurarea bazei tehnico-materiale pentru investigaţia şi diagnosticul îmbolnăvirii, precum şi modalităţile de supraveghere a grupelor de risc crescut.

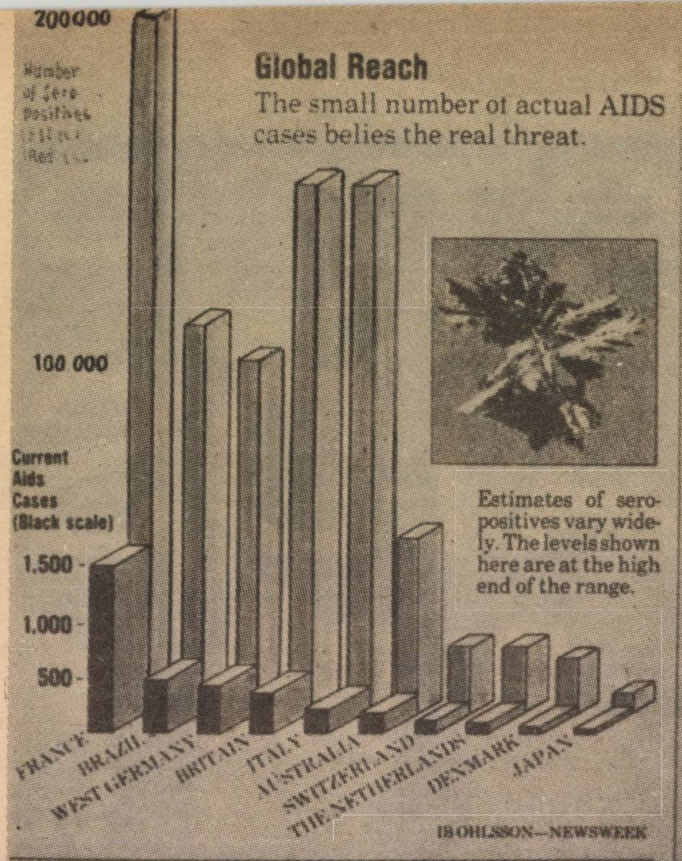

Elveţia. Afiş anti-SIDA

Londra. La căpătîiul unui bolnav de SIDA

Virusul a creat probleme medicale în multe specialităţi, dar cum astăzi, interdisciplinaritatea este la tot pasul, era şi normal ca virusul şi influenţele sale nefaste să nu rămînă cantonate doar în sfera medicală, aşa că s-au creat probleme deosebite antropologice, demografice, psihologice, sociologice, teologice, politologice, şi nu în ultimul rînd, economice.

Sănătatea reprezintă la ora de faţă un capitol foarte serios în bugetul statelor, fie ele dezvoltate, fie sărace. Ba, am spune că în cadrul ultimelor, cheltuielile pentru sănătate reprezintă adevărate dezastre

Estimări grafice privind îmbolnăvirea

R.F.G. Testare anti-SIDA (stînga) ● Tokyo. Test anti-SIDA la stewardese (dreapta)

economice. De aceea, marile epidemii sau endemiile sînt ilustrate „cu brio“ în statele sărace care şi aşa au un nivel de trai scăzut. Aici apar şi bolile cele mai grave, tocmai datorită sărăciei, căci boala întotdeauna intervine acolo unde există şi subalimentaţie. Lanţul se rupe acolo unde este veriga cea mai slabă, ori ea e constituită în cazul denutriţilor de către terenul individului.

Pentru a înfrînge bolile, ţările sărace se împrumută. Banii daţi de marile bănci şi organizaţii mondiale au o rată a dobînzii care nu ţine cont că aceste împrumuturi sînt luate pentru îngrijirea sănătăţii oamenilor şi nu pentru arme. Dar pentru cei ce dau banii cu camătă, „banul n-are miros“ !

În plus unele cadre valoroase ale ţărilor lumii a treia şi nu numai de aici sînt racolate de instituţii de peste ocean. Chiar şi Piaţa Comună a luat măsuri de stăvilire a exodului creierelor mai ales al tinerilor titraţi către S.U.A. Această practică adînceşte şi mai mult criza, lăsînd ţările respective fără specialişti, accentuînd ceea ce se numeşte „brain drain“, spoliind unele state de cea mai valoroasă materie primă la această oră pe glob.

Subliniem importanţa terenului în declanşarea unei boli şi SIDA nu poate face excepţie de la această regulă, cu toate că ea reprezintă o îmbolnăvire care a fost exportată de ţări sărace în ţări bogate. Dar ce vreţi ? Excepţia întăreşte regula şi în perimetrul maladiilor. De aceea şi adagiul medical, devenit clasic : nu există boli, ci bolnavi.

Trebuie să arătăm că îngrijirea unui bolnav de SIDA costă între 46 000 şi 165 000 de dolari şi că în 1991 se estimează că Statele Unite vor cheltui aproximativ 16 miliarde de dolari pentru tratamentul bolnavilor suferinzi de maladia imunodeficienţei dobîndite. Nu se ştie dacă se vor

aproba fondurile. Dacă ar fi vorba însă de înarmare... Un amănunt : pentru punerea la punct a programului american de militarizare a cosmosului s-au aprobat, fără prea multe probleme, 20 de miliarde de dolari. De altfel, se estimează că în S.U.A. vor fi declaraţi pînă la această dată 270 000 de bolnavi din totalul de 1 milion pînă la 1 milion jumătate de purtători virali, iar prognoza pe termen scurt pentru Europa indică 25—30 000 de bolnavi.

Un mare pericol îl reprezintă Africa, unde datorită sărăciei şi în acelaşi timp asistenţei medicale precare se estimează că din 1 000 000 de suferinzi nu ar fi fost depistaţi şi declaraţi decît cîteva mii. O mare problemă se pune, de asemeni, şi în Asia de Sud-Est — unde marile aglomeraţii urbane fac imposibilă depistarea tuturor celor suferinzi — aşa cum se întîmplă în Bangladesh, India, China, Taiwan, Hong-Kong, Japonia, Thailanda.

Purtătorii depistaţi ai virusului imunodeficienţei dobîndite se consideră astăzi marginalizaţi de societate şi bineînţeles nu se împacă cu acest statut, poate datorită şi vîrstei lor, în general tinere, ţinînd cont că media de vîrstă a îmbolnăvirilor este de numai 36 de ani, durata de supravieţuire de circa 5 ani, iar letalitatea 50%.

Se apreciază de către O.M.S. că în 1990 vor exista 15 000 000 de bolnavi, pe glob, bineînţeles, marea majoritate nedepistaţi.

Numărul publicaţiilor privind SIDA creşte ameţitor. Oricum, cunoştinţele medicale se înmulţesc în progresie geometrică. Interpretări deopotrivă realiste sau fanteziste îşi fac loc cu generozitate. A intrat în această horă şi religia, şi-a vîrît coada şi politica. SIDA a ajuns o treabă complexă care preocupă astăzi întreaga omenire. Este vorba dacă nu de boala numărul unu, în tot cazul despre cea mai comentată boală a zilelor noastre. Cancerul — maladia nenorocită, care astăzi a îmbrăcat forme de o mare varietate şi rapiditate a evoluţiei şi, ceea ce este mai grav, este aspectul oncogen al formelor tumorale la copii, încă de la

Afiş atrăgînd atenţia asupra pericolului SIDA

vîrste fragede, reprezintă un aspect sumbru al vieţii moderne. Şi despre acest lucru nu se prea vorbeşte. Sau poate că ne-am obişnuit să tot vorbim despre cancer, care de la începutul secolului XX face ravagii, absolut pe toate meridianele. Şi cît de departe sîntem totuşi de stăvilirea sa !

Scriam şi în precedentul articol despre o modă a SIDEI. Sigur că există şi o modă pentru că altfel cum s-ar explica spre exemplu, că bacteria „Legionella", descoperită aproape concomitent cu virusul, în bazinul cu apă al unui hotel american, cu puţin timp înaintea unui congres şi care a îmbolnăvit cîţiva oameni importanţi, nu este prea cunoscută, nici măcar de către tot personalul medical, deci nu a ajuns la modă !

Dar SIDA a generat o stare de fobie, faţă de boală, în general. Pe de o parte oamenii se feresc să bea în localuri publice, măcar o răcoritoare, deşi s-a dovedit clar prin cercetări că nu există pericolul contaminării prin aer, apă şi alimente, insecte de tip hematofag (purici, ţînţari, ploşniţe, păianjeni), pe de altă parte se feresc de întîlnirile ocazionale cu indivizii infectaţi, vecini, rude, colegi de muncă, vecinătatea acestora neridicînd probleme de îmbolnăvire. Mai mult decît atît virusul este deosebit de sensibil, el murind la dezinfectante uşoare cum ar fi : apa de Javel sau alcoolul, nerezistînd la o temperatură de peste 37°C.

Au apărut o serie de persoane cu teamă accentuată faţă de SIDA, sidofobi, indivizi exageraţi în precauţiile lor, de fapt o subramură din încrengătura microfobilor. Au existat întotdeauna asemenea persoane cu o teamă exagerată de microbi, de îmbolnăviri. Să nu uităm cazul criticului Garabet Ibrăileanu, care era nevoit adeseori să dea mîna cu diverşi colaboratori şi de fiecare dată scotea din buzunar sticluţa cu alcool medicinal, cu care-şi spăla miinile, sau de cîte ori trebuia să deschidă o uşă, ştergea clanţa cu o bucată de vată şi bineînţeles îşi dezinfecta mîna. În cazul Sidei, alcoolul ar fi eficient pentru dezinfecţie, el omorînd virusul, dar nu şi pentru propagarea sa, întrucît el nu se propagă decît prin produsele biologice umane : salivă, spermă, lacrimi, sînge.

Ca şi în cazul rachetelor cu rază medie de acţiune există un obiectiv bine ţintit. Racheta SIDA este un retrovirus care ţinteşte celulele T_4 din sistemul imunitar al organismului uman, slăbind considerabil organismul, făcîndu-l inapt pentru a se apăra.

Atacul dezlănţuit asupra celulelor T_4 îl lasă pe pacient descoperit în faţa infecţiei oportuniste prin agenţi, incapabili să producă vătămări la cei neinfectaţi cu H.I.V. Deci,

iată de ce se cheamă virusul nu numai retrovirus, dar și oportunist.

Cum reușește H.I.V. să se replice într-o singură izbucnire, după ce a stat în culcușul său, hibernînd, uneori ani întregi, este o mare întrebare, cheie de boltă, în cercetările asupra SIDA. Dar aceasta nu este singura întrebare. O alta este legată de spectrul bolii cu care este asociat virusul. Deși o bună parte din atenția acordată virusului a mers spre SIDA, virusul HIV este asociat și cu bolile creierului și cu diferite tipuri de cancer. Deci și în cadrul acestor cercetări se operează, ca de altfel, în întreaga medicină, cu multe necunoscute. Cu toate aceste necunoscute însă, retrovirusul oportunist HIV, element nou în „schema" virusurilor umane, este nu numai cel mai bine studiat, dar și cel mai bine cunoscut retrovirus, și unul dintre cele mai bine cunoscute virusuri.

SIDA a sosit „la timp", spun cercetătorii cu un grad de tristețe care dovedește totuși optimism, dacă se poate așa ceva. Cu numai 10 ani înainte nu se cunoștea această posibilitate biologică pe care o posedă retrovirusurile iar cunoștințele noastre despre sistemul imunitar erau departe de a fi clare. Dar cînd vom ști totul ? Probabil niciodată! Mereu se vorbește despre alte și alte descoperiri, despre alte fațete ale nețărmuritei cunoașteri și de fiecare dată ne adîncim într-un necunoscut relativ.

Lupta cu o boală nouă ar fi fost cu mult mai grea acum cîteva zeci de ani, acum cîteva sute de ani. Dar nici acum nu e ușoară.

Să nu uităm însă că virusologia este o știință relativ nouă. În 1892, botanistul rus D. I. Ivanovski (1864—1920) descoperea virusurile. A trebuit să treacă ceva timp pentru ca ele să fie studiate prin intermediul culturilor de celule. Astfel, în 1913, medicul român Constantin Levaditti cultivă virusul pe celule izolate, între care virusul paraliziei infantile. De altfel, școala românească de medicină are priorități în domeniul virusologiei. Un element de referință fiind acela că în deceniul al cincilea, la Facultatea de Medicină din București ia ființă prima catedră de virusologie din lume, al cărui titular va fi profesorul Ștefan S. Nicolau.

De ce a fost posibilă rapiditatea intervenției în studierea virusului ? În primul rînd datorită descoperirii, în 1978, — anul debutului îmbolnăvirilor SIDA — a celui dintîi retrovirus denumit HTLV-I, responsabil de apariția leucemiei. Patru ani mai tîrziu se punea în evidență HTLV-II și nu după mult timp HIV, sau HTLV III, pentru ca acum să se întrezărească un al patrulea virus din această familie. Cercetările în domeniu necesită o aparatură destul de sofisticată, iar prețul cercetărilor atinge cote de necrezut.

Problemele imunologice sînt complicate și pentru specialiști, așa că nu ne rămîne să discutăm decît cîteva lucruri despre partea de la suprafața problemei, despre semnele decelabile cu ochiul liber, care se pot împărți în două mari grupe : de primă importanță, să le numim majore și de importanță secundară, deci probleme minore.

ntre semnele majore ale bolii la adult sînt : pierderea ponderală rapidă, cu cel puțin 10% din cea obișnuită, diaree cronică, prelungită la mai mult de o lună de zile, febră prelungită, peste 30 de zile.

Semnele minore sînt reprezentate de mărirea volumului ganglionilor limfatici din diferite regiuni, care devin astfel ușor sesizabili și dureroși la palpare, existența unei ciuperci în zona bucală și faringiană, asociată cu infecții repetate în sfera nas, gît, urechi. Un alt semn minor este tusea persistentă, chinuitoare, la care se poate adăuga o iritație generalizată a pielii.

La adult, asocierea a două semne majore și a cel puțin unuia minor exceptînd cazurile declarate de scădere a capacității de apărare a organismului, poate declanșa un semnal de alarmă.

Asta nu înseamnă, stimați cititori, că parcurgînd aceste pagini vă veți speria și vă veți introspecta, și veți ajunge la concluzia că aveți simptomele enunțate. Știți care este pericolul cel mai mare care-l pîndește pe profanul care frunzărește o carte de medicină ? I se potrivesc simptomele. Are toate bolile și, în fond, niciuna. Are, așa cum circulă expresia, „boala lui Calache" !

Există, fără îndoială, o ipohondrie a omului secolului nostru, care are cel mai ades o explicație în afara medicinii și mai cu seamă în factorii socio-psihologici.

Noi am arătat în cele de mai sus o serie de aspecte nu pentru a speria pe cel ce citește, ci, dimpotrivă, pentru a tempera anumite gînduri ascunse sau fățișe ale unora dintre cititori, căci într-o maladie ca aceasta în care terapia este deocamdată departe de a fi pusă la punct, numai educația sanitară apără contra bolii și bineînțeles în acest caz nu trebuie nimic ascuns publicului, nu trebuie nimic învăluit în mister.

Medicii au fost dintotdeauna prieteni ai semenilor, devotîndu-se cauzei sănătății lor. Munca lor nu este doar cea de specialist în cutare sau cutare domeniu, ci ea este în permanență dublată de una educațională. Fiecare medic are posibilitatea de a deveni un educator, dublîndu-și funcția apostolică a profesiunii sale.

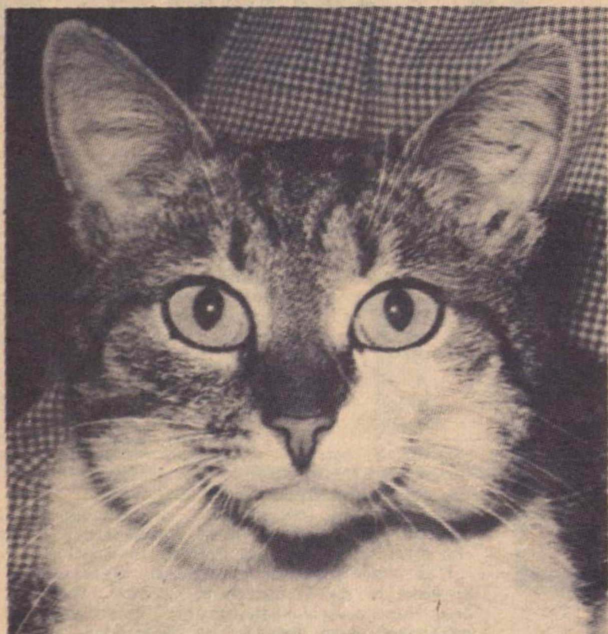
Educația sanitară poate fi o armă eficientă în multe situații. Educația pentru sănătate joacă fără îndoială rolul unui etalon al civilizației unui popor. Ea nu poate fi făcută funcționărește, Pentru a o face, este necesară pasiunea ardentă de a descoperi noul, de a-l propaga. Este necesară o putere de transmitere a ceea ce știi oamenilor de lîngă tine și a-i învăța, cu tact, lucruri pe care să le aplice.

Educația pusă în slujba sănătății este un corolar al vieții și al triumfului binelui asupra suferințelor organismului uman. Totul este să o facem, și roadele nu vor întîrzia să apară.

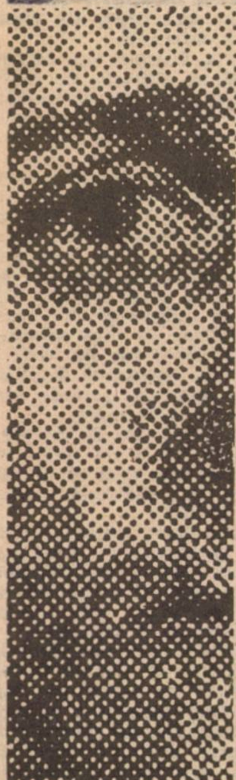
Nu degeaba, acum 25 de secole, un poet chinez, anonim, dar nu anonim în idei, scria cîteva versuri care sînt și astăzi actuale :

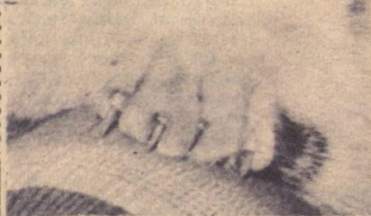
„Dacă te poartă gîndul peste un an,
Seamănă un ogor.
Dacă te poartă gîndul peste un deceniu,
Sădește un pom.
Dacă te poartă gîndul peste un veac
Educă oamenii.
Semănînd ogorul,
vei recolta o dată.
Sădind pomul,
vei recolta de zece ori
Educînd oameni,
vei recolta de o sută de ori.

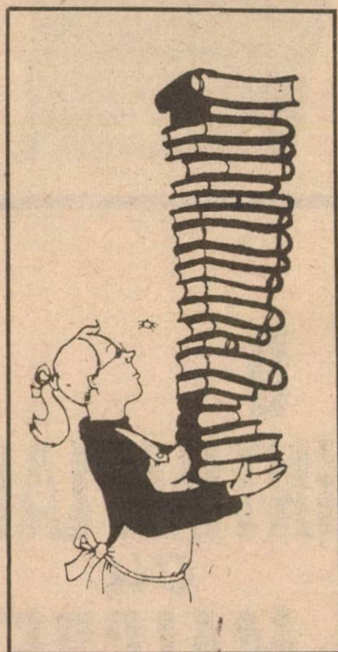
Florin Colonaș

SFINX

SFINX

O ÎNTÎMPLARE cu MAIGRET

GEORGES SIMENON

Cafenelele

CAPITOLUL I

Cafeneaua Ministerelor sau Regatul lui Joseph

n analele poliției, nimeni nu s-a expus niciclnd cu atîta îndîrjire și amabilitate, nu și-a pierdut atîtea ore, mai precis șaisprezece ore în șir, ca să atragă, cu sau fără voia sa, atenția a zeci de persoane. De aceea, inspectorul Janvier, alertat, a venit să-l vadă pe acest om la fața locului. Și totuși, cînd a fost vorba de semnalmente, portretul obținut era dintre cele mai puțin conturate, dintre cele mai vagi...

Astfel încît, ostentația necunoscutului le-a apărut unora — nu prea imaginativi — drept cea mai abilă și mai inedită șiretenie.

Dar mai bine să examinăm fiecare oră din această zi de 3 mai, o zi călduță, însorită, cu acel aer specific primăverii pariziene, și cu parfumul, cam dulceag, al castanilor de pe bulevardul Saint-Germain, care intra din cînd în cînd în răcoroasa sală a cafenelei.

Ca de obicei, Joseph a deschis ușa cafenelei la ora opt. Purta vestă și cămașă. Pe jos era rumegușul pe care-l întinsese de cu seară, la închidere, iar scaunele se aflau îngrămădite unele peste altele, foarte sus, pe mesele de marmură.

Căci Cafeneaua Ministerelor, colț cu bulevardul Saint-Germain și strada Saints-Pères, este una dintre rarele cafenele de modă veche care au supraviețuit în Paris. Nesacrificată maniei barurilor, unde vin să se așeze cu coatele oameni în trecere. Nesacrificată nici gustului zilei, ornamentelor strălucitoare, iluminatului difuz, colonadelor cu oglinzi și măsuțelor din plastic.

Este o cafenea a intimilor, în care clienții își au masa lor, colțul lor, jocul lor de cărți sau de șah și în care Joseph, chelnerul, îl știe pe fiecare după nume : în general, șefi de birou, funcționari din ministerele învecinate.

Joseph însuși este o figură. De 30 de ani de cînd este chelner, nimeni nu și l-a putut imagina în costum ; poate că nici n-ar fi de recunoscut dacă l-ai întîlni la periferia orașului, unde și-a construit o căsuță.

Ora 8 este ora „mastic-ului", adică a curățeniei sau, în jargonul meseriei, a „mizanplasului". Ușa dublă, care dă spre bulevardul Saint-Germain, este larg deschisă. O parte din trotuar e deja luminată de soare, dar înăuntru domnește o umbră răcoroasă și albăstruie.

Joseph fumează o țigară. Este singurul moment din zi cînd își permite să fumeze în local. Aprinde gazul sub filtrul de cafea, pe care-l freacă mai apoi pînă cînd strălucește ca oglinda. Gesturile, aproape rituale, se succed într-o ordine regulată : așezarea sticlelor cu băuturi, măturatul rumegușului, aranjarea scaunelor în jurul meselor...

din SAINT-GERMAIN

Fix la ora 8 și 10 a sosit omul. Aplecat asupra filtrului de cafea, Joseph nu l-a văzut cînd a intrat și o va regreta. Să fi intrat ca o vijelie, ca atunci cînd te simți urmărit ? De ce a ales Cafeneaua Ministerelor, din moment ce, în față, de cealaltă parte a străzii, exista o cafenea cu bar, unde la această oră poți găsi cornuri, chifle, și unde este deja animație ?

Joseph va spune :

— M-am întors, și în mijlocul sălii am văzut un om cu o pălărie gri pe cap și cu o valijoară în mînă.

În fapt, localul era și nu era deschis. Era deschis deoarece ușa era deschisă, nu era deschis în sensul că nimeni nu venea niciodată la această oră, cafeaua nu era gata, apa din filtru de-abia începuse să se încălzească, scaunele erau încă îngrămădite pe mese.

— Nu vă pot servi decît peste o jumătate de oră, i-a spus Joseph. Cu asta, credea că a scăpat. Fără să-și lase valiza din mîna, omul a luat totuși un scaun de pe una din mese și s-a așezat. S-a așezat simplu, calm, asemeni celui pe care nimeni nu-l poate face să-și schimbe părerea, și a șoptit :

— Nu face nimic.

A fost de-ajuns pentru ca Joseph să se indispună. El seamănă cu acele gospodine care nu suportă pe nimeni în preajmă, atunci cînd fac curățenie generală. Ora „mastic-ului" este ora lui. Și a bombănit printre dinți :

— O să-ți aștepți mult cafeaua !

Pînă la ora 9 s-a dedicat muncii zilnice, privindu-și din cînd în cînd pe furiș clientul. A trecut pe lîngă el de 10 ori, de 20 de ori, l-a atins ușor, l-a și înghesuit puțin, fie cînd mătura rumegușul, fie cînd lua scaunele de pe masă.

Mai apoi, la ora 9 și 2 sau 3 minute, s-a resemnat și i-a servit o ceașcă de cafea aburindă, o căniță de lapte și două bucăți de zahăr pe o farfurioară.

— N-aveți cornuri ?

— Puteți găsi vizavi.

— Nu face nimic.

Curios lucru. Încăpățînatul, care ar fi trebuit să-și dea seama că deranjează, că e cam nelalocul lui, că nu era ora să se instaleze la Cafeneaua Ministerelor, avea un aer de umilință care-l făcea totuși simpatic.

Și încă ceva ce Joseph începuse să aprecieze, el care era obișnuit cu oamenii care vin să se așeze pe banchete. De o oră de cînd era aici, clientul n-a scos un ziar din buzunar, nici n-a cerut, n-a considerat necesar să consulte Cartea de telefoane, n-a încercat să intre în vorbă cu chelnerul. Nici măcar n-a stat picior peste picior. N-a fumat.

Rari sînt oamenii care pot sta într-o cafenea, fără să se miște, fără să se uite la ceas în orice clipă sau să-și manifeste nerăbdarea într-un fel sau altul. Dacă el așteaptă pe cineva, o face cu placiditate remarcabilă.

Un actor care s-a confundat cu un personaj : Jean Gabin — Maigret.

La ora 10, „mastic-ul“ s-a terminat, iar el e tot aici. Alt detaliu curios : nu s-a așezat lîngă fereastră ci în fundul sălii, aproape de scara de acaju care duce la toaletă. Joseph trebuie de altfel să meargă într-acolo să se spele. Învîrtind de manivelă, a lăsat să cadă storul portocaliu care colorează întrucîtva umbra cafenelei.

Înainte de a coborî la toaletă, a zornăit cîțiva bani în buzunarul de la vestă, în speranța că omul va înțelege și se va hotărî să plătească și să plece.

Nu s-a întîmplat însă nimic și Joseph se duce, îl lasă singur, își schimbă șorțul, își dă, cu pieptenul și-și pune vesta scurtă de alpaca.

Cînd se întoarce, omul este tot acolo, în fața ceștii goale. Domnișoara Berthe, casierița, a sosit și se instalează la casă, scoate cîteva obiecte din poșetă, își aranjează fisele în grămezi.

Domnișoara Berthe și Joseph își fac cu ochiul, iar domnișoara Berthe care este grasă, molatecă, rozalie și placidă, cu părul oxigenat, se uită la client de la înălțimea tronului ei :

— Mi s-a părut foarte blînd, foarte la locul lui și totuși am avut impresia că mustața îi era vopsită, ca cea a colonelului.

Căci omul are o mustață scurtă, răsucită fără îndoială cu un mic drot, de un negru albăstrui, care te duce cu gîndul la vopsea.

Livrarea de gheață este un alt ritual al fiecărei dimineți. Un uriaș, cu o pînză de sac pe umeri, transportă blocurile opaline, de unde cad cîteva picături de apă limpede, și le așează în frigider.

riașul l-a remarcat și el pe unicul client și va spune :

— Mi-a făcut impresia unei foci.

De ce a unei foci ? Comisionarul nu știe. Cît despre Joseph, acesta își urmează invariabilul program, scoate ziarele de ieri dimineață și le pune în loc pe cele de ieri seară.

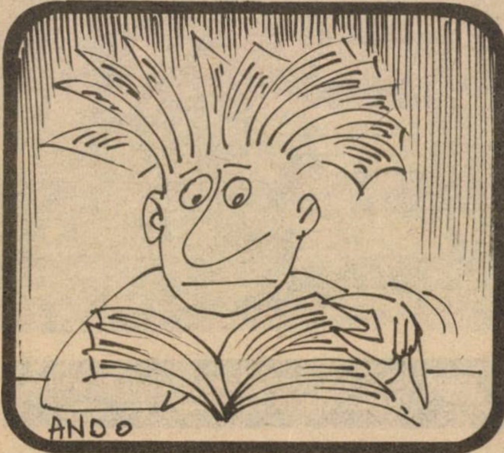
— V-ar deranja să-mi dați unul ?

Ia te uită ! Clientul vorbește ! O voce blîndă, ca de om timid.

— Pe care-l doriți ? Le Temps ? Le Figaro ? Les Débats ?

— N-are nici o importanță.

Ceea ce-l face pe Joseph să creadă că omul nu e din Paris. Nu poate fi nici străin, deoarece nu are accent. Pare mai degrabă unul care a debarcat din provincie. Nu e însă nici o gară prin apropiere. Dacă a coborît din tren înainte de 8 dimineața, de ce să fi traversat mai multe cartiere pariziene, cu valiza, pentru a se instala într-o cafenea necunoscută ? Căci Joseph, care are memoria figurilor, este sigur că nu l-a văzut niciodată. Necunoscuții care intră din întîmplare în Cafeneaua Ministerelor, simt imediat că nu sînt la ei acasă și pleacă.

Ora 11. Ora patronului, domnul Monnet, care coboară din apartamentul lui, ras proaspăt, cu fața albă, cu părul gri, bine netezit, încălțat cu pantofii săi de lac dintotdeauna. S-ar fi putut retrage de mult din afaceri. Deschisese cîte o cafenea pentru fiecare dintre copiii săi. Dacă a rămas aici, asta se datora faptului că acest colț de pe bulevardul Saint-Germain este singurul loc din lume unde poate trăi și unde clienții îi sînt prieteni.

— Merge treaba, Joseph ?

Și-a reperat imediat clientul, cu ceașca lui de cafea. Se uită întrebător. Chelnerul îi suflă încet, de după tejghea :

— E aici de la 8 dimineața...

Domnul Monnet se plimbă prin fața necunoscutului frecîndu-și mîinile, ceea ce înseamnă o invitație la conversație. Domnul Monnet stă de vorbă cu toți clienții, joacă cu ei cărți sau domino, le cunoaște problemele de familie și micile istorii de serviciu.

Omul nu se mișcă.

— Mi s-a părut foarte obosit, asemeni cuiva care și-a petrecut noaptea în tren, fără să doarmă, va declara el.

Maigret va pune aceeași întrebare lui Joseph, domnișoarei Berthe, domnului Monnet :

— Părea că pîndește pe cineva de pe stradă ?

Dar răspunsurile vor fi foarte diferite.

— Nu, pentru domnul Monnet.

Casiera :

— Am avut impresia că așteaptă o femeie.

Joseph :

— L-am surprins de mai multe ori privind înspre barul de vizavi, după care lăsa imediat ochii în jos.

La ora 11,20 a comandat un sfert de Vichy. Există clienți care beau apă minerală ; îi știm și știm și de ce : sînt oameni care țin un regim, precum domnul Blanc din Ministerul de Război. Joseph notează mașinal că omul nici nu fumează, nici nu bea, lucru destul de rar.

Apoi nimeni nu se mai ocupă de el aproape două ore, deoarece este ora aperitivului ; intimii dau năvală iar chelnerul știe dinainte ce trebuie să servească fiecăruia, la ce mese să ofere lista cu băuturi.

— Chelner...

ste ora 1. Omul e tot acolo, cu valiza strecurată sub bancheta de velur roșu. Prefăcîndu-se că a auzit că i se cere nota de plată, Joseph calculează cu voce scăzută și anunță :

— 8 franci 50.

— Ați putea să-mi dați un sandviș ?

— Regret. Nu avem.

— Nu aveți nici chifle ?

— Nu servim nici un fel de mîncare.

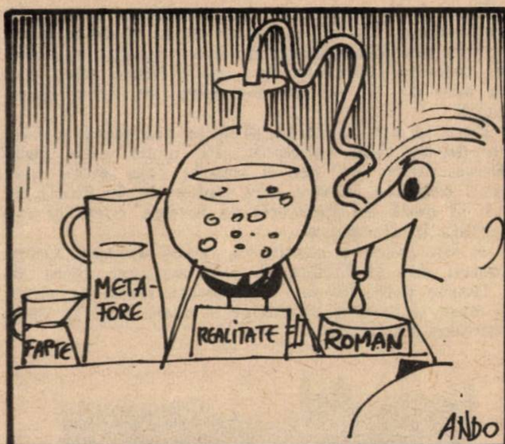
Este în același timp adevărat și fals. Uneori, seara, li se oferă cîte un sandviș cu șuncă jucătorilor de bridge care n-au avut vreme să mănînce. Dar este o excepție.

Omul ridică privirea și șoptește :

— Nu face nimic.

De data asta, Joseph observă un tremur al buzelor, o figură resemnată, dureroasă :

— Să vă servesc ceva ?
— Încă o cafea, cu mult lapte.
Deoarece în fond îi e foame și contează pe lapte pentru a-l hrăni, cît de cît. N-a mai cerut ziare. L-a citit pe al său, de la primul pînă la ultimul rînd, inclusiv mica publicitate.
A sosit colonelul și n-a fost mulțumit văzînd că necunoscutul îi ocupase masa ; căci colonelul se instalează totdeauna în fundul sălii, de teama curentului și pretinde că cel de primăvară este cel mai înșelător.
Jules, al doilea chelner, care lucrează în meserie numai de trei ani și care nu va avea niciodată aerul unui adevărat chelner de cafenea, își începe serviciul la unu și jumătate, iar Joseph se duce după peretele de sticlă ca să-și ia masa, care i se aduce de la etajul întîi.
De ce crede Jules că necunoscutul seamănă cu un vînzător de covoare sau de arahide ?
— Nu mi s-a părut un om sincer. Nu-mi plăcea felul său de a privi în jos, aerul lui prea moale, viscos. Dacă ar fi fost după mine, l-aș fi dat afară, spunîndu-i că a greșit locul.
A fost observat și de clienți, care o să-l remarce încă și mai mult seara, deoarece îl vor regăsi la aceeași masă.
Toate astea nu sînt, într-un fel, decît depozițiii amatoristice. Din întîmplare însă, va exista și depoziția unui profesionist, la fel de inconsistentă, totuși, ca și celelalte.
La începutl carierei sale, Joseph a fost aproape zece ani chelner la Braseria Dauphine, situată la cîțiva pași de Quai des Orfèvres, frecventată de majoritatea comisarilor și a inspectorilor din Poliția Judiciară. El s-a împrietenit cu unul dintre cei mai buni colaboratori ai lui Maigret, cu inspectorul Janvier, cu a cărui cumnată s-a și căsătorit, astfel că sînt întrucîtva rude.
La ora 3 după-amiază, văzîndu-și clientul în același loc, Joseph a început să se enerveze de-a binelea. A făcut ipoteze, și-a zis că dacă omul se încăpățîna într-atît, asta nu se datora atracției pentru atmosfera de la Cafeneaua Ministerelor ; avea el motive serioase să nu plece.
Se gîndea că după ce a coborît din tren, s-o fi simțit filat și, pentru a scăpa de poliție, a intrat aici, la marea întîmplare...
Joseph telefonează deci la P.J. și-l cere pe Janvier.
— Am un client ciudat, care s-a instalat într-un colț de la ora 8 dimineața și pare hotărît să nu se mai miște. N-a mîncat nimic. Nu crezi că ar fi bine să vii puțin pe-aici ?
Meticulos, Janvier a luat cu el ultimele buletine cu fotografia și semnalmentele persoanelor căutate și s-a îndreptat spre bulevardul Saint-Germain.
Ciudată coincidență : cînd a intrat în local, omul nu mai era acolo.
— A dispărut ? îl întrebă pe Joseph.
Dar acesta îi indică subsolul.
— A cerut o fisă și a coborît la telefon.
Păcat ! Să fi ajuns cu cîteva minute mai devreme, ar fi putut afla — alertînd postul de ascultare — cui și de ce telefona. Janvier se așează și comandă un calvados. Omul se întoarce și se așează la locul lui, la fel de calm, poate cam îngrijorat, dar fără nervozitate. Joseph, care a început să-l cunoască, are impresia că este mai degrabă destins.
Timp de 20 de minute, Janvier îl măsoară din cap pînă-n picioare. Are tot timpul să-i compare fața cam plinuță, cam nedefinită, cu toate fotografiile celor căutați. În cele din urmă, ridică din umeri.
— Nu e pe listele noastre, îi spune lui Jo-

OCTAVIAN ANDRONIC

seph. Îmi face impresia unui biet ins căruia o femeie i-a tras clapa. Trebuie să fie agent de asigurări sau așa ceva.

Janvier chiar glumește :
— Nu m-aș mira dacă ar călători pentru o întreprindere de pompe funebre... În orice caz, n-am dreptul să-i cer actele... Nici un regulament nu-i interzice să stea în local cît îi place și nici să se lipsească de masă.
Janvier a mai stat puțin de vorbă cu Joseph, după care s-a întors în Quai des Orfèvres unde a discutat cu Maigret o afacere de jocuri clandestine și a uitat să-i spună despre omul din bulevardul Saint-Germain.
Deși storul era tras, cîteva raze de soare oblice au început să se infiltreze în cafenea. La ora 5, trei mese erau ocupate de amatorii de belotă. La una dintre mese juca și patronul, chiar în fața necunoscutului, căruia îi arunca din cînd în cînd cîte o privire.
La ora 6, cafeneaua era plină. Joseph și Jules mergeau de la o masă la alta, cu tăvile încărcate de sticle și pahare, și mirosul aperitivului începea să fie mai puternic decît cel dulceag al castanilor de pe bulevard.
La acea oră, fiecare dintre cei doi chelneri își avea sectorul său. Din întîmplare, masa necunoscutului cădea în sectorul lui Jules, care era mai puțin atent decît colegul său. În plus, Jules trecea din cînd în cînd în spatele tejghelei să dea pe gît un pahar de vin alb, așa încît chiar de la începutul serii le cam încurca.
Tot ce-a putut să spună a fost că venise o femeie.
— O brună, drăguț îmbrăcată, la locul ei, nu una de-alea care vin în cafenea ca să intre în vorbă cu clienții.
O femeie care, tot după părerea lui Jules, nu intră într-un local decît dacă are întîlnire cu soțul. Mai erau încă trei sau patru mese libere dar ea s-a așezat la masa vecină cu a bărbatului necunoscut.
— Sînt sigur că nu și-au vorbit. Ea a comandat un porto. Parcă îmi amintesc că în afară de geantă, o geantă cafenie sau neagră, mai avea un pachețel legat cu o sfoară. La început, l-a pus pe masă. Cînd am servit-o cu porto nu mai era ; poate că l-o fi pus pe banchetă.

Păcat ! Lui Joseph i-ar fi plăcut s-o vadă. Domnişoara Berthe o observase şi ea de la casă.

— O persoană destul de bine, discret machiată, într-un taior albastru, cu o bluză albă, dar nu ştiu de ce, nu mi s-a părut că ar fi căsătorită.

Pînă la ora 8, adică pînă la ora cinei, a fost un du-te vino continuu. Pe urmă s-au golit cîteva mese. La ora 9 numai şase mese mai erau ocupate, dintre care patru de jucătorii de şah şi două de jucătorii de bridge, care îşi fac partida în fiecare zi.

— Un lucru e sigur, va spune Joseph. Omul nostru ştie şi bridge şi şah. Aş jura chiar că e foarte tare. Mi-am dat seama după privirile pe care le arunca vecinilor şi după felul în care urmărea partidele.

GEORGE BUŢU

Era oare chiar atît de liniştit sau se înşela Joseph ?

La ora 10 nu mai erau decît trei mese ocupate. Persoanele care lucrează în ministere se culcă devreme. La ora 10,30 Jules pleca, deoarece nevastă-sa aştepta un copil şi se înţelesese cu colegul său să plece devreme.

Necunoscutul era tot acolo. Consumase de la ora 8,10 dimineaţa trei cafele, un sfert de apă minerală şi o limonadă. Nu fumase. Nu băuse alcool. Dimineaţa citise Le Temps. După-masa cumpărase un ziar de seară de la un vînzător ambulant care trecea printre mese.

La ora 11, ca de obicei, Joseph a început, deşi mai erau vreo două mese de jucători, să pună scaunele pe mese şi să răspîndească rumeguş pe duşumea.

Ceva mai tîrziu, după ce şi-a terminat partida, domnul Monnet a strîns mîna partenerilor — printre care se afla colonelul — şi luînd cu sine un sac de pînză în care domnişoara Berthe strînsese bancnotele şi monedele, a urcat să se culce.

Înainte de a ieşi, a aruncat o privire încăpăţînatului client de care se vorbise toată seara în cafenea, şi i-a spus lui Joseph :

— Dacă ai vreun necaz cu el, sună-mă...

Căci, în spatele tejghelei, se află o sonerie care răspunde în apartamentul său.

Cam asta era tot. A doua zi, cînd Maigret a făcut ancheta, n-a mai primit nici o altă informaţie.

Domnişoara Berthe pleca la unsprezece fără zece ca să prindă ultimul autobuz, căci locuia la Epinay. S-a uitat şi ea încă o dată la necunoscut, cu multă atenţie.

— N-aş putea spune că mi s-a părut nervos. Dar nici calm nu era. Dacă l-aş fi întîlnit pe stradă, de exemplu, mi-ar fi fost frică de el, mă înţelegeţi ? Şi dacă ar fi coborît din autobuz cu mine la Epinay, n-aş fi îndrăznit să mă întorc acasă singură.

— De ce ?

— Avea o privire absentă...

— Adică cum ?

— Tot ce se întîmpla în jurul lui părea să-i fie indiferent.

— Storurile erau trase ?

— Nu, Joseph nu le trage decît înainte de a pleca.

— De la locul dumneavoastră, puteţi vedea colţul străzii şi barul din faţă... N-aţi observat nimic suspect ?... Nu vi s-a părut că cineva îl pîndea pe client ?

— Nu mi-aş fi dat seama... Pe cît de liniştit este bulevardul Saint-Germain, pe atît de agitată este strada Saints-Pères, unde e un du-te vino continuu... Cel puţin în bar, oamenii intră şi ies tot timpul.

— N-aţi văzut pe nimeni, cînd aţi ieşit din cafenea ?

— Pe nimeni... A, ba da ! Era un poliţist la colţul străzii...

Aşa era, comisariatul cartierului a confirmat. Din păcate, poliţistul a părăsit postul puţin mai tîrziu.

Două mese... Un cuplu care venise să bea un pahar după cinema, oameni cunoscuţi, un medic şi soţia, care locuiau cu trei case mai departe şi aveau obiceiul să se oprească o clipă la Cafeneaua Ministerelor înainte de a se întoarce acasă.

Medicul va remarca :

— Eram aşezaţi chiar în faţa lui şi mi-am spus că pare bolnav.

— Ce fel de boală, după părerea dumneavoastră ?

— O boală de ficat, cu siguranţă...

— Ce vîrstă îi daţi ?

— Greu de spus, pentru că n-am fost prea atent, acum îmi pare rău. Cred că este unul dintre aceia care par mai bătrîni decît vîrsta lor... Unii i-ar da poate 45 sau mai mult din cauza mustăţii vopsite.

— Deci, era vopsită ?

— Cred că da... Dar am avut şi clienţi de 35 de ani, deja molateci şi insipizi, fără vlagă...

— Nu cumva părea vlăguit fiindcă nu mîncase toată ziua ?

— Posibil... Totuşi diagnosticul meu rămîne acelaşi : stomac prost, ficat prost şi, aş adăuga, intestine proaste...

La ultima masă, partida de bridge nu se mai termina. De trei ori era să se termine și de trei ori cel care a anunțat, a intrat.

Un cinci trefle contrat și reușit în mod miraculos din cauza enervării unuia dintre jucători — care a făcut bună culoarea lungă a mortului —, puse capăt partidei la douăsprezece fără zece.

— Domnilor, închidem, spuse Joseph politicos, așezînd ultimele scaune pe mese.

A luat banii de la masa jucătorilor, dar necunoscutul tot nu se mișca. În clipa aceea, așa cum o va mărturisi mai tîrziu, chelnerului i-a fost frică. A fost gata, gata să le ceară clienților să mai stea cîteva minute, cît să-l dea pe necunoscut afară.

N-a îndrăznit, căci cei patru jucători au plecat comentînd încă partida, ba chiar s-au oprit la colțul bulevardului să mai vorbească puțin, înainte de a se despărți.

— 18,75 franci.

Nu mai erau decît ei doi în cafenea, iar Joseph stinsese deja jumătate din lămpi.

— Ochisem un sifon pe colțul tejghelei, îi va mărturisi el lui Maigret, și dacă ar fi mișcat, i l-aș fi spart în cap...

— Ați pus dinadins sifonul acolo, nu-i așa ?

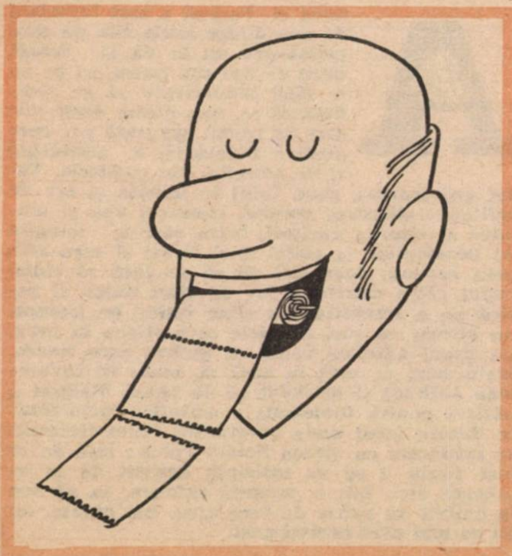
Era evident. 16 ore în tovărășia acestui client enigmatic îi făcuseră nervii praf lui Joseph. Necunoscutul îi devenise un fel de dușman personal. Aproape că-i venea să creadă că stătea acolo pentru el, ca să-i facă o măgărie, să-l atace cînd vor fi singuri și să-l jefuiască.

i totuși Joseph a făcut o greșeală. Pe cînd clientul se scotocea pe îndelete de mărunțiș, fără să se miște de la locul lui, chelnerul care se temea că-și pierde autobuzul, s-a dus și a tras storurile. Drept e că ușa era larg deschisă ca să intre răcoarea nopții și mai treceau încă destui oameni pe trotuarul bulevardului Saint-Germain.

— Poftim banii...

21 de franci. 2,25 franci bacșiș pentru o zi întreagă ! Chelnerul era gata, gata să arunce

restul pe masă de furie. Numai îndelungata lui conștiință profesională îl împiedică s-o facă.

— Poate că vă era și puțin frică de el, insinuă Maigret.

— Știu și eu ? În orice caz, de-abia așteptam să scap de el... În viața mea nu m-a enervat un client în halul ăsta... Dacă aș fi știut eu de dimineață c-o să stea toată ziua...

— Care este locul exact în care stăteați în momentul în care a ieșit ?

— O clipă... Mai întîi a trebuit să-i aduc aminte că avea o valiză sub banchetă, căci era gata s-o uite.

— A părut supărat că îi amintiți de ea ?

— Nu...

— Bucuros ?

— Nici... Indiferent... Pot să jur că-i omul cel mai calm din lume... Am cunoscut tot felul de consumatori, dar să stai așezat timp de 16 ore, în fața unei mese de marmură, fără să te-apuce pandaliile...

— Erați deci...

— Lîngă casă... Înregistram cei 18,75 franci... Ați observat că sînt două uși, una mare care dă spre bulevard, și una mică, care dă spre strada Saints-Pères... Am fost gata să-i spun că se înșela cînd l-am văzut că se duce la ușa mică, pe urmă am dat din umeri că doar nu era treaba mea... Mai aveam să-mi schimb hainele și să-nchid.

— În ce mînă ținea valiza ?

— N-am fost atent...

— N-ați observat dacă avea o mînă în buzunar ?

— Nu-mi dau seama... N-avea pardesiu... Nu-l vedeam din cauza scaunelor de pe mese... A ieșit...

— Tot aici stăteați ?

— Da... Exact aici... Scoteam bonul de la casă... Cu cealaltă mînă mi-am scos ultimele fise din buzunar... Am auzit o împușcătură... De-abia dacă era mai puternică decît rateul obișnuit de motor pe care-l aud toată ziua... Dar mi-am dat seama imediat că nu era vorba de o mașină... Mi-am spus :

„— Uite că tot l-au împușcat..." În momente de-astea gîndești foarte repede... Mi s-a întîmplat de mai multe ori în viață să asist la niște bătăi serioase. Așa-i meseria... Totdeauna m-a uimit cît de repede gîndesc oamenii în asemenea ocazii... Mi-a fost ciudă pe mine... La urma urmei era doar un biet om care se aciuiase aici fiindcă știa că o să primească un glonte, de cum iese pe ușă... Aveam remușcări... Nici nu mîncase nimic... Poate că n-avea bani să cheme un taxi și să sară în el, înainte să fi fost ochit...

— Nu v-ați repezit afară ?
— Cum să vă spun eu, la drept vorbind... Joseph era încurcat.
— Mi se pare că am stat cîteva clipe să mă gîndesc... Am nevastă și trei copii, mă-nțelegeți... Mai întîi am apăsat pe soneria care comunică cu camera patronului... Afară se auzeau pași grăbiți, voci, o voce de femeie care spunea :
„— Nu te-amesteca, Gaston..."
Apoi a fluierat un polițist...
Am ieșit... Se adunaseră deja trei persoane pe strada Saints-Pères, la cîțiva metri de ușă.
— La 8 metri, a precizat Maigret consultînd raportul.
— Se poate... N-am măsurat... Un bărbat stătea ghemuit lîngă victimă... De-abia pe urmă am aflat că era un doctor care venea de la teatru și întîmplarea face că era chiar un client de-al nostru... Avem mulți clienți doctori...
S-a ridicat și a spus :
„A pățit-o... Glontele a intrat prin ceafă și a ieșit prin ochiul stîng."
A sosit un polițist. Eram sigur c-o să-mi pună întrebări.
Dacă vreți să mă credeți, bine, dacă nu, nu, dar să știți că nu îndrăzneam să mă uit în jos... Chestia aia cu ochiul stîng cel puțin, îmi întorcea stomacul pe dos... Nu țineam deloc să-mi revăd clientul în halul ăsta, cu ochiul ieșit din cap...
Îmi spuneam că era și vina mea, că ar fi trebuit... Dar de fapt ce-aș fi putut să fac ?
Îmi sună și acum în urechi glasul polițistului care punea întrebări și nota într-un carnet :
„— Nu-l cunoaște nimeni ?"
Am răspuns mecanic :
„— Eu... În sfîrșit, așa cred..."

Pînă la urmă tot m-am aplecat să mă uit și vă jur, domnule Maigret, dumneavoastră care mă cunoașteți de atîta timp, că doar v-am servit cu mii și mii de pahare de bere și de calvados la Braseria Dauphine, vă jur că n-am avut în viața mea așa o emoție.
Nu era el !
Era un individ pe care nu-l cunoșteam, nu-l văzusem niciodată, un lungan slăbănog care, pe o vreme frumoasă ca aceea — era o noapte de-ți venea să dormi afară — purta un impermeabil bej.
Chestia asta m-a ușurat... Poate vi se pare o prostie, dar am fost tare mulțumit că nu mă înșelasem... Dacă clientul meu ar fi fost victimă și nu asasin, nu mi-aș fi iertat-o toată viața...
Am simțit eu chiar de dimineață că tipul nu era în regulă... Puteam să bag mîna în foc... Nu degeaba i-am telefonat lui Janvier... Păcat că Janvier, deși mi-e cumnat, nu vede decît regulamentul... Să zicem că i-ar fi cerut clientului actele... Sînt sigur că găsea el ceva.
Că doar nu e el primul care pare cumsecade, stă toată ziua într-o cafenea și pînă la urmă te trezești că omoară un om pe trotuar la miezul nopții...
A șters-o cît ai zice pește, ați observat, nu ? Nu l-a văzut nimeni după împușcătură.
Dacă n-a tras el, de ce să fugă ? Nu cred să fi făcut zece metri cînd am auzit împușcătura...
Însă nu pricep la ce-a venit femeia pe care a servit-o Jules, cea care a băut un porto, fiindcă sînt sigur că a venit pentru el... Femei singure nu prea intră la noi... Nu-i genul cafenelei.
— Am înțeles, obiectă Maigret, că nu și-au vorbit...
— Parcă era nevoie să-și vorbească ! Avea un pachețel cînd a sosit, nu-i așa ? L-a văzut Jules, și Jules nu minte... L-a văzut pe masă și pe urmă nu l-a mai văzut și a crezut că l-a pus pe banchetă... Și domnișoara Berthe a urmărit-o din ochi cînd a plecat, pe cucoană, fiindcă-i plăcea geanta și vroia să-și cumpere și ea la fel. Ori, domnișoara Berthe n-a văzut nici un pachet.
Știți și dumneavoastră, nu, că sînt lucruri care nu le scapă femeilor.
Orice ați spune, sînt sigur că mi-am petrecut ziua cu un asasin și că, probabil, am scăpat ca prin urechile acului...

CAPITOLUL 2

Amatorul de vinișor alb și doamna cu melcii

A doua zi, Parisul a fost favorizat de una dintre acele zile pe care primăvara nu le dă la iveală decît de trei sau patru ori pe an — cînd binevoiește să se străduiască —, una dintre acele zile care ar trebui savurată așa cum guști o înghețată, o adevărată zi de amintiri din copilărie. Totul era frumos, ușor, totul te îmbăta și era de calitate : albastrul cerului, conturul vag și molatec al cîtorva norișori, briza care te mîngîia pe neașteptate la colțul unei străzi și care adia prin castani, doar atît cît să te facă să ridici capul către ciorchinii lor de flori dulci. O pisică pe o fereastră, un cîine întins pe trotuar, un cismar cu șorț de piele care stătea în prag, un banal autobuz verde cu galben care trecea, toate erau de preț în acea zi, toate îți înveseleau sufletul și probabil că de aceea Maigret a păstrat pentru totdeauna o amintire încîntătoare despre locul unde bulevardul Saint-Germain se întîlnește cu strada Saints-Pères ; iată de ce mai tîrziu i se va întîmpla deseori să se oprească aici, într-o anumită cafenea, ca să bea la umbră un pahar de bere care, din păcate, nu nu va mai avea același gust.

Cît despre afacere, contrar așteptărilor, ea va deveni celebră nu atît din cauza inexplicabilei încăpățînări a clientului Cafenelei Ministerelor și nici din cauza împușcăturii de la miezul nopții, cît datorită mobilului crimei.

La opt dimineața, comisarul era în biroul său cu toate ferestrele deschise spre Sena, albastră și aurie, citind rapoartele și trăgînd din pipă cu mare poftă. Așa a luat primul contact cu necunoscutul de la Cafeneaua Ministerelor și cu mortul de pe strada Saints-Pères.

Comisarul cartierului făcuse treabă bună în timpul nopții. Medicul legist, doctorul Paul, se ocupase de autopsie încă de la șase dimineața. Glonțele găsit pe trotuar fusese supus expertizei domnului Gastinne-Renette.

În sfîrșit, pe biroul lui Maigret se aflau hainele mortului, conținutul buzunarelor și cîteva fotografii luate la fața locului de Identitatea judiciară.

— Vrei să vii în biroul meu, Janvier ? M-am uitat în raport și mi se pare că ai o oarecare legătură cu afacerea.

Și iată cum, în acea zi, Maigret și Janvier trebuiau să fie nedespărțiți, așa cum li se întîmplase de mai multe ori în viață.

Mai întîi, hainele victimei ; erau de bună calitate, mai puțin uzate decît păreau la început, dar uimitor de prost întreținute. Hainele unui bărbat fără nevastă, care poartă în fiecare zi același costum, fără să-l perie niciodată și chiar ai fi crezut că i se întîmpla să doarmă îmbrăcat. Cămașa, care era nouă, nu fusese încă dată la spălătorie, deși fusese purtată cel puțin opt zile, iar șosetele erau în aceeași stare.

Nici un act în buzunare, nici o scrisoare, nici un document care să te ajute să-l identifici pe necunoscut ; în schimb, obiecte eteroclite : un briceag cu multe lame, un tirbușon, o batistă murdară și un nasture care lipsea de la haină ; o cheie, o pipă plină ochi și o pungă de tutun ; un portofel cu 2 500 de franci și o fotografie reprezentînd o colibă din Africa cu vreo șase negrese goale pînă la brîu, care se uitau fix la aparat ; bucățele de stofă, un bilet de tren (clasa a treia) Juvisy-Paris, cu data din ajun.

În sfîrșit, un mic tampon de imprimat cum au copiii, într-o cutie în care pui litere din cauciuc ca să formezi cuvinte.

Literele de cauciuc alcătuiau cuvintele : O să-ți vin de hac.

Raportul medicului legist conținea detalii interesante. În primul rînd cu privire la crimă. Împușcătura fusese trasă din spate, dar de la trei metri, și moartea fusese fulgerătoare.

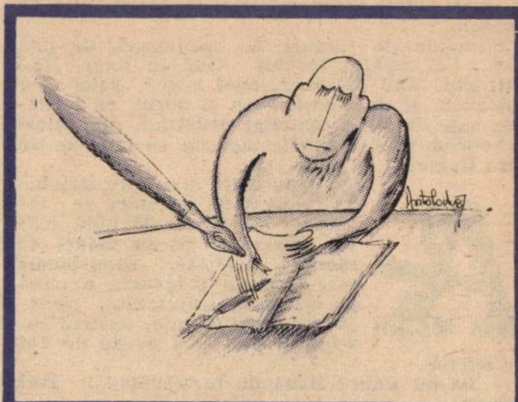
Cadavrul era plin de cicatrice, printre altele la picioare, niște cicatrice tipice pentru Africa Centrală, urme ale unor cuișoare, încrustate în degete care se extrag cu un cuțit. Ficatul era într-o stare mizerabilă, ficat de bețiv, și se dovedise că necunoscutul ucis pe strada Saints-Pères suferea de paludism.

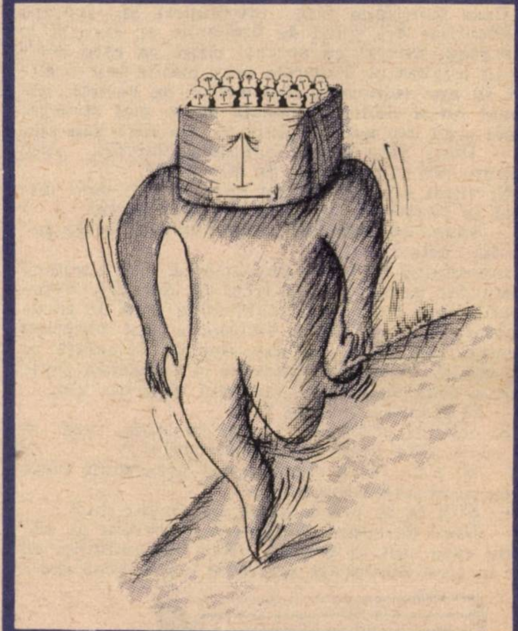
— Asta e ! a spus Maigret, luîndu-și pălăria. La drum, bătrîne Janvier !

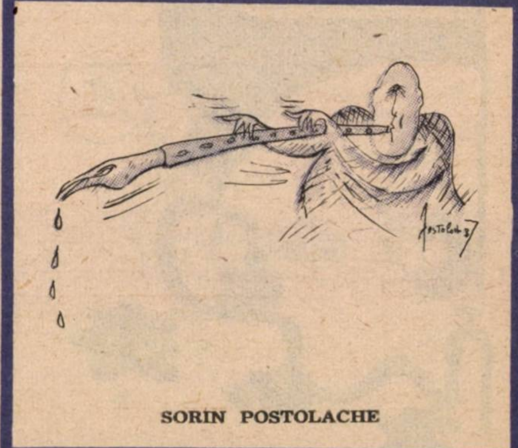
O luară pe jos spre bulevardul Saint-Germain și-l zăriră prin geam pe Joseph care făcea curățenie.

Dar, mai întîi, comisarul intră vizavi. Cele două cafenele față în față erau cît se poate de diferite. Pe cît era domeniul lui Joseph de bătrînicios și discret, pe atît de agresiv și de o modernitate vulgară era celălalt, a cărui firmă era La Léon.

Nu-i lipsea desigur un bar lung, unde doi chelneri în cămăși de-abia pridideau cu servitul cafelelor cu frișcă, a paharelor de vinișor alb

SORIN POSTOLACHE

și, mai tîrziu, a vinului roșu și aperitivelor cu anason.

Piramide de cornuri, de sandvișuri, de ouă tari... La capătul barului vindeau țigări cînd patronul, cînd patroana, apoi venea „sala“ cu coloanele ei de mozaic roșu și auriu, cu măsuțele sale dintr-un material nedefinit, din culori neverosimile și scaunele tapisate cu pluș de un roșu țipător.

Aici toate ușile erau larg deschise spre stradă și lumea se înghesuia de dimineață pînă seara. Intrau și ieșeau zidari cu cămăși prăfuite, comisionari care-și lăsau furgoneta o clipă pe marginea trotuarului, funcționari, dactilografe, oameni însetați și unii care aveau de dat un telefon.

— Dă-mi unul ! Două de beaujolais !... Trei halbe !...

Casa funcționa fără întrerupere și fruntea chelnerilor era plină de broboane pe care și le ștergeau, uneori cu aceeași cîrpă cu care ștergeau tejgheaua. Paharele erau clătite într-o clipă în apa tulbure a ligheanelor de cositor, nimeni nu-și dădea osteneala să le mai șteargă, apoi erau din nou umplute cu vin roșu sau alb.

— Două albe seci..., comandă Maigret, care savura din plin gălăgia de dimineață.

Și vinul alb îți lasă un gust parșiv, cum numai în cîrciumile de acest fel poți întîlni.

— Spune-mi, chelner... Ți-aduci aminte de individul ăsta ?

Identitatea judiciară lucrase bine. Era o muncă urîtă dar necesară și extrem de delicată. Fotografia unui mort este întotdeauna greu de recunoscut, mai ales dacă victima a fost oarecum desfigurată. În acest caz, domnii fotografi ai Identității machiază cadavrul și retușează fotografia pînă cînd obțin portretul unui om viu.

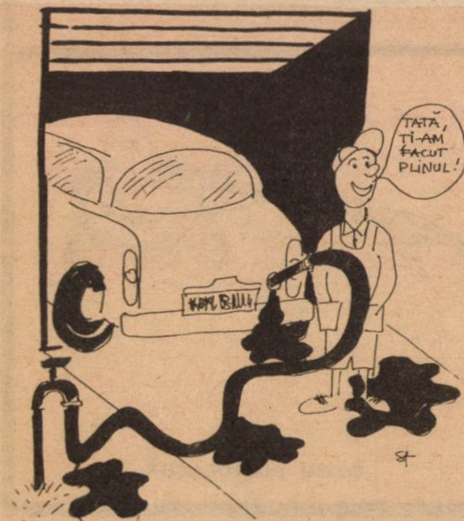
— El e, nu-i așa Louis ?

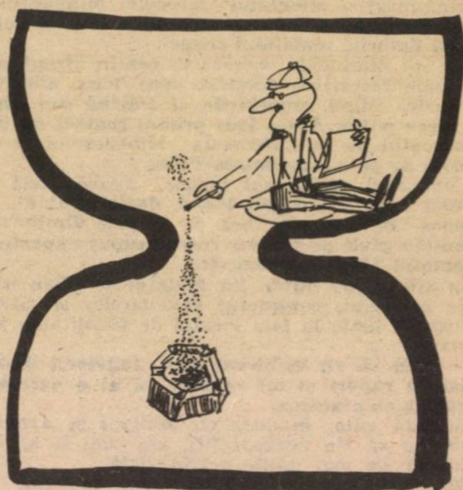
Și celălalt chelner, cu cîrpa în mînă, veni și el să se uite peste umărul colegului.

— El e !... Ne-a enervat ieri prea mult toată ziua ca să nu-l recunoaștem.

— Știți la ce oră a intrat aici prima dată ?

— Greu de spus... Nu-i prea observăm pe clienții care sînt în trecere... Dar îmi amintesc că pe la zece dimineața individul era apucat rău...

SORIN TRUȘCĂ

Nu mai avea răbdare... Venea la bar... Comanda un vin alb... Îl plătea după ce-l dăduse pe gît... După aia se ducea afară... Credeam c-am scăpat de el și după zece minute te trezeai cu el în sală unde-l chema pe chelner și iar comanda vin alb...

— Asta a făcut toată ziua ?

— Așa mi se pare... În orice caz l-am văzut de cel puțin zece, cincisprezece ori... Tot mai nervos, se uita la tine ciudat, degetele-i tremurau ca la babe cînd îți dădea banii... Nu ți-a spart un pahar, Louis ?

— Ba da... Și s-a încăpățînat să culeagă toate cioburile și tot spunea :

„— Asta-i sticlă albă !... Poartă noroc, dom'le! Știi, azi mai ales, am mare nevoie de ceva să-mi poarte noroc... Ai fost vreodată în Gabon, fiule?“

— Și mie mi-a vorbit de Gabon, interveni celălalt chelner, nu mai știu în legătură cu ce... A, da, cînd a început să mănînce ouă tari... A mîncat douăsprezece sau treisprezece unul după altul... Mi-era frică să nu se înece, mai ales că băuse destul de mult...

„— Nici o grijă fiule, mi-a spus. Odată, în Gabon, am făcut un pariu că o să înghit treizeci și șase de ouă cu tot atîtea pahare de bere și am cîștigat...“

— Părea preocupat ?

— Depinde ce înțelegeți prin asta. Intra și ieșea tot timpul. Mai întîi am crezut că aștepta pe cineva. I se întîmpla să rîdă singur, ca unul care-și povestește bancuri. Mult timp s-a ținut de un bătrîn de treabă care vine în fiecare dupămasă să bea două trei pahare de vin roșu, îl ținea de guler...

— Știai că avea o armă ?

— Cum să fi ghicit ?

— Pentru că un om ca ăsta e în stare să-și arate revolverul la toată lumea !

Or, avea revolver, îl găsiseră pe trotuar lîngă el, unul mare din care nu lipsea nici un glonte.

— Mai adu-ne două vinuri albe.

Și Maigret era atît de bine dispus încît nu rezistă la insistențele unei vînzătoare de flori, desculță, o puștoaică slabă și murdară, care avea cei mai frumoși ochi din lume. Cumpără de la ea un buchet de viorele și pe urmă, neștiind ce să facă cu ele, le vîrî în buzunarul hainei. Trebuie să mărturisim că a fost ziua păhărelelor. Fiindcă imediat după aceea comisarul și Janvier au trebuit să traverseze strada și să pătrundă în răcoarea atît de plăcută a Cafenelei Ministerelor, unde Joseph se grăbi să-i întîmpine.

Aici, aveai de-a face cu imaginea tot mai vagă a necunoscutului cu valijoara și cu mustața albăstrie. Deși poate că vag este un cuvînt nepotrivit. Mai degrabă îți dădea impresia unei fotografii mișcate. Sau, și mai bine, a unei pelicule cu mai multe poziții suprapuse.

Nimeni nu era de acord. Fiecare îl vedea altfel pe client, iar acum se ivise cineva, colonelul, gata să jure că-i făcuse impresia unui om care se pregătește să dea o lovitură.

Unora li se păruse agitat, altora ciudat de placid. Maigret asculta, aproba din cap, își umplea pipa cu grijă, o aprindea trăgînd din ea pe îndelete, își închidea pe jumătate ochii ca un om care savurează o zi minunată pe care cerul, atunci cînd e bine dispus, se hotărăște s-o dăruiască oamenilor.

— Femeia...

— Vreți să spuneți fata ?

Căci pentru Joseph care de-abia o văzuse, era vorba de o tînără fată, drăguță, distinsă, o fată de familie bună.

— Fac pariu că nu lucrează.

Și-o închipuia mai degrabă făcînd plăcinte și prăjituri într-o casă intimă, burgheză, în timp ce domnișoara Berthe, casierița, avea oarecari îndoieli și proclama :

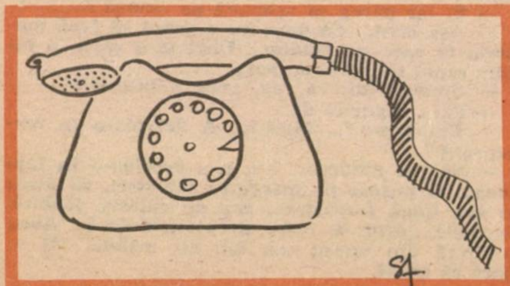
— N-aș băga mîna-n foc pentru ea... Dar, în orice caz, e o persoană mai bine decît el...

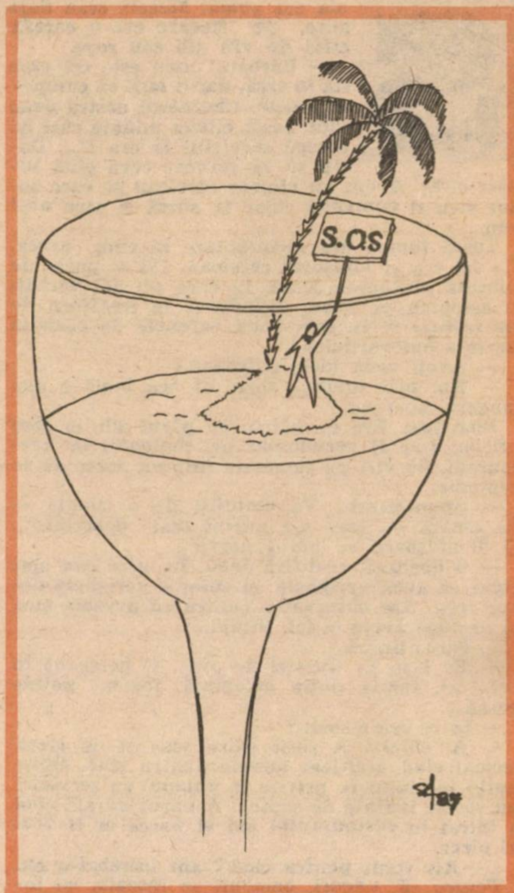
Erau momente în care Maigret ar fi avut poftă să se întindă ca la țară cînd te simți adînc pătruns de razele soarelui căci totul în dimineața aceea îl încînta : autobuzele care se opreau și plecau, gestul ritual al taxatorului care întindea mîna spre sonerie după ce se urcau călătorii, scîrțîitul, ambreierea, umbra mișcătoare a frunzelor de castani pe asfaltul trotuarului.

— Pariez că nu s-a dus prea departe !... îi șopti el lui Janvier care era jignit că nu e în stare să dea semnalmente mai exacte în privința necunoscutului cu care stătuse totuși nas în nas.

S-au oprit o clipă pe marginea trotuarului. Două cafenele, fiecare la un colț de stradă... Un necunoscut într-una din cafenele, un necunoscut în cealaltă...

Ai fi spus că întîmplarea îi plasase pe fiecare în ambianța potrivită. Aici, micul domn mustăcios care nu se mișcase toată ziua decît ca să dea un telefon, care se mulțumise să bea cafea, un sfert de apă minerală și o limonadă, care nici măcar nu protestase cînd Joseph l-a anunțat că nu are nimic de mîncare.

În față, într-un du-te vino zgomotos de muncitori, comisionari, funcționari, de oameni mărunți, grăbiți, individul cu păhăruțele de vin alb, cu gustările, care intra, ieșea, se agăța de unii și de alții ca să le vorbească despre Gabon.

— Pariez că mai este și o a treia cafenea, spuse Maigret, privind spre cealaltă parte a bulevardului.

Dar aici se înșela. Pe celălalt trotuar, exact în fața străzii Saints-Pères, deci într-un loc de unde puteai zări ambele colțuri ale străzii, nu era nici cafenea, nici bar, ci un restaurant, cu o vitrină îngustă, și o sală joasă și lungă în care intrai coborînd două trepte.

Se chema La Melci și mirosea a restaurant intim, cu un dulăpior din lemn deschis în care clienții obișnuiți își puneau servieta. Domnea un miros de bucătărie fină, cu usturoi, și patroana însăși ieși din bucătărie pentru a-i întîmpina pe Maigret și pe Janvier.

— Ce doresc domnii ?

Comisarul se prezentă.

— Aș vrea să știu dacă ieri seară ați avut o clientă care a stat mai mult timp decît se obișnuiește în localul dumneavoastră...

Sala era goală. Mesele erau deja puse, pe fiecare era o carafă mică de vin alb sau roşu.

— Bărbatul meu este cel care stă la casă, dar a ieşit să cumpere fructe. Chelnerul nostru Jean vine peste cîteva minute căci îşi începe serviciul la ora 11... Doriţi să vă servesc ceva pînă sosesc ei ?... Avem un vinişor corsican pe care soţul meu îl comandă chiar la sursă şi care nu-i rău...

Toată lumea era încîntătoare în ziua aceea. La fel era şi vinişorul corsican. Cît se poate de plăcută încăperea joasă, în care cei doi bărbaţi îl aşteptau pe Jean, uitîndu-se la trecătorii de pe trotuar şi la cele două cafenele de cealaltă parte a bulevardului !

— Aveţi vreo idee, patroane ?

— Am mai multe... Doar că cea bună e una singură, nu-i aşa ?

Jean sosi. Era un bătrîn cu părul alb, în care oricine l-ar fi recunoscut pe chelnerul de restaurant. Se vîrî pe jumătate într-un dulap să se schimbe.

— Spuneţi-mi... Vă amintiţi de o clientă — de aseară —, care s-a purtat mai deosebit ?... O domnişoară cu părul negru...

— O doamnă, rectifică Jean. În orice caz, sînt sigur că avea verighetă, şi chiar o verighetă din aur roşu. Am observat-o pentru că nevastă-mea şi cu mine avem la fel. Uitaţi...

— Părea tînără ?

— Eu i-aş da treizeci de ani... O persoană la locul ei, foarte puţin machiată, foarte politicoasă...

— La ce oră a sosit ?

— A, chiar ! A sosit către şase şi un sfert, tocmai cînd aranjam mesele pentru cină. Obişnuiţii localului (o privire la dulapul cu serviete) nu sosesc înainte de şapte... A părut mirată cînd a intrat în restaurantul gol şi parcă ar fi vrut să plece.

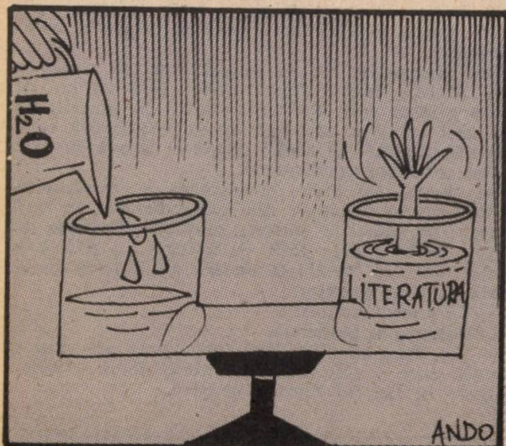
„— Aţi venit pentru cină ? am întrebat-o eu. Pentru că, uneori, oamenii se înşeală, îşi închipuie că aici e o cafenea.

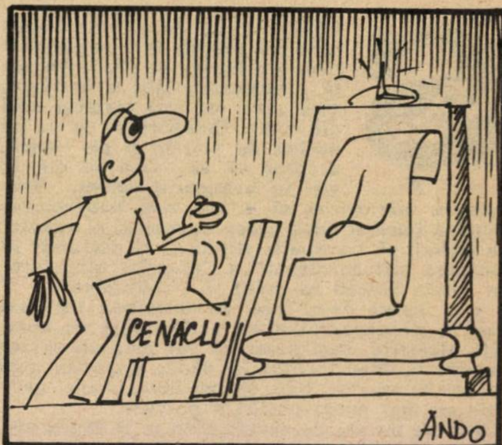
— Intraţi... Pot să vă servesc peste un sfert de oră... Dacă doriţi să comandaţi ceva pînă atunci...

A cerut un porto..."

Maigret şi Janvier schimbară o privire satisfăcuţi.

— S-a aşezat lîngă fereastră. A trebuit s-o rog să-şi schimbe locul, pentru că se aşezase la masa domnilor de la Registratură care vin aici de zece ani şi ţin la masa lor.

OCTAVIAN ANDRONIC

De fapt, a trebuit să aştepte aproape o jumătate de oră pentru că melcii nu erau gata... Nu şi-a pierdut răbdarea... I-am adus un ziar dar nu l-a citit : se mulţumea să se uite calm pe fereastră...

Ca şi domnul cu mustăţi albăstrui, în fond ! Un bărbat calm, o doamnă calmă şi, la celălalt colţ al străzii, un soi de smintit, cu nervii încordaţi. Or, pînă una alta, smintitul era cel cu arma. El era cel care avea în buzunar un ticălos de tampon de cauciuc care ameninţa : „O să-ţi vin de hac".

Dar tocmai el a murit, fără a se fi folosit de revolver.

— O cucoană foarte blîndă. Credeam că e din cartier, îşi uitase cheia şi aştepta întoarcerea soţului ca să se ducă acasă. Ştiţi, asta se întîmplă destul de des...

— A mîncat cu poftă ?

— Staţi să mă gîndesc... Vreo doisprezece melci... După acea, momiţe, brînză şi căpşuni cu frişcă... Mi-aduc bine aminte, pentru că sînt mîncăruri cu supliment... A băut puţin vin alb şi o cafea...

A stat foarte mult. Asta m-a făcut să cred că aştepta pe cineva... N-a plecat chiar ultima, totuşi nu mai erau decît două persoane cînd a cerut plata... Să fi fost zece şi ceva... În general închidem la zece şi jumătate...

— Nu ştiţi în ce parte a luat-o?

— Sper că n-aveţi nimic cu ea ? se informă bătrînul Jean, care parcă avea o mică slăbiciune pentru clienta sa de o seară. Pot să vă spun că la unsprezece fără un sfert cînd am ieşit şi am traversat m-am mirat văzînd-o lîngă un copac... Uitaţi, al doilea copac din stînga felinarului...

— Şi iar părea că aşteaptă pe cineva ?

— Aşa cred... Că doar nu e genul să facă meseria la care ne gîndim... Cînd m-a zărit, a întors capul de parcă se jena.

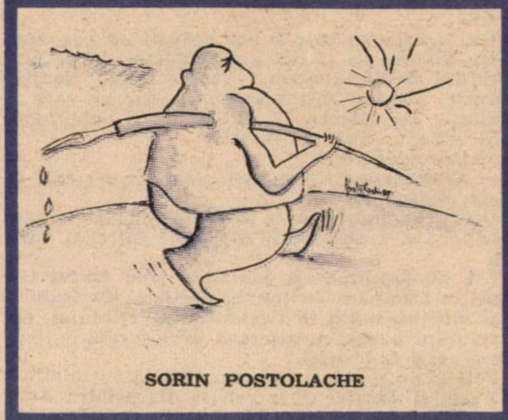
— Spuneţi-mi, vă rog, avea o geantă ?

— Păi... Sigur că da...

— Era mare ?... Mică ?... A deschis-o în restaurant ?

— Să mă gîndesc... Nu, n-a deschis-o în faţa mea... O pusese pe marginea ferestrei, că masa ei era lîngă fereastră... Era de culoare închisă, de piele, destul de mare, dreptunghiulară... Avea o literă din argint sau din alt metal... Mi se pare că un M.

SORIN POSTOLACHE

Hai să vedem bătrîne Janvier !

— Hai să vedem patroane !

Dacă o să tot bea la păhărele peste tot unde se duc, or să se poarte în ziua asta nebunatică de primăvară ca niște școlari în vacanță.

— Crezi că ea l-a omorît pe tip ?

— Știm că a fost ucis pe la spate, de la vreo trei metri.

— Dar omul de la Cafeneaua Ministerelor ar fi putut...

— Un moment, Janvier...Din cîte știm acum, care dintre cei doi îl pîndea pe celălalt ?

— Mortul...

— Care încă nu era mort... Deci, el era cel care pîndea... El era cu siguranță cel înarmat... El era cel care amenința... În aceste condiții, dacă n-ar fi fost beat mort la ora douăsprezece, probabil că celălalt, care ieșea din Cafenea, n-ar mai fi putut să-l surprindă și să-l împuște pe la spate, mai ales de la o distanță atît de scurtă... În timp ce femeia...

— Ce facem ?

Cinstind vorbind. Maigret ar fi vrut să mai zăbovească prin cartier, într-atît îi plăcea atmosfera. Să se întoarcă la Joseph. Apoi la barul din față. Să adulmece. Să bea păhăruțe. Să tot reia, pe tonuri diferite, aceeași temă : aici, un bărbat cu mustața cănită ; acolo, altul, vlăguit de malarie și de alcool ; în sfîrșit, o femeie atît de la locul ei încît îl sedusese pe bătrînul Jean, mîncînd melci, momițe și căpșuni cu frișcă.

— Pariez că este obișnuită cu o bucătărie foarte simplă, ceea ce se numește bucătăria burgheză sau bucătăria familiilor și că mănîncă rar la restaurant.

— De unde știți ?

— Pentru că oamenii care mănîncă des la restaurant nu comandă la aceeași masă trei feluri cu supliment, dintre care două nu se prea gătesc acasă ; melci și momițe de vițel... Două feluri care nu merg împreună, pentru lacomi.

— Și credeți că o femeie care va ucide se mai gîndește la ce mănîncă ?

— În primul rînd, tinere Janvier, nimic nu dovedește că era sigură că va omorî pe cineva în seara aceea...

— Dacă a tras, înseamnă că era înarmată... Am priceput eu de ce puneați întrebări în legătură cu geanta... Mă așteptam să-l întrebați pe chelner dacă părea grea.

— Apoi, continuă Maigret imperturbabil, cele mai mari drame nu-i împiedică pe majoritatea oamenilor să se preocupe de mîncare... Cred c-ai observat și tu... Cineva a murit... casa e întoarsă pe dos... Se plînge și se geme în toate colțurile... Toți își închipuie că viața n-o să-și mai reia niciodată cursul... O vecină, o mătușă, sau o servitoare bătrînă pregătește totuși cina...

„— Nu pot să înghit nimic..." jură văduva.

Toți o încurajează, o obligă să se așeze la masă. Pînă la urmă toată familia se așează și-l lasă pe mort singur. Și peste cîteva minute toată familia mănîncă cu poftă ; și cea care cere sare și piper e tocmai văduva, pentru că tocana i se pare fără gust...

— Să mergem, tinere Janvier...

— Unde mergem ?

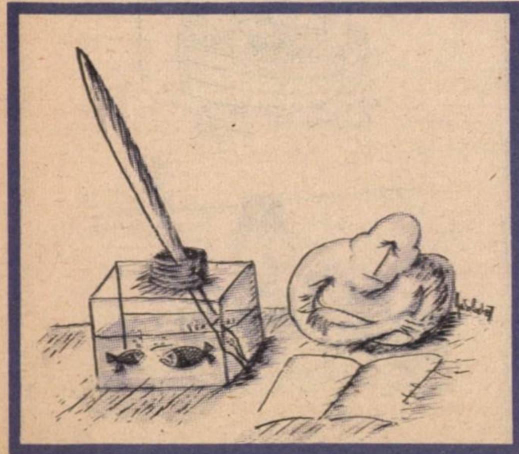
— La Juvisy...

În mod normal, ar fi trebuit să ia trenul de la gara Lyon. Dar oare n-ar fi stricat această zi prea frumoasă dacă ar fi pătruns în mulțime, ar fi așteptat la ghișeu, apoi pe peron și ar fi călătorit poate în picioare pe un culoar sau într-un compartiment de nefumători ?

Casierul de la Poliția Judiciară n-avea decît să facă mutre ! Maigret a ales un taxi decapotabil, o mașină frumoasă, aproape nouă, și s-a răsturnat în voie pe perne.

— La Juvisy... Ne opriți în fața gării...

Și tot drumul, cu ochii mijiți, ațipi cu voluptate, lăsînd să-i scape cîte un firicel de fum din pipă.

CAPITOLUL 3

Extravaganta poveste a moartei despre care nu se știe dacă era moartă

Cînd i se cerea să povestească unul dintre cazurile de care se ocupase, Maigret ar fi avut o sută de ocazii să povestească anchete în care jucase un rol strălucit, forțînd literalmente, prin încăpățînarea sa, prin intuiția sa, prin cunoașterea naturii umane, adevărul să iasă la iveală.

Or, istoria pe care o va povesti cu cea mai mare plăcere va fi cea a cafenelelor de pe bulevardul Saint-Germain, caz în care, totuși, meritul său n-a fost prea mare, dar pe care îl amintea cu plăcere și cu un surîs voluptuos. Și adăuga, cînd era întrebat :

— Dar adevărul ?

— Dumneata trebuie să-l alegi pe cel care-ți place mai mult...

Căci, cel puțin într-o privință, nici el și nici altcineva n-a descoperit niciodată întregul adevăr.

Era douăsprezece și jumătate cînd taxiul i-a lăsat în fața gării Juvisy, la periferia Parisului ; mai întîi au intrat în Restaurantul Triajului, un restaurant banal, cu o terasă înconjurată de butoaie verzi cu leandri.

Poți să intri într-o cafenea fără să bei nimic ? Maigret și Janvier se întrebară din priviri. Asta era ! Dacă tot am fost blestemați, ca și mortul din strada Saints-Pères, să bem vin alb, să-i dăm înainte.

— Spune-mi, patroane, îl cunoști pe individ ?

Și, un fel de boxer în cămașă, care opera în spatele tejghelei de zinc, s-a uitat atent la fotografia trucată a mortului, de departe, pentru că avea probabil vederea slabă și a strigat :

— Julie ! Vino o clipă... Este individul de alături, nu-i așa ?

Nevastă-sa și-a șters miinile de șorțul de pînză albastră și a luat fotografia cu grijă.

— Ba bine că nu !... Dar ce curios arată în poza asta...

Și, întorcîndu-se spre comisar :

— Chiar ieri ne-a ținut pînă la unsprezece seara comandînd păhăruțe.

— Ieri ?

Maigret a avut un șoc.

— Adică... Nu... Vreau să spun alaltăieri... De altfel, ieri am spălat rufe și seara m-am dus la cinema.

— Aici se poate și mînca ?

— Sigur că se poate mînca... Ce doriți ? Friptură de vițel ? Friptură de porc cu linte ?... Avem la început un pateu bun, de la țară.

Au prînzit pe terasă, la masa vecină cu a șoferului pe care-l reținuseră. Patronul venea la ei, din cînd în cînd, să discute puțin.

— O să aflați mai multe de la colegul meu care închiriază camere... Noi nu avem... Să tot fie o lună, două de cînd individul a tras la el... Doar că dacă-i vorba de băutură, se duce cam peste tot... De exemplu, ieri de dimineață...

— Ești sigur că ieri ?

— Absolut... A intrat la șase și jumătate cînd trăgeam storurile și-a dat pe gît două, trei pahare de vin alb ca să „omoare microbii"... Pe urmă, în clipa în care pleca trenul spre Paris a luat-o la fugă spre gară.

Patronul nu știa nimic despre el, decît că bea de dimineața pînă seara, că vorbea cu plăcere despre Gabon, că-i disprețuia adînc pe toți cei care nu trăiseră în Africa și că era supărat pe cineva.

„— Sînt unii care se cred șmecheri, repeta omul cu impermeabilul. Dar pînă la urmă tot eu o să le vin de hac. N-ai decît să fii porc, treaba ta. Doar că și porcăria își are limitele ei".

Peste o jumătate de oră, Maigret însoțit de Janvier intrau în Hotelul Căilor Ferate, care avea un restaurant asemănător celui pe care-l părăsiseră, cu diferența că terasa nu era înconjurată de leandri iar scaunele de fier erau vopsite în roșu și nu în verde.

Patronul era la tejghea și le citea soției sale și chelnerului un articol de ziar. Maigret a înțeles repede văzînd fotografia mortului pe prima pagină : ziarele de prînz sosiseră la Juvisy și comisarul însuși trimisese presei fotografiile.

— E locatarul dumitale ?

O privire bănuitoare.

— Și... Ce-i cu asta ?

— Nimic... Vroiam să știu dacă era chiriașul dumitale...

— Bine c-am scăpat de el !

Iar trebuiau să comande ceva și nu puteau să bea vin alb după masă.

— Două calvados.

— Sînteți de la poliție ?

— Da...

— Mi s-a părut mie... Figura dumneavoastră mi-e cunoscută... Ei ?

— Eu trebuie să vă întreb ce părere aveți...

— Cred că mai degrabă el era omul în stare să omoare pe cineva... Sau să încaseze pumni în gură... Cînd era beat, și asta se întîmpla în fiecare seară, înnebunea de-a binelea.

